

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 14 (490) 7 – 13.04.2017 р.

www.tyzhden.ua

Анн де Тангі
про російську
геополітику

Чим живе партія
президента

Звідки гроші
в «ЛНР-ДНР»

Як вибудовується баланс сил
у політиці США

МОДЕРНІЗУВАТИ ОБОРОНКУ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

14 >

Міністерство культури України
Національна опера України імені Т. Г. Шевченка

Спільний українсько-італійський мистецький проєкт

З нагоди 60-річчя Римських договорів
та 25-річчя встановлення дипломатичних
відносин між Україною та Італійською Республікою

ДЖАКОМО ПУЧЧІНІ Ф Л О Р І Я ТОСКА

Опера на 3 дії
Лібрето Джузеппе Джакоза
та Луїджі Ілліка

Диригент-постановник – Микола Дядюра
Регіснер-постановник – Анатолій Солов'яненко
Художник-постановник – Марія Левитська
Хормейстер-постановник – Богдан Пліш

149-й СЕЗОН ПРЕМ'ЄРА
31.03; 01.04; 09.04; 30.04; 28.05

Генеральний партнер

HELEN MARLEN
g r o u p

Інформаційний партнер

Тиждень

Придбання та бронювання квитків – у касах театру
(тел. 235 26 06, 234 03 53) та на сайті www.opera.com.ua

Спеціальний партнер

Офіційні партнери

GOLAW

ПРАВЕКС-БАНК
— ВІСІМ ІНОВАЦІЙ

Raffaello

НА ЧАСІ

- 4 Сім справ Віктора Януковича
Що заважає заочному засудженню экс-президента
- 7 Юрій Макаров
про феодалізм і сатрапію
- 8 Терапія президентської партії
У чому БПП прагне змін
- 10 Як фінансується тероризм
У яких галузях ОРДЛО й надалі «доять» Україну
- 14 Андрій Панков:
«Прапор заховали в сейфі виконкому»
Мер Краматорська про 2014-й рік і сьогодні

ТЕМА НОМЕРА

- 16 Привид у броні
Про плани та реальність українського ОПК
- 20 Розбалансування
Яких змін потребує оборонка
- 24 Сергій Згурець:
«У питанні озброєнь ми маємо допомоги собі самі»
Військовий експерт про модернізацію озброєнь і дефіцит боєприпасів

СУСПІЛЬСТВО

- 26 Острів степових скарбів
У чому історичне й екологічне значення «Бузького Гарду»

СВІТ

- 30 Під контролем?
Як працює баланс сил в американській політиці

- 34 Не своє — не шкода
Едвард Лукас про те, чому Дональд Трамп прагне угоди з Росією

- 36 Анн де Танґі:
«Заморожені конфлікти — це інструмент впливу Росії»
Французький советолог про пострадянську геополітику

- 38 Спраглі нового
Як радикалізуються «нові» мусульмани

- 39 Зачарований шестикутник
Зовнішня політика від лідерів французьких президентських перегонів

ВПРИТУЛ

- 40 Антін Мухарський про українізацію в 1990-х і сьогодні

- 41 Максим Нестелеєв про самооцінку українських інтелектуалів

СПАДОК

- 42 Неміфічна Кіммерія
Який слід залишили давні кочовики в Україні та світовій культурі

КУЛЬТУРА ТА НАУКА

- 46 4 градуси, 9 метрів
Екологічні ніші та акценти Docudays UA щоденники окупації

- 48 Плями на Сонці
Як зачаровувались і розчаровувались в «ЛНР»

- 49 Зарплати окупованого Донецька
Яку роботу пропонують донеччанам Р. S.

- 50 ОНУХ про цінність перетворень на прикладі околиці Торонто

Тиждень

№ 14 (490) 7 – 13.04.2017

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

01030, Київ, вул. Богдана Хмельницького, 36а, кв. 3

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Анна Корбут, Роман Малко,

Олександр Крамар, Ганна Трегуб, Алла Лазарева,

Денис Казанський, Юрій Лапаєв,

Ольга Ворожбит, Станіслав Козлюк,

Андрій Голуб, Юрій Макаров

Відповідальний за випуск номера

Віталій Столига

Відділ передплати та роздрібної торгівлі

тел.: (067) 407-10-96

e-mail: peredplata@tyzhden.ua

Відділ реклами тел.: (067) 407-10-89

e-mail: reklama@tyzhden.ua

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР

від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 01030, м. Київ, а/с 212

Адреса редакції

Київ, вул. Богдана Хмельницького, 36а, кв. 3

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 17-0641

Наклад 32 000

Номер підписано до друку 5.04.2017 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», «новини компанії» публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

НА ЧАСІ

Сім справ Віктора Януковича

Станіслав Козлюк

Історію з кримінальними провадженнями проти біглого экс-президента Віктора Януковича простою назвати важко. За три роки він фігурував щонайменше в семи розслідуваннях. Це державна зрада, створення злочинної організації та розстріли на Майдані, привласнення «Межигір'я», а також земель Сухолуччя, одержання 26,6 млн грн хабара під виглядом авторської винагороди за написання книжки, «закони 16 січня», розтрати під час приватизації Укртелекому на 220 млн. Наприкінці 2016-го частину цих проваджень у Департаменту спецрозслідувань, який займається справами, пов'язаними з Майданом, забрали (окрім державної зради — це розглядала військова прокуратура). До суду, попри фактичну завершеність чи не половини цих епізодів, дійшло щонайменше два з них: держзрада та привласнення Сухолуччя. Причина такої ситуації криється в законодавстві, яке регулює заочні провадження.

У ДСР не раз наголошували на недосконалості нормативно-правових актів і заявляли: якщо навіть суди першої інстанції визнають Януковича винним, надалі їхні рішення можуть скасувати суди вищої інстанції або ж міжнародні.

«Який вигляд має процедура відповідно до останніх змін у КПК: слідчі оголошують людину в розшук, мінає шість місяців, вона не з'являється й виникають підстави для початку «заочного» провадження. Натомість у законі має бути прописано так, щоб це спеціальне розслідування починалося після того, як держава зробила все, що їй під силу, аби забезпечити права людини на ознайомлення з підозрою, надати можливість захисту, можливість свідчити. І якщо ми знаємо, де переховується підозрюваний, надсилаємо туди документи, а інша держава нам його не видає, ми могли б сказати, що зробили все можливе, це було недієво не з нашої вини, і тоді ми починаємо заочне провадження. А ще вкрай важливо прописати особливості судового заочного провадження і право на повторний розгляд справи після явки», — пояснив у коментарі *Тижню* очільник ДСР Сергій Горбатюк.

У ДСР НЕ РАЗ НАГОЛОШУВАЛИ НА НЕДОСКОНАЛОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАОЧНОГО ПРОВАДЖЕННЯ Й ЗАЯВЛЯЛИ: ЯКЩО ЯНУКОВИЧА ВИЗНАЮТЬ ВИННИМ СУДИ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ, НАДАЛІ ЇХНІ РІШЕННЯ МОЖУТЬ СКАСУВАТИ СУДИ МІЖНАРОДНІ

Утім, нещодавно Верховна Рада ухвалила низку змін, які стосуються заочних проваджень. Але частину недоліків так і не усунули. Наприклад, лишилася суперечність щодо судових розглядів. Відповідно до законодавства під час підготовчих засідань суддя (чи колегія суддів) має встановити особу підозрюваного, якого фізично в залі суду немає. Водночас сталася низка позитивних змін. Скажімо, з'явилася можливість розглядати в заочному провадженні по одному злочину до п'яти підозрюваних (раніше можна було лише одного). Крім того, з терміну досудового розслідування вивели час, необхідний для ознайомлення з матеріалами, на що скаржилися адвокати Януковича. За словами прокуратури, нині в захисту є можливість ознайомлюватися з томами справи уже під час суду. І жодних порушень у цьому немає.

Як саме працюватимуть ці зміни, ці своїми плюсами й мінусами, побачимо найближчим часом. У квітні мають відбутися судові засідання за двома провадженнями: стосовно привласнення земель Сухолуччя та державної зради. Щодо першого Шевченківський суд має почати розгляд 13 квітня, щодо другого точна дата наразі невідома, але можна говорити, що засідання стартують у найближчий тиждень, з огляду на бажання Генпрокуратури показати результат у резонансних справах. Відразу обмовимося: ці процеси не будуть швидкими, якщо зважити на масштабність правопорушень і роботу адвокатів. Згадаймо лишень їхнє ознайомлення з матеріалами стосовно державної зради. Почалося воно 31 січня 2017-го, але тривало понад місяць. Не останньою чергою завдяки захисникам екс-президента.

«Можна сказати, що адвокати затягували процес ознайомлення з матеріалами. За кілька днів вони переглянули 4 томи справи із 27. Потім перестали приходити, але написали заяву, в якій просили пустити помічника зі сканером, який скопіював би документи. Надалі захист так і не з'явився. Врешті, ми звернулися до суду й попросили, аби він визначив конкретні строки. Назвали дату: до 13 березня включно», — розповів у коментарі *Тижню* прокурор відділу Головної військової прокуратури Руслан Кравченко.

До того ж вони не раз заявляли, що прокуратура не має права завершувати розслідування без допиту підозрюваного. Є всі шанси, що надалі суд зіткнеться із затягуванням процесу. Тим паче що юридичних інструментів для цього задосить. Тут і відводи суддям, секретарям суду, прокурорам, і залучення великої кількості свідків. До того ж адвокати мають право клопотати про закінчення суду присяжних, щоб, з огляду на сумний досвід процесу над колишніми бійцями «Беркута», не виключено, забере місяць-два. Окрім того, можна чекати на повторні спроби клопотань про участь Януковича в судових засіданнях в режимі відеоконференцій. Щоправда, прокуратура виступає категорично проти. Коли врахувати все це, то говорити про точні строки завершення судів зарано.

Що ж до інших проваджень, то в ДСР можуть говорити лише про справи, пов'язані зі створенням злочинної організації, розстрілами, отриманням хабара та «законами 16 січня». У Департаменті зазначають, що перед передачею справ стосовно «Межигір'я» та Сухолуччя, доказів було достатньо, але процедура заочного розслідування була доволі ризикована, тож їх не завершували. У зв'язку з Укртелекомом залишалось отримати низку відповідей стосовно міжнародно-правової допомоги. Про стан цих справ нині говорити в ДСР не можуть. Водночас провадження щодо злочинної організації та хабарництва триває.

«По книжках Януковича триває розслідування, воно стосується перевірки коштів, які виплачувались і заходили в країну з-за кордону. Виконується низка міжнародно-правових доручень із приводу походження коштів та допиту людей, задіяних у фірмах, через які йшли гроші. Окрім того, ми встановлюємо, хто писав «Opportunity Ukraine». Проведення є, але поки що я не хотів би про це говорити. Загалом злочин — протиправне отримання коштів — підтверджується, але треба ще допрацювати», — розповів Горбатюк.

У справах Майдану ситуація складніша, оскільки масштаби там несумірні. У ДСР зазначають, що керівництво ГПУ наполягає на передачі в суд найбільш готових за доказовою базою епізодів, проте слідчі прокурори такий варіант сприймають не надто оптимістично.

Наразі можна говорити, що питання визнання Януковича злочинцем стало для керівництва держави політичним. І, навіть попри ризики негативних для України рішень у міжнародних судах, для ГПУ принципово назвати екс-президента винним за низкою проваджень, оскільки суспільство вимагає результату. Відтак питання про роботу над помилками лишається відкритим. ■

Між бароном і сатрапом

Юрій Макаров

Правильно вживайте красиві слова, навіть коли гадаєте, що знаєте їхній зміст,— і буде вам щастя. Ідеться не лише про такі актуальні й злободенні меми, як «дайверсіті», «ком'юнітіз», «нетворкінг», «челендж» і «полісі», про що днями нагадала колега Ірина Славінська, а й про нібито нейтральну та значно менш актуальну лексику.

Днями брав участь у дискусії щодо можливості консервативної революції в Україні. Простіше: на які засади можна спертись у традиції, ментальності, повсякденних побутових практиках, тобто культурі в найширшому розумінні, щоб не винаходити велосипед з нуля. Тоді я дозволив собі висловити дещо спекулятивний концепт (спекулятивний не в сенсі спекуляції, а тому що умоглядний): на момент своєї колонізації три з половиною століття тому Україна перебувала на значно вищому щаблі суспільно-політичного розвитку, ніж метрополія. Тут уже настала Нова історія (англійською Modern history, російською «Новое время», кого як навчали), а московсько-петербурзька влада знову накинута середньовіччя. Те, що ми сьогодні в себе розсьорбуємо, борючись із корупцією, кланами, магнатами різного рівня й масштабу (від району до цілої країни), — це запроваджений у нас знову феодалізм, який проростає крізь століття у відносинах на кшталт «секретар райкому — голова колгоспу» або «голова облдержадміністрації — дрібний підприємець», конкретика вторинна, первинним є зміст взаємодій.

РОСІЯ ПРИНЕСЛА НА УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ЕЛЕМЕНТИ ЗВИЧАЙНОЇ СХІДНОЇ ДЕСПОТІЇ, САМЕ ЦЮ МОДЕЛЬ ВОНА ПОСЛІДОВНО РОЗВИВАЛА ВІД САМІСІНЬКОГО ПОЧАТКУ МОСКОВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА, КОТРЕ, ПОСТАЛО ЯК УЛУС ЗОЛОТОЇ ОРДИ

Відповідь не забарилась: одна з учасниць дискусії образилась за феодалізм. Вона каже: розвинений феодалізм — механізм, на свій час досконалий. Це система стримувань і противаг, це зона права разом із часто-густо відокремленою законодавчою владою, кодексом законів (Magna Carta) та незалежними судами, це місцеве самоврядування й, головне, гарантії приватної власності. Це динамічна економіка, розгалужена банківська система й активна буржуазія. А ще незалежні університети, цехи й гільдії. Словом, це щось засадничо протилежне тому, що навязала Україні імперія.

І я змушений був... погодитися. Росія принесла на українські землі елементи звичайної

східної деспотії, саме цю модель вона послідовно розвивала від самісінького початку Московського князівства, котре, нагадаю, постало як «збирач земель» — улус Золотої Орди (1277), і саме в такому, хіба що трохи повапленому, вигляді вона дожила до початку ХХ століття. Інакше кажучи, нам навязали крок не просто назад, а назад і вбік.

Підкреслюю: не йдеться про те, щоб знов і знов доводити, які ми були чудові, розвинені й досконалі, доки нас не зіпсували. Питання радше про те, на що спиратись у власній культурі, борючись із проявами: а) тупої, неосвіченої деспотії; б) розчинення в гіпотетичній європейській симфонії до атомарного стану. Я вже колись згадував сакраментальну цифру: до приходу «цивілізаторів» не одне, не два й не п'ять — 228 українських міст і містечок керувалися за Магдебурзьким правом, і елементи міського самоврядування зберігалися тут аж до першої половини ХІХ століття! Про «Руську правду», Литовські статuti та «конституцію» Орлика якимось незручно й згадувати, вони в кожному підручнику. Водночас деспотія із призначенням на місця для кормління — ні, не шляхетних баронів, а залежних від царя сатрапів із підзвітністю знизу вгору, з нестримним розкраданням і демонстративним споживанням — це лише прикрий етап, — від якого можна й треба видужати.

Згоден, кликати нинішніх українських призначенців феодалами — багато честі, бо якраз поняття про честь як категорію і фактор мотивації більшості з них критично бракує. А от відновлення уявлення про альтернативу, яка «защита» в культурні коди й піддається реанімації, — цілком актуальне завдання.

Я вірю, що ретельна й почасти нудна робота із просвітництва на рівні як легковживаної, попсової міфології, так і цілком академічних розвідок здатна повернути культурну тяглість. І це як мінімум може стати протиотрутою від штампів, якими нас годували й досі намагаються годувати «з-за поребріка», як максимум — опорою у запровадженні, точніше реанімації, європейських соціальних практик.

Нині історична свідомість українців масового зразка отруєна ще за радянською традицією парадигмою «Істории государства Российского» Карамзіна (у кращому разі «Історії України-Руси» Грушевського, який, ніде правди діти, недалеко від неї відійшов): була десь там Київська Русь, потім довго нічого, потім нізвідки Богдан — і відразу благоденствіє на 350 років. Доведеться заповнити нашіптусі клітинки конкретним змістом: документами, мистецькими творами й людськими долями. Це, звісно, не папаця. Але без цієї роботи так чи так не звільнитися від того, що я в запалі дискусії назвав феодалізмом. Вибачайте! ■

Терапія президентської партії

Роман Малко

БПП намагається компенсувати рейтингові й іміджеві втрати за рахунок партійної чистки

Нове обличчя. Артур Герасимов віднедавна став головою фракції БПП у парламенті

Тривалість життя партії влади зазвичай коротка. Це можуть підтвердити всі політичні проекти, які свого часу досягли вершини: НДП, СДПУ(о), «За ЄдУ!», «Наша Україна», ПР. Така доля може спіткати й Блок Петра Порошенка «Солідарність».

Звісно, зникнення бренду в жодному разі не означає відходу в небуття його наповнення. Перетікання більшості членства з відмерлого організму в новонароджений завжди тією чи іншою мірою забезпечує тяглість системи та непорушність її принципів, на те вона й партія влади. І хоча нічого доброго в цьому немає, лише підкреслюється відсутність у країні реального партійного будівництва та значущих ідеологічних сил як ознаки демократичної системи, сподіватися змін поки що не варто.

Доки Петро Олексійович при владі, нічого страшного не станеться. БПП квітнудиме й буятиме, як маковиння на городі, навіть незважаючи на небезпідставний скепсис щодо його єдності та монолітності. Але тільки-но дійде до виборів, тим паче якщо їх не вдасться виграти, все розсиплеться в друзки. Такий закон жанру. І хоча навіть у самій політсилі навряд чи битимуться від цього в істеричі, відтягти той момент усе ж таки намагаються. І, власне, вже почали.

Останнім часом приводів для роздумів, що відбувається в найвпливовішій партії країни, чи-

мало. То голова її фракції подасть у відставку, бо йому начебто набридла його посада. То черговий народний обранець гримне дверима, заявивши про погрози та загрози життю. То кілька місяців тиражуються чутки про тліючий конфлікт між президентом і прем'єром та можливе його загострення аж до відставки останнього. То колишній прокурор подасть до суду, вимагаючи відновити себе на посаді. Дрібніші неузгодження чи непорозуміння годі й перелічити, вони перманентно сприяють хаосу. А постійна та ще й прогнозована інтрига а-ля «президент втрутиться і вирішить» набиває оскомину.

БПП справді ніколи не міг похвалитися монолітністю. Зліплений із різноманітних клаптиків, він як ковдра, барвіста, загадка, під якою невідомо хто сховався й не знати які сюрпризи можуть вигулькнути. Туди йшли записуватись усі: рівні, криві, горбаті, ті, хто за наших, і ті, хто проти, ті, що увірували, і ті, яким начхати, кому потрібно схватися або отримати більше можливостей для самовираження. Не кажучи вже про тих, кому набридло товктися в кулуарах із посвідченням журналіста й захотілося в крісло нардепа.

Те, що в президентській політсилі дуже багато випадкових людей, визнають і самі партійці. БПП не мав своєї структури, коли зібрався йти на вибори, а тому змушений був скористатися послугами партнерів з УДАРу. На яких умовах і з якою аргументацією — то вже інше питання, котре, втім, не спростовує факту, що під час складання єдиного виборчого списку надавачі послуг спробували використати свої переваги максимально. Подеякують, що в залученні темних конячок неабияку роль відіграв особисто № 1 Віталій Кличко, який затагнув за своєю квотою чимало цікавих персонажів. Свідомо чи за порадою друзів — про це можна дискутувати, але розплата не забарилася: БПП розчинив УДАР у собі, не залишивши мереві Києва й досі номінальному голові президентської партії анічогісінько від його творіння. Нині колишні ударівці, вірні ідеалам Віталія Кличка, фактично не беруть участі ні в керівництві, ні в житті БПП. Ба більше, між ними й основним членством, кажуть, відверте несприйняття.

Звісно, і за президентською квотою в БПП теж пройшло чимало всляких оригіналів, що з часом виявилися то внутрішніми опозиціонерами чи еврооптимістами, то банальними тихими саботажниками. Злі язики навіть твердять, що під час голосування за важливі для політсили законопроекти доводиться купувати голоси у своїх же депутатів. Не завжди за гроші, часом послуга за послугу, але від того не легше.

Схожі процеси відбуваються і в осередках на місцях. Чимало партійців сприймають партію влади як дах для будівництва власної кар'єри чи джерело збагачення. Відомі маніпуляції, наприклад, зі списками членів, у реальності існування яких доводиться сумніватися навіть власному керівництву, або спроби завищувати запити в партійну касу на оренду офісів чи громадських приміщень. Власне, потреба подолати весь цей хаос, оптимізувати діяльність партійної структури, щоб раптом у потрібний момент не виявилось, що нічого немає, штовхнула керівництво на доволі оригінальний крок: залучити до внутрішнього аудиту та моніторингу сторонніх спеціалістів. Посприяв цьому й перехід на фінансування статутної діяльності партій із державного бюджету. Вирішили, мабуть, що не комільфо в партії президента розбазарювати гроші платників податків, а тому пригрозили всім найдрібнішим осередкам сліпим аудитом із серйозними наслідками в разі чого. Аудит буде доволі простий: регіонами мандруватимуть люди під виглядом звичайних громадян і повідомлятимуть куди треба про знайдені порушення. Контроль пообіцяли жорсткий, розтринькування грошей не буде, натомість плануються збільшення активності та запуск нових проєктів.

Узагалі затіяне реформування дуже нагадує підготовку до виборів. Не важливо, до яких саме: чергових чи позачергових. Про реальні перегони (окрім місцевих) і справді ніхто не говорить, але певні підозрілі рухи, такі як навчання активістів та керівників територіальних організацій, все ж запущено. А коли ще й послухати Петра Олексійовича, який часто наголошує, що про вибори навіть мріяти не варто, з'являється підозра, ніби він хоче впевнити інших у тому, в чому сам не впевнений. Утім, як твердять джерела **Тижня**, йтися насправді може хіба що про підготовку до референдуму щодо вступу до НАТО, привид якого все чіткіше бачиться на видноколі. Цю ініціативу запроваджує депутат Ірина Фріз. Нещодавно навіть відбувся організований БПП «Солідарність» круглий стіл на тему «Подолання міфів про НАТО», учасниками якого стали вищі посадовці держави й Альянсу. Цілком можливо, наприкінці літа чи на початку осені референдум таки буде, кажуть у БПП, бо коли, як не сьогодні, його проводити, якщо питання безпеки стоїть дуже гостро. Власне до цієї благородної справи й можуть залучити Ігоря Гриніва, який на посаді очільника фракції почувався явно некомфортно. Занадто багато публічності, до якої він не звик. Побуває версія, що «аксакал» української політики Гринів узагалі має намір вийти з гри. Утім, йому напевно це світить. На тлі реального кадрового голоду президент не розкидатиметься такими фігурами. Навіть знайти нового голову фракції виявилось не просто. Охочих багато, але таким, що задовольнить усіх, а отже, матиме шанс хоч якось упорядкувати розхристану фракцію, виявився один лише Артур Герасимов. Але чи впорається він зі своєю місією, стане зрозуміло вже найближчим часом.

БПП — типова модель, зліплена в стилі Порошенка. Номінальний голова партії Кличко зовсім на неї не впливає. Його давно треба змінити, але руки не доходять. На заміну пророкують Гройсман, от тільки до проведення з'їзду теж руки не дохо-

дять. Яким чином відбувається реальне управління партією чи фракцією у ВР і який реальний вплив на них Порошенка, теж до кінця не зрозуміло. Президент хоча й не контролює у звичному для себе ритмі всіх партійних процесів, проте все ж таки не стоїть від них осторонь, тримаючи руку на пульсі через людей, яким довіряє, як-от Кононенко, Березенко, Гринів, згодом для узгодження позицій. Інше питання — наскільки це результативно. Здається, не дуже. Втім, інакше, напевно, й не можна, якщо взяти до уваги як специфічність самого Петра Олексійовича, котрий працює з особистою відданістю, так і матеріал, із яким доводиться мати справу. Як твердять в оточенні президента, процес прийняття ним рішення непростий. Хоча почути якомога більше людей, дається до переконання і не має пунктика, що все знає. Інша справа — які думки вкладаються йому в голову. У кулуарах парламенту можна почути, що Порошенко нині має всі шанси стати на граблі Януковича, бо його оточення, мовляв, зуміло обмежити коло його спілкування, максимумно ізолювавши людей, які здатні висловлювати критичні думки. Можливо. Хоча разом із тим навряд чи все аж так погано, згодом з інтернетом він ніби на «ти» і може сам прочитати, що про нього пишуть.

БПП — ТИПОВА МОДЕЛЬ, ЗЛІПЛЕНА В СТИЛІ ПОРОШЕНКА. НОМІНАЛЬНИЙ ГОЛОВА ПАРТІЇ КЛИЧКО ЗОВСІМ НА НЕЇ НЕ ВПЛИВАЄ. ЙОГО ДАВНО ТРЕБА ЗМІНИТИ, АЛЕ РУКИ НЕ ДОХОДЯТЬ. НА ЗАМІНУ ПРОРОКУЮТЬ ГРОЙСМАНА

Як твердять обізнані з процесом реформування в БПП, за всім цим нібито стоїть один із чільних функціонерів Сергій Березенко. Зрозумівши, що партія рухається кудись не туди й коли зараз, доки вона при владі, її не врятувати, потім буде пізно, він вирішив втрутитися. Знову ж таки напевно чи без згоди згори. Березенко, мовляв, винайняв цілу команду грузинських реформаторів на чолі з Гіоргі Вашадзе, колишнім заступником міністра юстиції Грузії, автором тамтешніх реформ у царині eGOV/GovTech ID, біометричних паспортів, Будинків юстиції, ЕЦП, системи e-здоров'я та e-самоврядування, натхненником наших ProZorro, документ-сервісу «ГОТОВО!» і НАБУ. Тепер стоїть завдання перетворити типovu партію влади з усіма її підводними рифами на структуру європейського зразка з нормальною моделлю функціонування та ще й чесним, відданим активним членством, яке не просто сидітиме, заробляючи гроші та лобіюючи власні інтереси, а й працюватиме на ідею, якої, до речі, немає. Бо яка ідея в партії влади? А коли ще й зважити на те, що нове позиціонування БПП звучить як «партія без лідера», таке собі віддане товариство, об'єднане задля втілення в життя української мрії, то побачити успіх цих амбітних планів стає навіть цікаво. Адже, як не крути, партія таки тримається на єдиному стрижні, ім'я якому Петро Олексійович. І доки він є, навести лад у цьому «мадридському дворі» буде вельми не просто... ■

Як фінансується тероризм

Олександр Крамар

Чому і як українські гроші чи безоплатні ресурси, які потрапляють на окуповані території, дістаються терористам із «ЛНР» та «ДНР»

Припинення легального транспортного сполучення з окупованими районами Донеччини та Луганщини й формальне захоплення терористами розміщених там іще донедавна формально українських підприємств зменшили масштаб фінансування Україною терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», однак не поклали край цій практиці. Численні повідомлення з регіону засвідчують продовження нелегального переміщення низки видів товарів через лінію розмежування, а лобісти відновлення повноцінної торгівлі з ОРДІЛО в парламенті, громадському середовищі та чиновницьких кабінетах не припиняють бомбардувати інформаційний простір «переконливими аргументами» на користь зняття будь-яких перешкод для неї. Понад те, Україна й надалі безоплатно постачає в ОРДІЛО до 2 млрд кВт•год струму та 18–20 млн м³ води протягом року, виплачує до 10 млрд грн за рік фіктивним переселенцям, які періодично перетинають лінію розмежування з «укропією» лише задля вивезення грошей. При цьому в збереженні таких соціально-економічних зв'язків із захопленими «ЛНР» та «ДНР» територіями українські можновладці та значна частина громадськості вперто не хочуть бачити фінансування тероризму й водночас причину ускладнення ситуації на неокупованій території.

Тиждень вирішив з'ясувати основні канали та обсяги вливання українських коштів в окуповані Росією території Донецької та Луганської областей, а також механізм вилучення значної їх частини на користь терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР». Аналіз засвідчив, що внаслідок будь-яких торговельних операцій, безоплатного постачання ресурсів чи соціальних виплат до 40–50% їх суми через розгалужену систему «податків, зборів та внесків» потрапляє до так званих бюджетів «ЛНР» і «ДНР» і стає частиною фінансування їхньої терористичної діяльності. Якщо до запровадження транспортної блокади на державному рівні **Тиждень** оцінював сукупний обсяг фінансування терористів Україною принаймні в \$1 млрд за рік (див. № 6/2017), то зараз він знизився, але менш ніж удвічі.

КАНАЛИ ПРЯМОГО ФІНАНСУВАННЯ

Досі недоторканим каналом прямого фінансування терористів залишається безоплатне постачання на окуповані території електроенергії та води, річний обсяг яких може бути оцінений принаймні в 4–5 млрд грн. Це фінансування компенсують споживачі струму з усієї України, розплачуючись за не отримані ДП «Енергори-

Основні канали фінансування терористів з «ЛНР» та «ДНР» Україною:

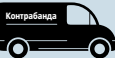
Виплата пенсій фіктивним переселенцям **8–10 млрд грн/рік**

Безоплатне постачання струму **1,7 млрд кВт•год/рік**

Несплата за постачання води **18–20 млн м³/рік**

Оцінка **ТИЖНЯ** на основі даних Міненерго, Пенсійного фонду, відкритих джерел, 2016 рік

нок» суми з окупованих територій завищеним тарифом. Лише за перші два місяці 2017 року, за даними названої компанії, неоплаченою залишилася електроенергія на 0,5 млрд грн, що надійшла на окуповані території Луганської області, та на 0,31 млрд грн — Донецької. Однак насправді обсяг збитків України через постачання до «республік» значно перевищує зазначені цифри через перехресне субсидування електроенергії на оптовому ринку. Як свідчить аналіз звітів Міненерго, у 2016 році безоплатно на окуповані території Луганської області (через Луганське енергетичне об'єднання (ЛЕО) російського олігарха Костянтина Григоришина) було надано 1,046 млрд кВт•год струму, Донецької області (через дві підконтрольні ДТЕК Ріната Ахметова компанії: Донецькобленерго та ПЕМ-Енерговугілля) — 0,65 млрд кВт•год.

Сукупно йдеться про 1,7 млрд кВт•год річного постачання струму, який за усередненим тарифом коштував 2,36 млрд грн, однак насправді дістався ДП «Енергоринок» значно дорожче. Причину цього добре видно на прикладі Луганської ТЕС, що працює в режимі енергоострова на антрациті, який завозили донедавна з ОРДІЛО, через що неможливо «змішувати» її струм із дешевшим атомним чи продуктованим ГЕС. Так от, у 2016 році 40,3% реалізованого Луганським енергетичним об'єднанням струму ЛТЕС було поставлено на окуповані території області абсолютно безоплатно, а ще 9,3% (0,24 млрд кВт•год) — за тарифом 1,33 грн/кВт•год, що значно дешевше за 1,64 грн/кВт•год, які за відпущений цією самою ТЕС струм ДП «Енергоринок» платив її оператору ДТЕК-Східенерго. Аналогічна ситуація на Донеччині, де в окуповані райони постачали передусім струм Курахівської ТЕС того самого ДТЕК-Східенерго. З урахуванням цієї реальної ціни 1,7 млрд кВт•год струму, що був поставлений в ОРДІЛО, але не

оплачений, можна оцінити в 2,8 млрд грн. Ще 0,13 млрд грн мають коштувати торішні збитки Енергоринку через оплату поставлених ЛЕО та Донецькобленерго в окуповані райони 0,43 млрд кВт•год електроенергії за заниженим тарифом. Нині, коли ТЕС відпускають струм уже по 2,4 грн з ПДВ, збитки від потенційного постачання за рік 1,5–2 млрд кВт•год електроенергії в ОРДІЛО можна оцінити у 3,6–4,8 млрд грн. А вважати безоплатні поставки електроенергії прямим фінансуванням терористів дає підстави той факт, що підконтрольні «ДНР» та «ЛНР» «енергокомпанії», своєю чергою, справно стягують платежі за неї зі споживачів на окупованих територіях. Понад те, завдяки безоплатній поставці з України терористи можуть демонструвати жителям ОРДІЛО свої переваги над «київською хунтою», адже, наприклад, струм для населення там коштує майже втричі дешевше, аніж у решті країни.

Менший, але так само помітний канал прямого фінансування Україною терористів — постачання у ОРДІЛО води. За оцінками, щомісяця вони отримують її з неокупованих територій близько 1,5 млн м³, за які переважно не платять. Наприклад, Попаснянський водоканал 90% гідроресурсу кацає на окуповані території. А загальна сума боргу за воду, реалізовану на окупованих територіях Луганщини, вже перевищила 0,26 млрд грн. Знову ж таки це при розрахунку за явно заниженими тарифами, який тримає в критичному стані водопостачальні підприємства на підконтрольній Україні території. При цьому плату за воду, як і за струм, терористи стягують справно й використовують одержані кошти на власний розсуд.

Проте наймасштабнішим інструментом фінансування терористів залишається сплата пенсій фіктивним переселенцям. Причому факту фіктивності більшість із них навіть не приховує, влаштовуючи численні черги й нарікаючи на важкі умови перебування в містах на підконтрольній території, де проходить ідентифікацію у відділеннях Ощадбанку, яка має відсіяти «мертві душі». За даними ПФУ, в ОРДІЛО на серпні 2014 року налічувалося 1,28 млн пенсіонерів, і до кінця 2015 року абсолютна більшість із них (0,96 млн станом на 1 січня 2016-го) зареєструвалась як «внутрішньо переміщені особи» на підконтрольній Києву території та налагодила отримання українських пенсій, мешкаючи реально й надалі в ОРДІЛО. За 2015-й, за даними Пенсійного фонду, їм було виплачено 29,4 млрд грн. При цьому, за його ж таки статистикою, саме в Донецькій та Луганській областях одні з найвищих у країні середніх пенсій: на 1 січня 2017 року — відповідно 2,1 тис. грн і 1,99 тис. грн порівняно з 1,83 тис. грн у середньому по Україні й, скажімо, 1,65–1,69 тис. грн на Вінниччині, Хмельниччині чи Житомирщині. 2016 року завдяки перевіркам та зосередженню виплат виключно у відділеннях Ощадбанку, які періодично проводять моніторинг, чисельність пенсіонерів-переселенців зменшилася до 0,55 млн осіб на 1 січня 2017 року, а загальна виплачена їм сума — до 11,5 млрд грн за 2016-й. Однак залишаються підстави вважати, що не менш ніж 70–80% пенсіонерів, котрі отримують виплати як внутрішньо переміщені особи,

що проживають на підконтрольній Україні території, — це насправді фіктивні переселенці, які, отримавши кошти в українських банках, і далі везуть їх витратити на окуповані території. А отже, через розгалужену систему «податків та зборів» є інструментом фінансування терористичних організацій «ЛНР» та «ДНР».

Продовження Україною виплати пенсій тим жителям окупованих територій, які фактично не переїхали на тимчасове проживання на підконтрольній Києву терени, є явною фінансовою підтримкою терористів із «ДНР» та «ЛНР». Як безпосередньо (внаслідок зменшення необхідності шукати кошти для утримання відповідної кількості пенсіонерів на підконтрольних цим організаціям землях), так і опосередковано (вливання в ОРДІЛО близько 10 млрд грн, які після їх витрачання потрапляють в обіг на окупованій території і через систему податків та зборів зрештою на 40–50% осідають у «бюджетах» терористів).

Однак крім фінансування терористів виплата пенсій жителям окупованих районів призводить іще й до погіршення становища пенсіонерів та платників пенсійних відрахувань на підконтрольній Україні території. Наприклад, при видаті до 10 млрд грн фіктивним переселенцям у 2016-му запроваджений через дефіцит коштів у ПФ України «особливий порядок виплати пенсій працюючим пенсіонерам» допоміг заощадити в усій країні лише 2,9 млрд грн у 2015-му та 3,2 млрд грн у 2016-му. Навіть ефект від поступового підвищення пенсійного віку для жінок до 60 років, яке нині триває, також є значно меншим за 10 млрд грн пенсій, які щороку виплачують фіктивним переселенцям. Врешті, торішні виплати їм — це майже 10% усіх власних надходжень Пенсійного фонду України за той самий час.

Кожна гривня, яка потрапляє в ОРДІЛО з України, оподатковується там багато разів, і зрештою, до **40–50%** влитих туди коштів потрапляє в розпорядження терористів

Посилання на те, що вони ці пенсії заробили й мають право отримувати будь-де, позбавлені здорового глузду. Пенсійна система України функціонує як утримування поколінням, яке працює, пенсіонерів. Свого часу вони утримували попереднє покоління пенсіонерів із тих-таки окупованих нині територій. А сьогодні кошти, котрі сплачують працевлаштовані жителі ОРДІЛО, як буде показано нижче, справно збирають у вигляді «єдиного внеску на загальнодержавне обов'язкове соціальне страхування» на землях, окупованих терористами «ЛНР» та «ДНР». Натомість, попри голослівні заяви певних українських чиновників, насправді й до блокади «величезні» податкові надходження та пенсійні відрахування з окупованих територій не покривали й половини видатків навіть на виплату суттєво урізаних пенсій фіктивним переселенцям звідти. Так, у 2016 році, за даними ДФС, зареєстровані в Україні підприємства з ОРДІЛО сплатили тільки 1,3 млрд грн ЄСВ (лише 90% із нього йде до Пенсійного фонду), ▶

а решта надходжень до державного й місцевого бюджетів дорівнювали 2,8 млрд грн.

Будь-який пенсіонер із ОРДІЛО має право на підтримку держави та отримання пенсії на територіях, підконтрольних Україні, однак за умови, що фактично проживатиме й витрачатиме отримані кошти саме там, а не фінансуватиме ними терористичні організації. Врешті, формально юридичне підґрунтя для відмови фіктивним переселенцям у виплаті пенсій дає і законодавство України. Зокрема, ст. 80 Закону «Про пенсійне забезпечення» визначає, що «заява про призначення пенсії подається непрацюючими за місцем проживання», а ст. 85 — що «пенсії виплачуються за місцем проживання пенсіонера, незалежно від реєстрації». Ст. 87 «Виплата пенсій за минулий час», своєю чергою, допускає, що «нараховані суми пенсії, не затребувані пенсіонером своєчасно, виплачуються за минулий час не більш як за три роки перед зверненням за одержанням пенсії».

ЯК УКРАЇНСЬКІ ГРОШІ ПОТРАПЛЯЮТЬ ДО ТЕРОРИСТІВ

Щоб показати, як терористи з «ЛНР» і «ДНР» привласнюють значну частину коштів, що будь-яким шляхом потрапляють на окуповані території з України, або отримують свою частку від торгівлі товарами через лінію розмежування, ми вирішили розглянути систему оподаткування, яку вони запровадили на окупованих територіях. Зробимо це на прикладі «ЛНР», однак у «ДНР» вона суттєво не відрізняється.

Залишаються підстави вважати, що не менш ніж **70–80%** пенсіонерів, котрі отримують виплати як внутрішньо переміщені особи, що проживають на підконтрольній Україні території, — це насправді фіктивні переселенці

«Закон ЛНР про податкову систему», підписаний ватажком луганських терористів Ігорем Плотницьким 28 грудня 2015-го (у редакції на 27 лютого 2017 року), визначає розлогий перелік податків та зборів, завдяки яким гривня, рубль чи долар, що потрапляють на окуповану терористами територію, врешті-решт опинаються в руках терористів. Лише «республіканських податків та зборів» налічується 10: податок з обороту; податок на прибуток; акцизний податок; екологічний податок; збір за транзит, продаж і вивезення окремих видів товарів; плата за користування надрами; збір за спеціальне використання води; збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства; збір за здійснення валютно-обмінних операцій; плата за патент за видобуток вугілля (вугільної продукції) артілями. Ще п'ять «місцевих»: податок на доходи; плата за землю; спрощений податок; плата за патент; сільськогосподарський податок; транспортний податок. Відповідно до ст. 15 «закону ЛНР про податкову систему» платниками податків, зборів та інших обов'язкових платежів визнаються як «резиденти, так і нерезиденти, що здійснюють та/або не здійснюють діяльність на території ЛНР», а «діяльність юридичних осіб-нерезидентів, фізичних осіб-підприємців-нерезидентів допускається

тільки через податкового агента (юридична, фізична особа-підприємець, зареєстрована відповідно до законодавства ЛНР), крім випадків створення філій іноземних юридичних осіб, які пройшли акредитацію».

При цьому слід брати до уваги мультиплікаційний ефект. Гроші, вліті в ОРДІЛО Україною через нарахування пенсій фіктивним переселенцям чи як плата за тамтешні товари, терористи оподатковують не лише тоді, коли витрачають їх уперше на купівлю тих чи інших товарів або послуг на окупованій території. Адже продавці останніх за те, що заробили в такий спосіб, своєю чергою, й надалі щось собі купують, а ті, хто їм продає, продовжують цей ланцюжок. Такий колообіг призводить до того, що кожна гривня, яка вливається в економіку окупованих районів з України, переходячи з рук у руки на підконтрольних терористичним організаціям «ЛНР» та «ДНР» територіях, оподатковується багато разів, і, зрештою, до 40–50%, а то й більше коштів, улитих в ОРДІЛО Україною, потрапляє в розпорядження терористів.

Відповідно до ст. 69 «закону ЛНР про податкову систему» для більшості підприємств та фізосіб, які працюють на окупованих територіях Луганщини, ставка податку на прибуток дорівнює 20%. Але для тих, хто здійснює «операції з нерезидентами», тобто, наприклад, торгує із зареєстрованими в Україні компаніями, становить 10% суми операції в разі придбання продукції та 20% суми операції в разі придбання робіт чи послуг. Передбачено й збір за транзит, продаж та вивезення окремих видів товарів, до яких зараховуються брутто чорних і кольорових металів, вугілля та вугільна продукція, борошно всіх сортів та продовольча пшениця 1–3-го класів. Так, за вивезення на підконтрольну Україні вугільної продукції залізничним транспортом встановлено фіксовану ставку 400 грн/т за коксівне вугілля та 180 грн/т за енергетичне. У разі вивезення автомобільним транспортом фіксована ставка дорівнює 400 грн/т незалежно від марки вугілля. Вивезення брухту чорних металів приносить терористам із «ЛНР» 200 грн/т, кольорових — 1,5 тис. грн/т. Стягується ще й «плата за користування надрами», яка для коксівного вугілля становить 11 руб./т, антрацити — 16 руб./т. Із копанок, які терористи інтерпретують як «вугільні артілі», вони стягують «спрощений податок». Якщо річна реалізація продукції не перевищує 240 млн руб., сплачується 3% її обсягу.

Згідно зі ст. 106 «закону ЛНР про податкову систему» всі юридичні та фізичні особи-підприємці сплачують податок з обігу в розмірі 2% на товари та 5% на виробу з кольорових металів. Звільнені від нього платники сільськогосподарського податку, спрощенці, ті, хто здійснює валютнообмінні операції, а також неприбуткові організації. Причому податок обсягом 2% стягують із доходу, отриманого як на підконтрольній терористам території, так і за її межами. Ті, хто торгує алкоголем, мусять сплачувати «республікам» збір на розвиток садівництва, виноградарства та хмелярства, що становить 1% виручки на всіх етапах реалізації. Окрім того, відповідно до ст. 84 «закону ЛНР про податкову систему»

Механізм вилучення

Ставки основних «податків та зборів», які стягують терористи «ЛНР» та «ДНР» із населення та підприємців на окупованих територіях

Податок на прибуток	20% прибутку підприємств і ФОП та 10–20% виручки від операцій із «нерезидентами»	Єдиний внесок на соціальне страхування	31% нарахованих виплат працівникам
Податок з доходів	13% доходу та дивідендів, 20% — з оренди, 5% — зі спадщини	Збір з торгівлі алкоголем	1% виручки
Акциз	цигарки — 2,6 руб. за пачку, алкоголь — 60 руб. за 1 л спирту	Податок з обігу	2% обороту (для кольорових металів 5%)
Акциз на транзит (контрабанду)	цигарки — \$0,05 за пачку, алкоголь — 37,5 руб. за 1 л спирту, нафтопродукти — 100 руб./т , скрапленний газ — 60 руб./т	Збір за вивезення вугілля в Україну автотранспортом	400 грн/т

передбачається стягування акцизів із низки видів товарів: нафтопродуктів (150 руб./т), скрапленого газу (60 руб./т), сигарет із фільтром (2,6 руб. за 20 шт.), спирту та алкогольної продукції на його основі (60 руб./л), а також у значно менших розмірах із пива та натуральних вин. Причому для апологетів безперешкодної торгівлі з ОРДіЛО було б цікаво знати, що в такому разі місцеві терористи могли б чимало заробляти навіть на транзиті (а насправді контрабанді) низки товарів своєю територією і далі через не підконтрольний Україні відрізок державного кордону з Росією, адже акциз на транзит (контрабанду) становить: для алкогольних напоїв на основі спирту — 37,5 руб./л, сигарет із фільтром — 5 американських центів за кожні 20 шт., нафтопродуктів — 100 руб./т, скрапленого газу — 60 руб./т.

Із доходів громадян стягується 13% їх суми, а також дивідендів, 5% вартості спадщини чи продажу нерухомості, 20% доходу від здачі в оренду. При цьому база оподаткування не може бути меншою за розмір мінімальної заробітної плати, а мінімальну вартість місячної оренди одного квадратного метра загальної площі нерухомого майна встановлюють окупаційні адміністрації міст і районів підконтрольних терористам територій. Причому для нерезидентів об'єктом оподаткування виступає будь-який дохід, джерелом походження якого є підконтрольна «ЛНР» територія.

Безперечно, в умовах соціально-економічної кризи в ОРДіЛО значна частина жителів та дрібних підприємців не сплачує податків на загальних підставах. Однак і ті, хто працює на системі «спрощеного оподаткування», платять терористам значні фіксовані суми, без чого не змогли б працювати. Наприклад, замість податку на прибуток та з обороту можна сплачувати так званий спрощений податок. Для I групи він встановлюється на вибір: або 2,5% суми валового доходу щомісяця, або ж фіксована ставка 2 тис. руб./місяць (якщо вартість одиниці товару, яким торгують, не перевищує 20 тис. руб.) чи 3 тис. руб. (якщо не надають медичних послуг чи не продають товар ціною понад 50 тис. руб. за одиницю). При цьому така фіксована ставка податку встановлюється для кожної точки. А в разі здійснення на ній кількох видів діяльності потрібно платити на 800 руб./місяць більше.

Проте на правах першої групи «спрощеного оподаткування» данину терористам можуть платити лише ті підприємці, що мають до 10 найманих працівників та до 1,5 млн руб. виручки на рік (для тих, які платять 3 тис. руб./місяць, — до 6 млн руб. виручки на рік). Тим, хто обрав ставку 2,5%, забороняється здійснювати торговельну діяльність, медичну практику, зокрема й надання стоматологічних послуг. Однак усім платникам за I групою «спрощеного податку» терористи забороняють займатися незалежною професійною діяльністю, пасажирськими та вантажними перевезеннями, надавати в оренду нерухоме майно, торгові місця чи МАФи площею понад 50 м²; здійснювати окремі види роздрібною торгівлі. Щоб дістати від терористів право провадити на підконтрольній їм території відповідну діяльність, потрібно сплачувати данину в розмірі 6% виручки, якщо вона не перевищує 60 млн російських рублів на рік. Водночас будь-якій групі спрощенців забороняється торгувати алкогольною і слабоалкогольною, тютюновою чи фармацевтичною продукцією, побори з якої терористи стягують на загальних підставах.

Ще однією варіацією стягування данини з найдрибнішого бізнесу є продаж їм патентів, які дозволяють не сплачувати інших податків за умови, що річна виручка не перевищує для різних видів діяльності 1–14 млн руб., а вартість одиниці товару — 10 тис. руб. Наприклад, вартість патенту становить 510 руб./місяць для кожної торгової точки в МАФах, магазинах і торговельних центрах та 1200 руб. для виїзної чи виносної роздрібною торгівлі, окрім харчових продуктів. Тим, хто на окупованих територіях продає харчі в межах нестационарної торгівлі (авто, причіп тощо), доводиться щомісяця платити терористам за патент 6 тис. руб., якщо площа торгової точки не перевищує 20 м², і 10 тис. руб., якщо до 30 м². Патент на здійснення пасажирських перевезень на таксі коштує 510 руб. за місяць на кожне авто, для маршрутних (до 20 місць) та вантажних — 1020 руб., для замських та приміських перевезень автобусами на понад 20 місць — 4 тис. руб. Патент на видобуток вугілля артілями коштує 50 тис. руб./місяць.

Водночас, як і інші категорії спрощенців, ті, хто працює на патенті, не звільняються від сплати єдиного внеску «на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Він є одним із головних інструментів вилучення коштів з економіки на окупованих територіях. «Закон про єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» передбачає його стягування обсягом 31% суми нарахованих виплат працівникам для всіх підприємств, організацій, установ, інших юридичних осіб та ФОП, які використовують найману працю. Для ФОП, що працюють на патентній системі оподаткування, єдиний соціальний внесок становить 600 руб., для спрощенців першої та другої груп — 800 руб., для спрощенців третьої групи — 1000 руб., для платників сільськогосподарського податку та ФОП, які є платниками податку на прибуток, а також осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність, — 15% чистого прибутку, але не менш як 800 руб. ■

U.TYZH DEN@UKR.NET
ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Андрій Панков:

«Прапор заховали в сейфі виконкому»

Тиждень поспілкувався з міським головою Краматорська Андрієм Панковим, який був обраний мером уже після звільнення міста, про події трирічної давності та актуальні проблеми міста і регіону.

Із чого для вас почалася «русская весна»?

— Я був свідком перших подій, які тут відбувалися, напевно, з квітня 2014-го. Спочатку взагалі нічого не відбувалося: пройшов Майдан, щось там ще вирувало в Києві, щось почалося в Криму. Але нам своє місто тримати б, у велику політику місцеве самоврядування не підключають, бо кожен повинен займатися своєю справою. Перший дзвінок пролунав, уже зараз не згадаю, у квітні чи березні від мого друга юності: «Андрію, слухай, скільки ми терпітимемо цю владу? У податковій беззаконня, з бізнесом погано, там ще...» — починає мені все це розповідати. «Так що ти від мене хочеш?» — питаю. «Очолой рух, мінятимемо тут усе на краще!» Я кажу: «Хлопці, ви що? Я взагалі толерантна людина, не влаштовуватиму революції». А через два тижні побачив його у складі «ініціативної групи». Вони вривалися на засідання виконкому, щось від нас вимагали як «народний рух», що висловлює загальну громадську думку в місті. Чи ми проти, якщо народний? Почали пускати їх на якісь наради, вони там у задніх рядах сиділи, вони спав, хтось намагався щось коментувати. Вже потім ми побачили технологію, коли все почало нагнітатися...

Спочатку це був просто протест? Жодного стосунку до Росії?

— Була позиція «все не так» і все, про Росію спочатку ніхто з них не говорив. Я пам'ятаю той день, коли над виконкомом уперше з'явився інший прапор. Був вихідний, тому дізнався про це з телефонного дзвінка. Поїхав подивитися, чи правда: побачивши якусь темну ганчірку, відразу не зрозумів: може, то якийсь траур? Потім, уже після звільнення міста, ми дізналися, що наш прапор, який зняли бойовики, сховав прапорщик міськвідділу міліції, а керівник одного з відділів виконкому тримав його у своєму сейфі всю окупацію! У день звільнення міста саме цей прапор повернули на будівлю, а через рік на ньому розписалися всі, хто був причетний до тих подій. А тоді, після розмови з тогочасним мером Геннадієм Костюковим вирішили, що до виконкому піде тільки чоловіча частина керівництва міста. На вході побачили двох бойовиків у формі спецназу, один із яких представився з російським

Спілкувалася
**Єлизавета
Гончарова,**
Краматорськ

акцентом: «Дмітрій». Коли піднялися до своїх кабінетів, із малого залу вискочив напівголений козацький отаман Гловайський, який пообіцяв нам згодом приділити час. Ми розуміли, що більше не зможемо перебувати в захопленому приміщенні, бо є держслужбовцями України. І Костюков це пояснював гарбникам у своєму кабінеті. А до мене тоді приставили якогось військового, який увесь час чхав і кашляв. Я намагався слухати, про що йдеться в сусідньому приміщенні, а тут він зі своєю нежиттю. Питаю: «Ти застудився чи що?» А він мені: «Та як тут не захворіти, якщо ми понад місяць сиділи в Райгородку в будинку, що не опалюється, навіть світло вмикати не дозволяли». Розумієте, наскільки все це задалегідь готувалося...

І що вирішило керівництво міста?

— Ми повернулися в будівлю, щоб забрати всю документацію, трудові книжки, архіви. Як потім усе це ховали по гаражах, то вже окрема історія. У виконкомі вони повибивали двері в усіх кабінетах, ось у мене куля тоді пройшла крізь двері, бачите... Там розташувалися штаби бойовиків. Охорона на сходах виставила кулемет, ствол якого направили просто в голову тому, хто тими сходами йде. А там наші жінки носили документи. Але повернули в інший бік, коли я пояснив, що це не по-людськи.

А що в цей час відбувалося в місті?

— Керівництво переїхало в іншу будівлю, ми намагалися вирішувати гострі питання: водопостачання, хлорування питної води, забезпечення лікарень, шкіл, дитячий будинок, із якого вони намагалися вивести дітей до Росії. Бойовики вимагали від голови скласти повноваження. Мабуть, були серйозні погрози, бо через кілька днів він написав заяву про звільнення. Більше ми з ним не зустрічалися. Потім із країни вїхав секретар міськради, який виконував обов'язки керівника Краматорська. Так я лишився сам.

У мене потім була зустріч із «комендантом» міста, який питав, чи співпрацюватиму з ними. Я сказав: «Робіть, що хочете, але я працюватиму виключно за законами України». Мене лишили в спокої, бо хтось мав вирішувати проблеми міста. Тоді, мабуть, у кожного з нас уже не було вибору. Коли Казначейство два місяці стоїть, ані педагоги, ані медики не отримують грошей, а якщо і чоловік, і дружина працюють в одній системі, то родина голодує. А ще місто лишилося без води, через обстріли зникло світло, постійні пожежі, поранені та вбиті, не працювали магазини, банки, була суцільна

катастрофа. Ми возили генератор лікарнями, щоб проводити невідкладні операції, поставили ємності, куди три водовози майже цілодобово завозили для населення питну воду, ремонтники намагалися лагодити розірвану електромережу, їх убивали. Тоді ми лишилися сам на сам із великої бідою, у якій отримати допомогу не було звідки.

Що вам казали тоді керівники в Донецьку, Києві? «Тримайтеся»?

— Я особисто намагався додзвонитися до керівництва країни, але в мене не вийшло. Нас не з'єднували. У мене збереглися листи, які офіційно надсилали на адресу Яценюка, це був червень. Я бив у всі можливі дзвони, у всі двері, але жодної відповіді на отримав. Ми вимагали, щоб хоча б розблокували виплати, аби у місті не почався голод.

Найтяжчі часи для Краматорська почалися в травні?

— Так, коли ми відчули, що таке обстріли. Важко було всім. Мій будинок біля аеродрому, тому над нами летіло майже постійно, по даху цокотіли скалки. Ми так втомлювалися від цього, що просто затуляли вуха й лягали спати, навіть не бігаючи в підвали. Дітей відправили до Бердянська, але 30 червня син із дружиною на день повернувся у квартиру в центрі міста. І коли я почув у телефонній трубці його вкрай стурбований голос, навіть прикрикнув: ти ж чоловік, ну що такого, стріляють у нас, тримай себе в руках! Але за кілька секунд зрозумів, що стріляють саме по його будинку: у сусідню квартиру було пряме влучання, посилалися скло з вікон, під під'їздом чоловікові відірвало кінцівку. Мої ледь встигли заховатися в підвалі... Ми підтримували зв'язок з українськими військовими, розповідали, як справи в місті. Я знаю, що розглядалося питання авіаудару по виконкому, де були зосереджені основні сили бойовиків. Але від плану відмовилися, бо поруч ДК НКМЗ, що, як виявилось, є пам'яткою архітектури.

Як ви дізналися, що в місті вже українські військові?

— У ніч перед звільненням було жахливо. А в мене вже апатія, ми з дружиною вирішили: як судилося, так і буде. Над будинком літали червоні ракети, бакали танки, щось стріляло та вибухало. А зранку на головній площі збралася купа військових. Ця колона на кілька кілометрів поїхала в бік Донецька... А потім я побачив військову техніку з українськими прапорами. І автоматників під кожним кущем біля виконкому. Повісили прапор. Аж раптом: «По машинах!». І всі поїхали... Навколо виконкому багато людей, які почали рватися до підвалу, де була гуманітарна допомога. А там всюди розтяжки... Ми все це стримували з місцевими хлопцями, які підійшли й спитали, чим можуть допомогти. Потім мене покликали на площу, де, виявилось, вже був міністр оборони. На площі танки, БТР, дуже багато військових. На камеру Гелетей запитав у мене, які в нас потреби... Але розповісти, що потребує місто, яке три місяці було під окупацією, я так і не встиг. Бо їх було дуже багато... Потім нам довелося кілька місяців відбудовувати будинки, школу та дитячий садок, відновлювати всю зруйновану інфраструктуру. А в першу ніч після звільнення хлопці пішли охороняти від мародерів найбільш постраждалий від обстрілів район міста, бо всі військові поїхали на аеродром...

Андрій Панков народився 17 липня 1974 року в Краматорську. Закінчив Донбаську державну машинобудівну академію за спеціальністю «Економіка підприємств», захистив звання магістра міжнародної економіки в Міжнародному науково-технічному університеті, пройшов курс «Запобігання та протидія корупції. Етичні засади державної служби» в Національній академії державного управління при Президентіві України. Працював на керівних посадах філій різних банків. Із 2010 року — заступник міського голови, 2015-го був обраний мером Краматорська.

У 2015 році вас обрали міським головою. Те, що ви лишилися в місті в найважчі часи, додало довіри в очах містян?

— Думаю, так, це було одним із факторів. Коли я спілкувався з громадою, мені казали, що для багатьох було дуже важливо відчувати: у місті є законна влада, це не давало впадати у відчай. Мої дії були в межах закону (після звільнення мене перевіряли на предмет співпраці з терористами багато разів). А тепер, мабуть, доведеться спитати в людей про довіру ще раз, коли будуть вибори в об'єднану громаду. Вже зроблено перші кроки, до кінця року плануємо закінчити процес. До речі, Краматорськ став першим містом на Донеччині, який надав документи для реєстрації об'єднаної громади, але ми припустилися технічної помилки, тому через суд її було скасовано. І тепер уже не плануємо долучати до громади інші населені пункти — тільки реконструювати систему рад невеличких селищ, які входять до складу міста. Хоча 2015 року мали намір приєднати селище Дмитрівка Слов'янського району. Сподіваюся, саме децентралізація дасть змогу ефективніше працювати із селищами, з чим у нас зараз проблеми через непорозуміння з головами рад.

Що плануєте робити для того, щоб Краматорськ став по-справжньому обласним центром, якщо вже цей статус він несподівано дістав після важкого випробування війною?

— Ми співпрацюємо з обласною адміністрацією дуже тісно. У прямому сенсі: вона розташувалася в нашій будівлі. З першого дня, коли в 2014 році її працівники вийшли з автобусів, залишивши свої домівки через війну, стараємося допомагати чим можемо. Чого не вистачає Краматорську, то це, мабуть, розвиненої інфраструктури. Плануємо реконструювати площу, почати будівництво Льодового палацу та басейну, з місцевого бюджету виділяються кошти на капітальний ремонт доріг, вулиць, скверів, освітлення віддалених частин міста.

Але кричуща проблема — брак житлового фонду?

— Місцевий бюджет не готовий до капітального будівництва. Але ми залуцаємо донорські джерела. Наприклад, у мікрорайоні Лазурний планується зведення чотириповерхових будинків, у яких отримають квартири, зокрема, держслужбовці, що були змушені переїхати.

Як відчуваєте, цей статус надовго?

— Не знаю. З наших, місцевих, позицій усе це багатьма великою політичною грою, фінал якої важко передбачити. Але моє місто для мене важливе в будь-якому статусі: я тут народився, тут живуть мої діти. Старший син, мабуть, уже точно нікуди звідси не поїде. А молодший мріє стати військовим. Тобто захищатиме, зокрема, і своє місто Краматорськ. ■

МОДЕРНІЗУВАТИ ОБОРОНКУ

ОПК

Привид у броні

Юрій Лапаєв

Цього року на потреби Міністерства оборони з держбюджету виділено 64,4 млрд грн, що становить майже 2,49% ВВП (торік було 2,46%, або 59,4 млрд грн). На що витратять ці кошти? Як і 2017-го, можна казати про те, що військовий бюджет має вирішити лише нагальні потреби бійців (грошове утримання, закупівля нової форми та харчування). Сумарні витрати на заробітну плату для військовослужбовців — 30,7 млрд грн. Зокрема, від початку року збільшено винагороду для тих, хто бере участь в АТО: тепер рядовий на першій лінії оборони отримуватиме 14,5 тис. грн, а його командир роти, наприклад, 18,5 тис. 20 січня міністр оборони Степан Полторак підписав концепцію реформи системи харчування в ЗСУ. Першим етапом передбачено перейти на нові стандарти харчування окремі військові частини, а також навчальні та лікувальні заклади МО. На цьому етапі лише на ремонт і обладнання планується витратити близько 150 млн грн.

PARA BELLUM

Проте армія воює не лише пайками. Одне з болючих питань — оснащення. У бюджеті-2017 за статтею «Розвиток озброєння та військової техніки» передбачено виділити 6,5 млрд грн, або 10% усіх грошей армії, — рекордну суму для України. Це більше, ніж торік (4,5 млрд грн), зросли витрати й у відсотках (10% проти 7,7%). На жаль, не факт, що очікувані кошти буде отримано в повному обсязі: 2016 року це не вдалося, через що в державні програми внесли корективи. Крім того, коли перевести ці суми за відповідним курсом у валюту (що необхідна, наприклад, для закупівлі сучасних вузлів та комплектуючих за кордоном), картина стає ще менш оптимістичною. Для порівняння: сучасні вимоги країн НАТО визначають фінансування закупівлі нового озброєння та бойову підготовку підрозділів на рівні не менш ніж 30% усього оборонного бюджету, а він, своєю чергою, повинен становити не менш ніж 2% ВВП. Росія у 2017-му планує витратити на свою армію близько \$48 млрд. Поляки на оборону виділяють \$9,6 млрд. Лідером залишаються США із \$546,6 млрд базового військового бюджету на 2017 фінансовий рік, що становить третину сумарних мілітарних витрат у світі. Утім, навіть в умовах обмеженого фінансування підприємства українського ОПК продовжують свою роботу й удосконалення, адже військово не може припинити оборону країни. Частина військової техніки реалізується на відкритих торгах через систему ProZorro (переважно для НГУ та ДСНС), однак більшість — у закритому режимі в межах державного оборонного замовлення. Згідно з даними ДК «Укроборонпром», за 2016 рік військовим було передано 2139 одиниць

нового та модернізованого ОВТ. Розробляються й нові зразки. Серед головних інноваційних проектів — новітній транспортний літак Ан-132, безпілотні «Горлиця» та «Фантом», бойові модулі «Тайпан», «Дуплет» і «Кастет», цифрова система управління вогнем «Мисливець».

Зміни вітчизняного оборонпрому регламентуються розпорядженням Кабінету Міністрів № 19-р від 2016 року. Цим рішенням схвалено Концепцію Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року. Головна її мета — приведення вітчизняного ОПК до сучасного рівня, що посилить не лише обороноздатність країни, а й конкурентоспроможність на зовнішньому ринку. На першому етапі (2016–2017 роки) програмою передбачено такі основні заходи:

ДО 2020 РОКУ В РАЗІ УСПІШНОГО ВИКОНАННЯ УРЯДОВОЇ ПРОГРАМИ ЗАПЛАНОВАНО ДОСЯГТИ ПОВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ОПК ВІД РФ З ОДНОЧАСНИМ ЗБІЛЬШЕННЯМ МАСШТАБІВ ВЛАСНОГО ВИРОБНИЦТВА ТЕХНІКИ ТА КОМПЛЕКТУЮЧИХ

- забезпечення українських військових формувань відремонтованою та модернізованою технікою;
- налагодження серійного випуску новітніх розробок, а також проведення ремонту, підготовка до експлуатації та модернізація наявних зразків ОВТ;
- запровадження дієвого механізму співпраці держави та підприємств ОПК в питаннях розробки та випуску ОВТ в межах оборонного замовлення;
- системне реформування структури діяльності підприємств ОПК, проведення їх реструктуризації та корпоратизації відповідно до сучасних міжнародних стандартів;
- визначення заходів та механізму імпортозаміщення, а також забезпечення диверсифікації експортного потенціалу;
- забезпечення розвитку конструктивної військово-технічної співпраці з країнами-партнерами для забезпечення українських військових формувань ОВТ згідно зі стандартами НАТО.

До 2020 року в разі успішного виконання програми заплановано досягти повної незалежності вітчизняного ОПК від Російської Федерації з одночасним збільшенням масштабів власного виробництва техніки та комплектуючих. Водночас очікується активізація зусиль щодо просування української техніки на міжнародному

ринку. Крім зазначеної концепції уряд України в лютому цього року затвердив і середньострокове державне оборонне замовлення. У нас вперше ухвалили таку програму, і це дуже обнадійливий знак, адже йдеться про прийняття певних правил гри на найближчий час, що допоможе підприємствам краще орієнтуватись у нестабільних умовах вітчизняної економіки. Замовлення передбачає прогнозованість витраток держбюджету, створює умови для рівномірного завантаження підприємств ОПК і сприятиме їхньому розвитку.

ШКІДЛИВІ ЗВИЧКИ

Практичне виконання зазначених заходів — реальний виклик українській владі. Попри фактичні успіхи вітчизняного ОПК, залишається багато проблемних питань. Не всі підприємства цілком позбулися залежності від комплектуючих із Росії. Так, на тлі великої кількості бронетехніки, яку було передано війську від 2014 року, є проблема з бойовими гелікоптерами. Досі немає повного циклу виготовлення цих машин, адже, наприклад, відсутні лопаті до Мі-24, які виробляють у РФ. Деякі вузли до бронетехніки також продукують на російських підприємствах, що ускладнює процес її модернізації. Відомі випадки використання матеріалів із Росії у виробництві ОВТ, окремі сипливи в Україні потрапляють фактично шляхом контрабанди.

Не завжди зрозумілим є і розподіл техніки серед силових відомств. Дивує, що на передових позиціях бійці пересуваються старенькими ЗиЛами, проте, наприклад, НГУ отримує чергову партію новеньких броньованих вантажівок. Яскрава нещодавня новина — одержання підрозділом патрульної поліції в Сарнах, що на Рівненщині, БМП та БТР як додаткового транспорту.

Після інциденту на військових сховищах у Балаклії знов актуальним стало питання забезпечення ЗСУ боеприпасами власного виробництва. Міністр оборони Полторак під час нещодавнього брифінгу зазначив: «... урядом прийнято концепцію щодо створення в Україні підприємств з виробництва боеприпасів». І хоча інформації про неї на сайті Кабміну немає і йдеться радше про рішення РНБО розпочати Державну цільову програму створення та освоєння виробництва боеприпасів та продуктів спеціальної хімії на період до 2021 року, загалом намір дуже правильний. Хоч і бачиться дуже несвоєчасним, як для четвертого року збройного протистояння. Навіть попри те що про створення нового патронного заводу на заміну окупованому Луганському перші особи країни говорять не перший рік. Так, іще в

січні 2016-го керівник Укроборонпрому Роман Романов зауважив, що «вже цього року, як ми і обіцяли два роки тому, ви отримаєте першу інформацію щодо патронного заводу, який забезпечить нашу армію та країну». А перед ним у жовтні 2015-го Арсеній Яценюк, який тоді обіймав посаду прем'єр-міністра, пообіцяв, що через рік Україна матиме нове підприємство. «Наступного року буде відкрито лінію боеприпасів до стрілецької зброї», — цитував його офіційний портал уряду. Скільки ще брифінгів, обіцянок та концепцій мине, поки військо нарешті отримає боеприпаси, наразі не відомо, але це ставить під сумнів спроможність вирішити й складніші питання вітчизняного ОПК.

БОЙОВІ КОЛІСНИЦІ ЗОНИ АТО

Але є і хороші новини від безпосередніх користувачів української оборонки. Порівняно з початком АТО кількість і якість техніки, яка надходить до війська, поступово зростають. Мова і про радянську техніку після капітального ремонту, і про нові зразки. Так, командир роти 72-ї механізованої бригади капітан Сергій Місюра, відомий також як блогер Капітан Прайс, зазначив, що недавно отримав кілька одиниць техніки після ремонту, які приємно вразили якістю проведених робіт. За його словами, рота укомплектована бойовою технікою на 100%, сусідні підрозділи мають близько 80–90%. Схожой думки і в одній із найбільш знаних частин ВДВ. Як пояснив офіцер одного з батальйонів, нова техніка надходить у невеликій кількості, проте регулярно. І хоча військовим, звичайно, хочеться більше, нині отриманого озброєння для виконання бойових завдань вистачає. У бригаді вже є підрозділи, повністю укомплектовані, наприклад, новими БТР. Офіцер відзначив також активну роботу виробників із користувачами на місцях: машини постійно вдосконалюються. Як приклад назвав заміну двигуна на БТР-3, що значно збільшила надійність машини загалом. Аналогічно вирішили проблему з підвіскою в «Спартанах»: після перших проблемних зразків, які не витримували навантаження броньованого корпусу (частково через їх нецільове використання, адже на початку війни не вистачало БТР), у техніці з нової партії вже враховано зауваження військових. Позитивні відгуки десантників дістав і новітній бойовий модуль «Шквал». Серед невирішених питань, на думку фахівця, — брак нормальних навчальних курсів для водіїв-механіків. Інколи непрофесійні дії бійців виводять із ладу навіть досконалу техніку, тим паче що сучасні БТР стають складнішими, у них більше електроніки та допоміжних систем порівняно з радянськими аналогами. Повсюду із цієї ситуації намагаються вийти на Львівському бронетанковому заводі. Як пояснили на підприємстві, його спеціалісти не тільки ремонтують техніку, а й запрошують екіпажі для навчання, спільного обкатування та з'ясування проблемних моментів. Це допомагає тримати зв'язок із військовими й запобігає пошкодженню машин через відсутність у бійців досвіду.

Загальною проблемою для всіх родів військ залишається відсутність автомобільної техніки. На передовій бракує бортових всюдиходів для перевезення особового складу й вантажу, евакуаторів, пересувних майстерень, медично-санітарних автомобілів. Загалом автопарк військових підрозділів хоч і оновлюється останнім часом, але все-таки має великий дефіцит сучасної важкої тех-

ніки різного призначення. Проблема і з легкими автомобілями, особливо у невеликих підрозділах рівня взводу-роти, що розкидані по передових позиціях. Таких машин просто немає в штаті цих одиниць, бо ще за радянської концепцією «уазик» мав бути лише у вищих командирів. Але тривале перебування частин у зоні АТО ставить низку побутових питань, які легко вирішити за наявності позашляховика. Можливо, згодом українська армія дозволить собі цей «не розкіш, а засіб пересування». А поки що з допомогою волонтерів з'явилося безліч старих, часом нерозмитнених автомобілів, які стають військовими «за покликанням».

КОЛИ РОЗМІР МАЄ ЗНАЧЕННЯ

Перелічені проблеми можна вирішити різними способами. Так, на думку генерального директора ПАТ «АвтоКрАЗ» Романа Черняка, значно покращити ситуацію може пріоритет вітчизняного над імпортом. Більшість оборонних відомств за кордоном видає перевагу продукції, виробленій у межах країни, у тендерах на постачання техніки місцевий виробник має преференції (10–20%) перед рештою постачальників, навіть якщо в тих є складальне виробництво у країні. Крім того, за словами Черняка, для забезпечення якісного та оперативного ремонту при купівлі автотехніки має бути обов'язкове замовлення додаткових агрегатів (двигунів) та інших запасних частин для обслуговування й ремонту (в обсязі 15–20% вартості автотехніки). Критично важливим топ-менеджер вважає і влаштування навчальних тренінгів для провідних фахівців замовника (навіть якщо таку техніку вже постачали). Таким чином підтримується зв'язок його фахівців із виробником. Це, зокрема, дає змогу відстежувати зміни, що відбуваються в конструкції автотехніки в процесі експлуатації, своєчасно виявляти недоліки, проводити вдосконалення.

Ще один крок, який допоміг би нормально розвиватися українському ОПК, — зміна форми власності підприємств. У США більшість оборонних компаній є приватними, між ними існує конкуренція, що дає змогу замовнику (армії) отримувати найкращу продукцію за найприйнятнішою ціною. Найважливішою в Україні система обмежує можливості приватних виробників брати участь у створенні нового озброєння. Фактично відбувається дискримінація державою приватного сектору ОПК, що не сприяє його розвитку. До того ж приватний виробник має домовлятися з конкурентом (Укроборонпром) про експорт своєї продукції, погоджувати ціни, право на підписання контракту. Нечисленні приватні підприємства ОПК, які нині є в країні, не дістають від неї підтримки, до того ж мають обмеження прибутку на

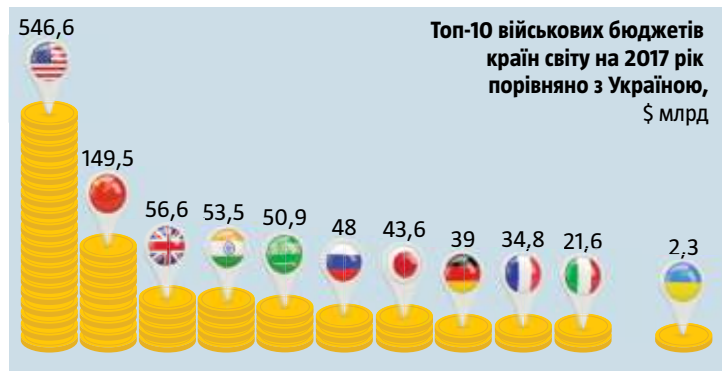
рівні 1%, що не сприяє розвитку виробництва та проведенню дорогих науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

Інший підхід до функціонування та розвитку власної оборонки демонструють у США. Там на програми придбання озброєння в межах державного замовлення (Defense Acquisition System), а саме на науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи, витрачається майже третина всього оборонного бюджету. Крім того, Департамент оборони Сполучених Штатів запровадив дві програми залучення малого бізнесу до оборонного замовлення. Це SBIR (Small Business Innovation Research) і STTR (Small Business Technology Transfer). У їхніх межах федеральні агентства США дають змогу навіть невеликим дослідним компаніям вивести на ринок свої розробки. Саме завдяки новинкам від малого бізнесу за програмами SBIR і STTR Америка утримує лідерство у галузі військових інновацій. До підтримки проектів долучається Агентство передових оборонних дослідних проектів (DARPA), але офіційно SBIR і STTR координує урядове Агентство у справах малого бізнесу (SBA). Крім того, воно є розпорядником позабюджетних коштів обсягом 2,5% загальних дослідних бюджетів.

Цікаво, що, за даними Департаменту оборони США, понад 50% фінансів виділяється компаніям із персоналом до 25, а третина — до 10 осіб. Причому діє принцип цільової підтримки окремих проектів замість запровадження загальних пільг чи знижок. Так, на стадії старту проект може отримати грант до \$100 тис. терміном на півроку. Після оцінки технічних переваг та можливостей проекту компанії-переможці отримують фінансування обсягом до \$1 млн на два роки для продовження розвитку ідеї за результатами першої фази. За цей час розробник проводить дослідження й оцінку комерційного потенціалу ідеї. Ключовий момент: на цьому етапі держава не висуває жодних вимог до розробника із приводу наявності ліцензій, системи військового приймання, контролю якості чи бухгалтерської звітності. Тобто конструктори мають нагоду зосередитися на власних ідеях замість бюрократичних проблем.

Третій етап — вихід продукту на ринок, коли компанія-винахідник набуває всіх прав інтелектуальної власності на нього. І тут держава уже не витрачає бюджетних коштів, а розробник сам повинен знайти фінансування в інших держструктурах або у приватному секторі. Завдяки програмі SBIR США знизили вартість модернізації військової техніки: нині близько 55% державного оборонного замовлення виконується силами малого бізнесу. В таких умовах навіть невеликі підприємства здатні конкурувати з гігантами галузі на кшталт Boeing чи Lockheed Martin, а ті, своєю чергою, змушені обмежувати свої апетити й оптимізуватися, що зрештою робить військову техніку дешевшою. Як приклад можна розглянути динаміку ціни на винищувач-бомбардувальник п'ятого покоління Lockheed Martin F-35 Lightning II. За інформацією американського аналітичного видання Defense One, ціна одного літака впала від \$279 млн у 2007 році до майже \$97 млн у 2017-му.

В українського ОПК є величезний потенціал, утім, його реалізація потребує сучасного підходу до управління, впровадження новітніх технологій не лише за верстатами, а й у офісах. Постійний контакт із виробниками та користувачами, прозорі системи закупівель, конкуренція замість корупції — ось універсальний рецепт для вітчизняного ОПК, перевірений часом і багатьма країнами. ■

Розбалансування

Олександр Крамар

Українська оборонка потребує особливого підходу та в разі більших обсягів державного оборонного замовлення, щоб перекрыти дефіцит сучасних озброєнь у ЗСУ

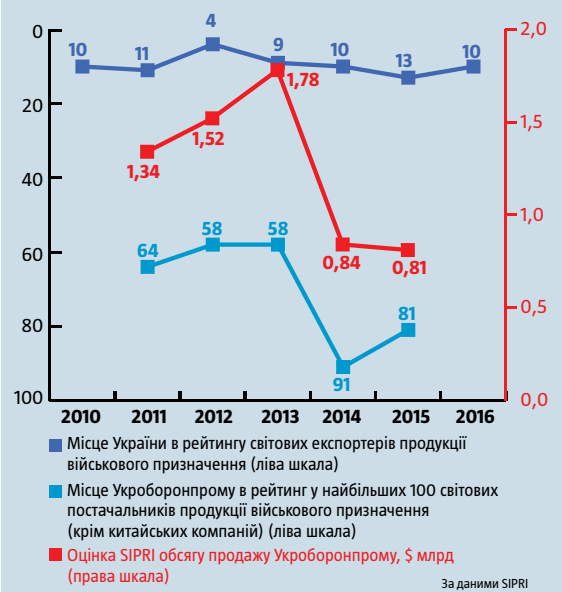
Нікуди подітися: сучасний український оборонно-промисловий комплекс (ОПК) у його нинішньому вигляді — це не самостійний цілеспрямовано створений комплекс, а уламок єдиного радянського. Відразу після здобуття незалежності це стало причиною глибокої кризи з багатократним зменшенням виробництва та зайнятості уже в 1990-х і тривало до останнього часу. За інформацією міністра економіки Степана Кубіва, згідно з результатами аналізу Мінекономрозвитку та Міноборони лише держпідприємств військово-промислового комплексу виявилось 3,5 тис., які були розділені на три групи: стратегічні для держави; ефективні підприємства, які можуть бути приватизовані, а також неефективні, які потребують «юридичних рішень аж до ліквідації». Останніх понад тисяча. Відповідне походження українського ОПК зумовило і його «родове прокляття»: будучи одним із найбільших світових експортерів та навіть виробників продукції військового призначення, Україна не може повноцінно і збалансовано забезпечити необхідною зброєю власні Збройні сили.

ПОЗИЦІЇ У СВІТІ

За даними Міжнародного інституту дослідження проблем миру в Стокгольмі (SIPRI), вітчизняний Укроборонпром потрапив до топ-100 SIPRI уже 2011 року, одразу після створення, і посів у списку найбільших світових виробників продукції військового призначення 64-те місце. У 2012–2013-му він поліпшував свої позиції (до 58-го місця та \$1,78 млрд). У 2013-му до топ-100 світового рейтингу найбільших виробників продукції ОПК вперше і востаннє ввійшла ще одна українська компанія «Мотор Січ», яка посіла тоді 97-ме місце з показником реалізації \$0,81 млрд. Це при тому, що 2013 року до топ-100 світових виробників продукції військового призначення не входила жодна компанія з Польщі чи будь-якої іншої країни Центральної Європи й входила лише одна з Туреччини — ASELSAN з обсягом реалізації \$1,11 млрд. Проте в наступні роки українські підприємства ОПК суттєво здали свої позиції як в загальносвітовому, так і в регіональному масштабі: у 2015-му до рейтингу SIPRI за обсягом реалізації потрапив уже тільки Укроборонпром, який займав 81-шу сходинку (оціночний обсяг реалізації — \$0,87 млрд), суттєво поступившись навіть російському Уралвагонзаводу (66-те місце, \$1,02 млрд). Для порівняння: увесь світовий обсяг продажу продукції військового призначення (як внутрішній, так і на експорт, причому лівова частка припадає саме на внутрішні ринки країн-виробників) у 2015 році SIPRI оцінив у \$371 млрд.

На тлі інших країн регіону ми і зараз маємо не такий уже й поганий вигляд. Наприклад, до топ-100 сві-

Місце України серед світових постачальників продукції військового призначення

тових виробників продукції військового призначення на теренах між Німеччиною та Італією на заході та Росією, Китаєм й Індією на сході у 2015 році все ще входили лише польська Polish Armaments Group (60-те місце, \$1,19 млрд), турецькі ASELSAN (69-те, \$1 млрд) і Turkish Aerospace Industries (78-ме, \$0,89 млрд), а також три ізраїльські компанії, шведська Saab (33-те місце та \$2,64 млрд) і норвезька Kongsberg Gruppen (93-те та \$0,73 млрд). За поставками продукції військового призначення на світовий ринок у 2016-му Україна значно посилала свої позиції, посівши 10-те місце у світовому рейтингу (13-те у 2015 році). За обсягами експорту ми випереджали Туреччину, Швецію, Норвегію, Польщу. Не кажучи вже про будь-яку іншу країну Центральної та Східної Європи, а в Західній — Іспанію та Нідерланди. Водночас наш розрив із провідною сімкою постачальників надзвичайно великий. Наприклад, український експорт зброї менший від американського майже в 19 разів, російського — у 12, китайського, французького та німецького — у 4–5, ізраїльського та британського — у 2,4–2,7 рази. Наша нинішня вага на світовому ринку товарів військового призначення зіставна з такими державами, як Італія, Іспанія, Південна Корея, Швеція, Швейцарія, Нідерланди, Туреччина чи Канада.

За оцінкою SIPRI, протягом останнього десятиліття в українському експорті продукції військового призначення спостерігався своєрідний паритет авіапро-

дукції, двигунів та бронетехніки, хоча в окремі роки помітні відхилення. Частка двигунів була найбільшою в 2015–2016 роках, бронетехніки — у 2012-му (відтоді до 2015-го їх поставки зменшилися майже всемо, і лише з 2016-го SIPRI зафіксував чергове зростання у понад 2,6 раза). Експорт авіапродукції військового призначення сягнув піка у 2014-му, у 2015-му стався більш як двократний спад, а з 2016-го поставки знову зростають. Водночас постачання за кордон ракет різко збільшувалося на нетривалий час у 2012–2013-му, а доти, як і в останні роки, не перевищувало кількох відсотків загального обсягу експорту продукції ОПК з України.

ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РОСІЇ

За даними SIPRI, останніми роками найбільшим споживачем української продукції військового призначення були Росія (32% у 2016-му, переважно завдяки двигунам), Китай (17%), Таїланд (13%) та В'єтнам (6%). Поширення відповідної інформації в ЗМІ нещодавно викликало звинувачення в хибній інтерпретації даних міжнародного інституту. А в «Мотор Січі» запевнили, що припинили постачання у РФ двигунів військового призначення, попри сотні мільйонів доларів збитків. Утім, у звіті підприємства за 2013 рік не приховувалося, що основним споживачем його в РФ були «Вертольоти России», за даними SIPRI, одна з найбільших російських та світових корпорацій із виробництва продукції ОПК (у 2015-му 25-те місце у світі та \$3,3 млрд річної виручки). Незважаючи на заяви менеджменту «Мотор Січі», корпоративна звітність підприємства (попри те що виходить із запізненням та останнім часом стала значно біднішою в частині, де йдеться про співпрацю з РФ) все ж таки свідчить, що у 2015-му з усієї продукції на 13,8 млрд грн 93,1% було реалізовано на експорт. Для порівняння: у 2013-му відповідна частка становила 93,8%, а виробництво в сталих цінах, за даними тієї ж таки звітності «Мотор Січі», зменшилося відтоді лише на 16%.

А отже, можна припустити, що лівова частка колишніх поставок до РФ лишається, нехай і з використанням вибагливіших схем, зокрема посередництва компаній із третіх країн. Наприклад, частина двигунів переспрямована на російсько-китайські СП у Піднебесній і формально вважається експортом до КНР, однак фактично може через цю країну потрапляти до РФ. Також у ЗМІ свого часу з'являлася інформація про схему з обходу підприємством «Мотор Січ» режиму санкцій на торгівлю продукцією військового призначення з РФ за посередництва компаній у Білорусі. Збереження торгівлі з Росією за участю компаній з інших країн не приховують і високопосадовці в Україні. Зокрема, нещодавно очільник профільного комітету ВР Сергій Пашинський в ефірі одного з телеканалів визнав, що така торгівля в ситуації, коли немає альтернативи в постачанні тих чи інших комплектуючих, здійснюється через фірми з Молдови.

До того ж окремі комплектуючі та матеріали з України можуть не розглядатися як продукція військового призначення, однак використовуватися російськими виробниками. Через мережу компаній-посередників як із РФ, так і з третіх країн їх мають можливість закупувати найбільші російські виробники продукції ОПК, серед яких «Алмаз-Антей» (13-те місце в топ-100 SIPRI

у 2015 році, \$6,62 млрд виручки), Об'єднана авіабудівна корпорація (17-те, \$4,61 млрд), Об'єднана суднобудівна корпорація (19-те, \$4,51 млрд), Об'єднана приладобудівна корпорація (48-ме, \$1,85 млрд), «Високоточные комплексы» (49-те, \$1,77 млрд), Об'єднана двигунобудівна корпорація (50-те, \$1,72), «Радиоэлектронные технологии» (КРЭТ) (51-ше й \$1,68 млрд) чи Уралвагонзавод (66-те, \$1,02 млрд). Що вже й казати про поставки для менших підприємств ОПК Росії.

Доки в українських чи російських компаній не буде альтернативних покупців або постачальників тих чи інших критично важливих комплектуючих чи матеріалів, так чи інакше з'являтимуться схеми з обходу будь-яких обмежень і заборон.

У 2014 році Укроборонпром повідомляв, що для виконання програми імпортозаміщення російських комплектуючих після розриву військово-технічної співпраці між Україною та Росією треба було знайти альтернативних постачальників для близько 30 тис. компонентів. На початку війни лише 55% компонентів для військової техніки та зброї вироблялося в Україні, 10% імпортувалося із західних країн, 35% — із РФ. У другій половині 2014-го ми повністю зупинили співпрацю з Росією. Уже 70% компонентів вироблялося в Україні, 30% — на Заході. Сьогодні, за інформацією компанії, жодне підприємство Укробо-

ДОКИ В УКРАЇНСЬКИХ ЧИ РОСІЙСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ВПК НЕ БУДЕ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПОКУПЦІВ АБО ПОСТАЧАЛЬНИКІВ ТИХ ЧИ ІНШИХ КОМПЛЕКТУЮЧИХ ЧИ МАТЕРІАЛІВ, ВОНИ ЗНАХОДИТИМУТЬ СХЕМИ ОБХОДУ БУДЬ-ЯКИХ ОБМЕЖЕНЬ

ронпрому безпосередньо не торгує з країною-агресором. Натомість лише у 2016 році там підключили до програми імпортозаміщення близько 400 підприємств усіх форм власності по всій Україні, які виробляють понад 1,7 тис. вузлів, агрегатів і комплектуючих. Зокрема, у бронетанковому кластері вже 87% деталей українського випуску й лише 13% закуповуються в західних країнах. Якщо 2015-го 48% деталей для Ан-178 випускалося в Україні, 41% — у РФ й 11% — в інших країнах, то вже 2016-го вдалося цілковито відмовитися від російських комплектуючих. Зараз в Україні зосереджено 78% їх виробництва, а в інших країнах — 22%. Постачання імпортних комплектуючих і запчастин для ремонту вертолітної техніки — від 20% до 40% залежно від моделі. Однак це найуспішніші випадки.

Водночас Україна отримала в спадок від радянського ВПК переважно аваріємонтні підприємства. «Антонов» спеціалізується на випуску військово-транспортних і пасажирських літаків, а виробники бойових лішилися на території Росії. У травні 2016-го заступник начальника озброєння ЗСУ Владислав Шостак повідомив про наявність замовлення на виробництво бойового літака в Україні: виконавцем повинен стати той-таки «Антонов», а двигуни має постачати «Мотор Січ». Але проблема не лише в необхідності непритаманних антоновцям розробок, а й із електронним обладнанням, оскільки вітчизняних можливостей українці недостатньо, щоб випустити весь комплект авіоніки сучасного рівня.

ІНЕРЦІЙНА МОДЕЛЬ

Створений 2010-го державний концерн Укроборонпром є лише частиною вітчизняного військово-промислового комплексу: до нього входить тільки 133 (нехай і найбільших) підприємства галузі. Згідно з доступною на сайті компанії звітною Укроборонпрому, хоча на сьогодні вже й досить застарілою (за 9 місяців 2015 року), лівову частку всіх робіт виконали підприємства його авіабудівного (5,53 млрд грн) та суднобудівного (3,15 млрд грн) кластерів. Тоді як на бронетехніку та артилерійські озброєння припало тільки 1,75 млрд грн, а на кластер високоточних озброєнь та боеприпасів — 1,31 млрд грн. Ще менше (лише 0,56 млрд грн) забезпечили в кластері радіолокації, радіозв'язку та ППО.

Це ілюструє як украї незначні для масштабів країни обсяги робіт, так і їхню специфічну структуру, що більше відповідає наявним в Україні потужностям, аніж пріоритетам модернізації техніки в тих чи інших родах військ. І це загалом закономірно, адже для переорієнтації вітчизняного ОПК, створення нових та розширення чи модернізації наявних виробничих потужностей за дефіцитними напрямками потрібні великі інвестиції, яких поки що немає і не очікується. Зношеність обладнання на підприємствах Укроборонпрому сягає від 60% до 80%. Водночас із держбюджету на

За словами президента України, весь обсяг держоборонзамовлення із загального фонду держбюджету-2017 має становити лише **9 млрд грн**, тоді як у країні-агресорі його заплановано на **1,4 трлн руб.**

підготовку потужностей до виробництва передбачається виділити лише 0,4 млрд грн. Ще 1–1,3 млрд грн, за оцінками, може забезпечити рішення уряду про зменшення обов'язкових відрахувань концерну до бюджету (які сплачують усі держпідприємства) із 75% до 30%.

Попри складне становище «Антонова», про що чимало пишуть, ця компанія забезпечує більші обсяги реалізації (2,6 млрд грн за дев'ять місяців 2015 року), аніж цілі кластери підприємств Укроборонпрому іншої спеціалізації. Наприклад, результат «Антонова» удвічі більший за весь кластер високоточного озброєння та боеприпасів і майже в'ятеро за кластер радіолокаційних пристроїв та ППО. Натомість ключові підприємства бронетанкового кластера за рік проводять робіт максимум на кільканадцять мільйонів доларів кожен. Зокрема, Львівський бронетанковий завод за дев'ять місяців 2015-го виконав робіт на 227 млн грн, Харківський — на 184,4 млн грн, Київський — на 143 млн грн. У ДП «Артилерійське озброєння» цей показник ледве перевищив 26 млн грн (\$1,2 млн за тогочасним курсом). Коли врахувати, що йдеться про випуск нових, модернізацію та ремонт старих зразків військової техніки для цілих родів військ, стає зрозумілим вимушене зосередження саме на ремонті та модернізації (і саме в такій послідовності). Так, за дев'ять місяців 2016-го концерн передав армії 6,2 тис. одиниць, із них 4100 відремонтованої та 2139 модернізованої і виготовленої зброї. Серед модернізованої та виготовленої техніки й боеприпасів 766 одиниць ракетно-артилерійського озброєння, 516 одиниць засобів зв'язку, радіоелектронної боротьби та навігації, 109 одиниць бронетехніки, 36 одиниць озброєння ППО та повітряних сил, а також 712 ракет та боеприпасів.

На критику експортних поставок новітніх озброєнь як таку, що шкодить українському війську, в Укроборонпромі нещодавно справедливо зазначали, що за нинішнього фінансування оборонного замовлення держава здатна закрити лише мінімальні потреби без інвестицій у виробництво та технології. Водночас виробничі можливості концерну, особливо з випуску нових озброєнь, у разі перевищують нинішні видатки бюджету на їх замовлення. За інформацією гендиректора Укроборонпрому Романа Романова, недофінансування лише державного оборонного замовлення для підприємств концерну в 2016-му становило близько 1 млрд грн. Тоді як загалом у нього було замовлено робіт із модернізації та ремонту техніки, а також випуску нового озброєння на 4,4 млрд грн.

За вкрай обмежених асигнувань держави на оборонне замовлення така стратегія визначається як оптимальна на найвищому рівні. Зокрема, за словами президента Петра Порошенка, «перед нами постає вибір: або один «Оплот», або десять глибоко модернізованих і капітально відремонтованих Т-64 чи Т-80. Причому «Оплот» буде створено за 18 місяців, а цикл глибокої модернізації Т-80 становить 2,5 місяця. Таким чином, у нас постає питання: або танкова рота в повному складі, або один танк. І поки в нас є ресурс, терміново треба провести глибоку модернізацію зазначених танків, забезпечити танкові підрозділи в повному обсязі стовідсотковою комплектацією глибоко модернізованими, капітально відремонтованими машинами в надзвичайно короткий термін».

Окрім державного Укроборонпрому, який займається переважно ремонтом і меншою мірою модернізацією старої техніки, в Україні є й чимало приватних підприємств. За оцінками чиновників, сьогодні співвідношення державних і приватних компаній, які беруть участь в оборонних замовленнях, становить приблизно 50% на 50%. Серед великих приватних підприємств держоборонзамовлення структури, які контролюють «Прайм ессетс капітал» Петра Порошенка та ПАТ «ЗНКІФ «ВІК» депутата від БПП Ігоря Кононенка. Зокрема, 2017 року завод «Кузня на Рибальському» (раніше «Ленінська кузня») збудує чотири малі броньовані артилерійські катери «Гюрза-М», два десантно-штурмові катери «Кентавр», а також одне допоміжне судно спеціального призначення. Це саме підприємство виграло й тендер на ремонт фрегата «Гетьман Сагайдачний». Активна переорієнтація підприємства на обслуговування держоборонзамовлення викликала необхідність у дозволі йому імпортувати та експортувати продукцію військового призначення для потреб власного виробництва.

Іншим великим приватним одержувачем держоборонзамовлення 2017-го має стати «АвтоКРАЗ». За повідомленням очільника Полтавської ОДА Валерія Головка, цього року завод повинен отримати майже 2 млрд грн — близько п'ятої частини загального обсягу держоборонзамовлення. А за словами заступника міністра економіки Юрія Бровченка, у 2017-му планується замовити 500 одиниць важкої автотехніки, що становить близько половини річного обсягу випуску автівок кременчуцьким підприємством. Показово, що все це після тривалого обговорення в ЗМІ нібито конфлікту власника «АвтоКРАЗу» Костянтина Жеваго з владою, причиною якого було будімо прагнення пов'язаних із президентом людей змусити його поступитися цим активом.

НЕДОСТАТНЄ ФІНАНСУВАННЯ

Передусім слід зазначити, що інформація про обсяг та основні складові державного оборонного замовлення є проблемою. Коментуючи їх за результатами ухвалення відповідного рішення РНБО, Порошенко заявив: «81% замовлення — загальний фонд держбюджету. І ми твердо переконані в тому, що на сьогоднішній день ці 81% буде гарантовано профінансовано». У грошовому виразі, за його словами, йдеться про близько 9 млрд грн. Водночас згідно із Законом «Про Державний бюджет на 2017 рік» видатки загального фонду на розвиток озброєння та військової техніки поліції Міноборони передбачені в сумі лише 5,8 млрд грн (у 2016-му було 4,5 млрд грн, 2015-му — 4,75 млрд грн). Це в рази більше, ніж у дореволюційному 2013-му (0,91 млрд грн). Навіть у перерахунку у валюту майже вдвічі більше. Однак явно недостатньо для країни із застарілими озброєннями, а тим більше для армії, яка веде бойові дії зі стримування російської агресії.

До речі, попри критику США за обмежені обсяги військово-технічної підтримки України, насправді, якщо їх порівняти з власним фінансуванням оборонного замовлення, вони приблизно зрівняні. Реальні асигнування з держбюджету останнім часом не тільки на виготовлення, а й на ремонт техніки становлять \$250–350 млн за рік, тоді як заступник уповноваженого Департаменту оборони США Майкл Карпентер у травні 2016-го заявив, що військова допомога США Україні у 2014–2015-му становила \$600 млн, тобто близько \$300 млн за рік. Були надані контрбатареїні радары, тактичні безпілотні літальні апарати та польові шпиталі, готується передача 30-метрових патрульних катерів класу Island зі складу Берегової охорони США (раніше катери цього типу вже отримала Грузія). Причому нарікання на те, що нам скидають «мотлох», недоречні: катери класу Island побудувала верф Bollinger Shipyards у Луїзіані в 1985–1992 роках, тож за нинішнього стану української військової техніки вони будуть одними з найновіших в українських ВМС.

Окрім зазначеної вище статті видатків на розвиток озброєнь і військової техніки загальний фонд держбюджету передбачає чималі видатки розвитку за статтею «забезпечення діяльності», фінансування якої в межах Міноборони передбачає у 2017-му 5,3 млрд грн (у 2016-му 3,6 млрд грн, у 2015-му 4,65 млрд грн), Нацгвардії — 1,6 млрд (у 2015-му та 2016-му по 1,9 млрд грн), Держприкордонслужби — 0,5 млрд (у 2015-му та 2016-му 0,3–0,4 млрд грн). Яка частина відповідних коштів має бути витрачена на оборонзамовлення, не зрозуміло. Крім того, гіпотетично бюджетом 2017 року також передбачена можливість спрямувати ще 11,58 млрд грн віртуальних «надходжень до цільового фонду для забезпечення оборони і безпеки держави» від спецконфіскації. Однак по факту ця стаття доходів, а отже, і забезпечених нею видатків має мінімальні шанси на виконання. 2016-го вона становила 7,75 млрд грн, 2015-го — 1,5 млрд грн, однак кошти так і не надходили. Понад те, минулого року через високу частку спецфонду бюджету у фінансуванні держоборонзамовлення його виконання було в підсумку профінансовано лише на ті 50%, що були передбачені загальним фондом держбюджету.

Зумисне недофінансування нібито визначеного держоборонзамовлення скидається на спроби обійти вимоги законодавства, згідно з якими на розвиток ОПК має виділятися щонайменше 0,5% ВВП. Тож у бюджеті закладаються близькі до цього показника цифри, однак значна частина коштів передбачається з незабезпечених статей спецфонду, як наслідок — хронічне реальне недофінансування. Проте й 0,5% ВВП у нинішніх умовах украї недостатньо для модернізації ЗСУ в умовах зростання російської загрози. У тій самій РФ на виконання державного оборонного замовлення у 2016–2017 роках виділено 1,6–1,7% ВВП. Причому 65% коштів спрямовано на серійні закупівлі сучасних видів озброєнь і техніки, а не на її модернізацію чи ремонт, як у нас.

Зрозуміло, що в абсолютних цифрах (понад 1,4 трлн руб., або майже 0,7 трлн грн) ми з РФ змагатися не можемо, бо весь щорічний державний бюджет України становить 0,8 трлн грн. Однак принаймні ту частку нашого значно меншого ВВП на переклад озброєння ЗСУ виділяти треба. І це цілком можливо без якихось аж надто екстремальних заходів. Наприклад, якщо відштовхуватися від бюджету 2017 року, виходить, що навіть цільове підвищення на 2% ставки ПДВ здатне поповнити кошторис держоборонзамовлення на суму до 30 млрд грн. До половини цієї суми — підняття з 1,5% до 3% ставки військового збору. Відповідні заходи дали б змогу збільшити гарантоване фінансування держоборонзамовлення майже шестеро (до \$1,9–2 млрд за рік, а то й вище) і наблизили б частку видатків на нього у ВВП бодай до російського показника. А це вже за кілька років суттєво поліпшило б обороноздатність країни й допомогло б запровадити нові розробки в оборонно-промисловій галузі. Як внутрішні, так і в кооперації із західними партнерами. Водночас згадані заходи не мали б критичних наслідків для економіки країни: одноразове додаткове зростання інфляції було б у межах 1,5–2%, а доходи громадян після подвоєння військового збору зменшилися б (теж одноразово) лише на 1,5%. Усе це досить помірна плата за суттєвий прогрес у зміцненні обороноздатності країни. ■

Сергій Згурець:

«У питанні озброєнь ми маємо допомогти собі самі»

Тиждень розмовляв із директором інформаційно-консалтингової компанії Defense Express, членом правління Ліги оборонних підприємств про потреби й можливості українського ОПК.

У ЗМІ часто пишуть про розробку в Україні нових зразків озброєнь. Як це може вплинути на обороноздатність і якість оснащення наших військ?

— Новий зразок військової техніки має значення лише тоді, коли його серійно виготовляє оборонна промисловість, коли ним оволодів особовий склад і він є у штатних розписах наших військ. В інших випадках його цінність для наших Збройних сил дорівнює нулю.

Війна показала абсолютно нові вимоги, ніж ті, що існували в межах державних програм розвитку ЗСУ, озброєнь та оборонного комплексу.

На сьогодні в нас діє затверджена Кабінетом Міністрів України 30 квітня 2016-го Державна цільова оборонна програма розвитку озброєння та військової техніки на період до 2020 року. Але ця програма без належного фінансування залишається тільки декларативним актом. Попри те що в національному бюджеті закладено 5% видатків на армію, ця сума в перерахунку на іноземну валюту буде меншою, ніж витрачена на оборону торік. Тому грошей на закупівлю нових озброєнь у нас замало й поки що ми переважно модернізуємо вже наявні зразки: ремонтуємо

Спілкувався
**Ярослав
Тинченко**

зброю зі старих запасів, які вже фактично вичерпані. Для повного переозброєння армії, за попередніми підрахунками, потрібно 400 млрд грн. Таких грошей у нашої державі не буде ніколи.

Тривалий час успішним вітчизняним проектом вважали танк «Оплот». Він коли-небудь надійде до Збройних сил України?

— Танк «Оплот» прийнятий на озброєння ЗСУ. Проте є ще інші питання: обсяги замовлень, темпи його серійного виготовлення. Це дорогий танк, і завод Малишева у Харкові зараз зайнятий виконанням іноземного контракту з Таїландом щодо виробництва та постачання «Оплотів». Думаю, ця машина — останній із могікан, який поєднав у собі всі переваги радянських танків. Проте його електроніка потребує цілковитого оновлення. Її можна порівняти зі старим радянським телевізором «Електрон» із лампами та транзисторами.

Деякі вузли та агрегати для «Оплоту» виготовляли в РФ. Як було вирішено це питання?

— У танках, які ми постачаємо до Таїланду, російських комплектуючих немає. Усі їх замінили на виготовлені в Україні, але це потребувало значного напруження та перевитрат коштів. Можна сказати, що, вирішуючи питання заміни російських складових, українці створили новий «Оплот». Але нині головне завдання вітчизняної оборонки — ремонт і модернізація танків Т-64.

Чи можливе в Україні виготовлення танків з нуля, наприклад «Булатів»?

— «Булати» створені на базі Т-64. Вони брали участь у бойових діях на Сході України, їх там було 57. Під час експлуатації цієї техніки в бойових умовах було виявлено низку недоліків, які усувають у нових модифікаціях танків на базі Т-64.

А чому загальмувала робота з модернізації гелікоптерів?

— У 2011 році Україна підписала контракт із французькою компанією SAGEM стосовно удосконалення Мі-24. Але цей документ складений так, що сьогодні його неможливо реалізувати без втручання у справу перших осіб — президентів двох держав. В Україні вже 15 років поспіль працюють над модернізацією гелікоптерів, однак не довели до кінця жодну модель. У 2014–2016-му вітчизняні підприємства розробили й запропонували агрегати, які можуть замінити іноземні аналоги. Однак, щоб почати новий, самостійний проект, треба закінчити старий — із французами.

Не є таємницею, що в Україні не виготовляли артилерійських боєприпасів, і восени 2014-го ми почали відчувати їх суттєву нестачу. Як вирішується це питання?

— Вважається, що в умовах бойових дій артилерія виконує 80% вогневих завдань (решта припадає на

ФОТО: УНІАН

Сергій Згурець народився 1968 року у Львові, закінчив Львівське військово-училище за спеціальністю «Військовий журналіст», служив у Сибірському військовому окрузі, після розпаду СРСР повернувся до України. Від 2001 року є засновником інформаційно-консалтингової компанії Defense Express.

авіацію). У наших реаліях понад 90%. За моїми оцінками, на сьогодні для реактивних систем залпового вогню потреби вимірюються тисячами снарядів, для ствольної артилерії великих калібрів — десятками тисяч. Гранат і боеприпасів до стрілецької зброї знадобляться мільйони. Після втрати Луганського патронного заводу та двох донецьких підприємств, які виготовляли вибухівку, у нас залишилися Шосткинський та Павлоградський заводи, де продукують вибухові речовини та сумішеве паливо. Постає проблема з виготовленням корпусів для цих речовин та сумішей, але вона поступово вирішується: найближчим часом в Україну має надійти західне виробниче устаткування. Це один із пріоритетних напрямів діяльності оборонного комплексу. Нещодавно були проведені чергові випробування української розробки — 300-міліметрового ракетного боеприпасу «Вільха», що запускається з реактивної системи залпового вогню «Смерч». Стрільби виявилися досить успішними. Активна робота над проектом триває. Головна інтеграційна роль у процесі належить ДержККБ «Луч». Справа перебуває під особистим контролем Олександра Турчинова, і в цьому питанні ми справді маємо прорив. Тобто лише тоді, коли ситуацію контролюють перші посадові особи, відбуваються суттєві зрушення та зміни.

Виконання внутрішніх замовлень українською оборонною індустрією

Над державним оборонним замовленням України працює 55% державних та 45% приватних підприємств. Упродовж 2016 року державні підприємства виконали 78 контрактів на постачання 75 найменувань військової продукції на загальну суму 2,8 млрд грн (із них 2,5 млрд грн припадає на бойову техніку). Приватні компанії — відповідно 65 контрактів на постачання 57 найменувань на загальну суму 2,1 млрд грн (у якій частка бойової техніки — 1,5 млрд грн).

За даними Defense Express

Водночас проблема з виготовленням снарядів для ствольної артилерії та боеприпасів до мінометів і стрілецької зброї досі не вирішена.

Які ще, на вашу думку, є нагальні проблеми з озброєннями наших військ?

— Брак власних засобів зв'язку. У Збройних силах України вони представлені старими радянськими моделями, а також зразками, виробленими в різних країнах. Ці засоби дуже уразливі перед пристроями радіоелектронної боротьби супротивника. Якщо в умовах бойових дій «ляже» зв'язок, усі озброєння, навіть сучасні, вже не будуть нічого варті. В Україні існувало єдине конструкторське бюро радіозв'язку — в Севастополі. Із його втратою ми відчували потребу створення нового вітчизняного підприємства, яке забезпечувало б зв'язком із власними модулями та програмуванням наші війська.

А яка ситуація з озброєнням Повітряних сил ЗСУ?

— Як відомо, у їхньому складі свого часу було об'єднано ВПС та Війська протиповітряної оборони. Якщо казати про літаки, то нині вони активно модернізуються, обладнуються новими артилерійськими системами українського виробництва. Порівняно з 2014 роком кількість бойової авіації значно збільшилася завдяки ремонту старих літальних апаратів.

Ракети зенітно-ракетних комплексів протиповітряної оборони — не вічний продукт. Через 15 років після виробництва у них відбуваються незворотні процеси з порохом та паливом.

Торішні військові навчання із запусками ракет неподалік Криму, які викликали войовничу реакцію Росії, мали на меті з'ясувати ситуацію із С-300, що зберігаються на складах. У процесі стрільб було відібрано придатні до ведення війни партії боеприпасів. Крім того, на замовлення однієї із закордонних країн в Україні розробляється нове покоління ракет протиповітряної оборони.

Чи вистачить, на вашу думку, сил та засобів ППО для захисту повітряного простору в разі широкомасштабної агресії Росії?

— Кількісні показники наявності в арсеналі Збройних сил України ракет С-300 та «Бук» дають підстави сподіватися, що в разі застосування будь-яким супротивником авіації його перевага в повітрі може бути зменшена майже до нуля. Крім того, на наших складах є чимало справних ракет С-125 та «Куб», із яких можна сформувавши кілька десятків зенітно-ракетних дивізіонів. Але більшість військових експертів вважає, що широкомасштабна війна з Росією малоймовірна. Поки що ми бачимо ведення проти нас так званої гібридної війни, коли супротивник робить ставку на внутрішні вибухи в Україні соціально-політичного характеру.

Водночас аналітики з нашого Міністерства оборони уважно відстежують усі дії Росії в Сирії. Торік було проведено навчання ЗСУ з урахуванням того, що Москва може завдавати авіаударів. Відпрацьовували відбиття атак із повітря силами ППО — ракетними комплексами С-300 та «Бук».

Тому, попри малу ймовірність, наш Генштаб розробляє плани адекватної відповіді на можливе широкомасштабне вторгнення.

Наскільки суттєвою є допомога Збройним силам України інших держав у постачанні або модернізації зброї?

— Насправді інші країни нам продають або передають лише нелетальну техніку та обладнання. Це системи індивідуального захисту, певна кількість автомобільної техніки, радары контрбатареїної боротьби, прилади нічного бачення, системи зв'язку, безпілотні системи, медичне устаткування. Летальну зброю Україні не пропонують. Понад те, були відмови у наданні озброєнь за вже укладеними договорами. 2016 року з політичних та організаційних причин було зірвано контракт на постачання до України 50 самохідних 120-міліметрових мінометів Tundzha на загальну суму орієнтовно 90 млн грн. Його уклали з однією із країн Східної Європи, на яку має вплив Росія. Канадська компанія Presagis наприкінці 2016-го відмовилася постачати своє програмне забезпечення до тренажерів одного з українських виробників. При цьому згадане ПЗ використовують у Європі як у цивільних, так і у військових тренажерах. Відмову пояснювали тим, що програмне забезпечення закупається для військово-навчального закладу в Україні й що є «високий ризик його потрапляння до Криму».

Тож не сподіваймося ні на кого. Україна повинна самостійно озброїти себе. ■

Про перспективи технічного оновлення ВМС України читайте у статті експерта Defense Express Володимира Заблоцького на сайті tyzhden.ua

Острів степових скарбів

Валерій Бузький

У чому історичне й екологічне значення «Бузького Гарду»

Якщо почитати про історію Миколаївщини на якомусь не заглибленому в історичний контекст інформаційному ресурсі, то може скластися враження, що фактично як такої історії на цих землях до «победи русского оружия» і не було. Був такий собі безлюдний степ, яким час від часу рухалися лише ватаги вершників. І більше нікого й нічого. Саме ця історична нібито порожнеча й зробила можливим те, що вже в наші дні ці терени ідеологи «русского мира» зарахували до території так званої Новоросії.

ШМАТОЧОК ЗАПОРОЗЬКИХ ВОЛЬНОСТЕЙ

Проте є на Миколаївщині одна місцина, яка безапеляційно спростовує всі ці імперські побрехеньки. Мова про урочище Гард на Південному Бузі. Саме тут міститься адміністративний центр найбільшої Буго-Гардівської паланки Запорозької Січі. Та паланка займала степи між Бутом, Інгульцем та Дніпром і була найбільшою адміністративно-територіальною одиницею на Січі. І саме в цій місцевості її центр — місто-поселення Гард.

Чим же ці прибузькі степи та скелі були такими особливими, щоб саме тут постало осердя українського життя? Як свідчить назва урочища та однойменного острова посеред річкової бистрини, вочевидь, десь тут мали ловити рибу в традиційний спосіб за допомогою споруди гарду. Підтвердження цього ми знаходимо в історичних джерелах: саме тут, використовуючи каміння нижньої забори порога, річку перегородили подвійною стінкою гарду, який і дав назву урочищу та козацькій паланці. Ось опис гарду Дмитром Яворницьким у праці «Запорожъе в остатках старины и преданиях народа»: «Он (гард, — Ред.) устроен из двух перегородок на подобие лестниц, положенных

боком одна против другой в воде между камнями и немного полурастворённых, чтобы в них могла проходить без особого затруднения плывущая вверх рыба». За словами історика, риби в цих місцях було стільки, що «в несколько часов ею (рибою. — Ред.) нагружали пять-шесть и даже больше возов, и то брали лишь большую, а малую вновь бросали в реку».

От саме ці рибні багатства, а також багаті дичиною довколишні степи й стали тією першоосною для виникнення тут на той час найбільшого в Україні рибопереробного виробництва, поселення, адміністративного центру. Як стверджують історики, острів

ТЕРИТОРІЯ ОСТРОВА ГАРДОВОГО Є ЄДИНОЮ У СВОЄМУ РОДІ ПАМ'ЯТКОЮ ВСЬОГО ЧАСУ ІСНУВАННЯ ЗАПОРОЖЖЯ ВІД ДОБИ УХОДНИЦТВА (ДОБИЧНИЦТВА) В XVI СТ. ДО ЧАСІВ ЗАГИБЕЛІ СІЧІ

Гардовий перетворився з часом ще й на видатний сакральний центр, де в запорожців стояла похідна Покровська церква, друга найшанованіша після церкви в самій Січі святина козаків, відома далеко за межами Запорожжя. І все це життя вирвало тут задовго до появи російських «просвітителів».

Найцікавіше, що Гард і сьогодні зберігає ознаки колишньої величі, які вже призабуті в інших місцях козацької слави. Так, як зазначає член головної ради Українського товариства охорони пам'яток історії та культури Микола Біляшівський, відоме всім козацьке місто Січ у зв'язку з історичними катаклізмами та своїм руйнуванням кілька разів переносилося на нове місце й засновувалося наново. А тим часом місто Гард, або Запорозький Гард, як його позначено на низці географічних карт, будучи центром найстарішої та найбільшої паланки Війська Запорозького протягом трьох століть, до моменту свого остаточного руйнування російськими військами лишалося на тому самому місці. За словами пам'яткоохоронця, з цього випливає, що територія острова Гардового є єдиною у своєму роді пам'яткою всього часу існування Запорожжя від доби уходництва (добичництва) в XVI столітті до часів загибелі Січі.

ІНДУСТРІЯ ПРОТИ ЕКОЛОГІЇ

Урочище Гард на сьогодні є своєрідною історичною лабораторією, у якій фактично наочно можна побачити ті ландшафти, природні умови, у яких відбувалося становлення українського козацтва. Недарма місцина на сьогодні має статус пам'ятки культури «Історичний ландшафт центру Буго-Гардівської паланки Війська Запорозького». «Цей ландшафт, це урочище Гард, які уособлюють Запорожжя для

На старих мапах. Бузькі пороги очима картографів XVIII століття

наших сучасників, і в історичній науці, і в пам'яті Української держави та всього людства замінити нічим», — зазначає Микола Біляшівський.

Не лише на рибу виявився багатий Гард. На жаль, ця територія з її швидкою та потужною течією, стрімкими кручами стала справді ласим шматком для енергетиків. Роботи з будівництва енергетичних об'єктів, насамперед атомної електростанції, почалися ще за «застою» в 1970-х роках, коли якоїсь альтернативної думки щодо цієї проблеми просто не могло існувати. Саме тут був створений так званий Южно-Український енергокомплекс, до складу якого ввійшли Южно-Українська атомна електростанція, Олександрівська гідроелектростанція і Ташлицька гідроакумулююча станція. Було також побудоване ціле місто енергетиків, яке досі чомусь називають на російський манер Южноукраїнськом.

Паралельно з будівництвом енергетичних потужностей відбувалося знищення того історичного та природного ландшафту, який існував тут століттями. У результаті будівництва гідропоруд Ташлицької ГАЕС була повністю зруйнована Паланкова балка — місце розташування головного військового табору та козацького кладовища. Частково засипані щебенем були Клепана балка та острів Клепаний, як тепер називають Гардовий острів.

Проте не лише над культурними, історичними ландшафтами нависла загроза внаслідок приходу на Гард енергетиків. Цю місцину по праву можна було назвати острівцем біорізноманіття серед розораних степів та зарегульованих рік українського Півдня. По всій Україні з побудовою водосховищ фактично було знищено природне середовище для риб, що живуть на порожистих та швидкоплинних ділянках українських річок. Доло таких видів риб можна проілюструвати на прикладі марени дніпровської — ендеміка українських річок. Внаслідок зарегулювання стоку Дніпра каскадом водосховищ вона тут майже зникла. І звичайним видом у великих річках лишилася тільки в Південному Бузі та деяких притоках Прип'яті.

Побудова Олександрівського водосховища завдала нищівного удару по популяціях аборигенних риб, оскільки їм необхідно вільно пересуватися річкою. Молодняк, що з'явився вище сучасної греблі, має спуститися за течією нижче греблі, вирости, а потім повернутися для нересту у верхню частину річки. Запорукою виживання цих риб стало відкриття в 1990-х роках рибохідного каналу в обхід згаданого водосховища, що мало частково відновити рух цінних мігруючих риб вгору за течією до місць нересту. Проте невдовзі через чергове підвищення рівня води в Олександрівському водосховищі канал був пересипаний землею, що унеможливило пересування риб і відповідно знову поставило виживання популяції аборигенних риб під загрозу.

Ще один яскраво виражений і загрожуваний ендемік Бузького Гарду — гвоздика бузька. Ендемічний вид, знайдений лише на гранітних оголеннях у Миколаївській та Кіровоградській областях, занесений не лише до Червоної книги України, а й до Європейського Червоного списку. На узбережжі Південного Бугу ці рослини якраз ростуть вздовж урізу води, відповідно дуже вразливі до коливання рівня води в річці. І саме вразливість може стати для них фатальною.

КНИГАРНЯ

10–15 КВІТНЯ

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

11 квітня, 18:30 — презентація книжки Лілії Музіхіної «Коли захиталося небо, або «V» означає «Вільні». Спільно з видавництвом «Джура».

13 квітня, 18:00 — Чеський четвер. Показ фільму «Кожний молодий чоловік» (режисер Павел Юрачек, 1965, 83 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

14 квітня, 18:30 — зустрічі з письменниками Патрісією Резніков та Жераром де Кортанзом (Франція) у межах фестивалю «Французька весна в Україні». Спільно із Французьким інститутом в Україні та видавництвом «Нора-Друк».

Львів (просп. Свободи, 7):

10 квітня, 18:30 — Сектор критики. Обговорення книжки Володимира Рафеєнка «Мала книжка прощань» та книжки Олени Стяжкіної «Мовою Бога». Учасники: Мар'яна Барабаш, Ігор Котик, Богдан Пастух.

11 квітня, 18:30 — презентація книжки «Господи, ти відкриєш уста мої... Йосиф Зісельс у розмовах із Ізою Хруслінською» за участю Йосифа Зісельса, Ізи Хруслінської (Польща), Мирослава Мариновича. Спільно з видавництвом «Дух і Літера». Модерує Тарас Возняк.

12 квітня, 18:30 — презентація книжки Павла Вольвача «Сни неофіта». Спільно з Видавництвом Старого Лева. Модерує Мар'яна Савка.

Дніпро (вул. Глінки, 15):

13 квітня, 18:00 — презентація книжки Жерара де Кортанза «Фріда Кало. Безжална врода» у межах фестивалю «Французька весна в Україні». Спільно з «Альянс Франсез» у Дніпрі та видавництвом «Нора-Друк». Модерує Надійка Вовк.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

10 квітня, 18:00 — презентація серії популярної літератури 1920-х років «Наші 20-ті» за участю упорядниці Ярини Цимбал та редактора Олександра Стукала. Спільно з видавництвом «Темпора». Модерує Олександр Вешелені.

13 квітня, 18:00 — Чеський четвер. Показ фільму «Кожний молодий чоловік» (режисер Павел Юрачек, 1965, 83 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Луцьк (вул. Лесі Українки, 30):

13 квітня, 18:00 — Чеський четвер. Показ фільму «Кожний молодий чоловік» (режисер Павел Юрачек, 1965, 83 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Рівне (вул. Короленка, 2):

13 квітня, 18:00 — Чеський четвер. Показ фільму «Кожний молодий чоловік» (режисер Павел Юрачек, 1965, 83 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Тернопіль (вул. Валова, 5-9):

13 квітня, 18:00 — Чеський четвер. Показ фільму «Кожний молодий чоловік» (режисер Павел Юрачек, 1965, 83 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Харків (вул. Сумська, 3):

12 квітня, 18:30 — лекція Марії Тахтаулової «Декомунізація харківської топоніміки: відмова від радянської спадщини чи повернення історії?».

13 квітня, 18:30 — Чеський четвер. Показ фільму «Кожний молодий чоловік» (режисер Павел Юрачек, 1965, 83 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Харків (вул. Пушкінська, 50/52):

15 квітня, 11:00 — дитяча субота для дітей 6–12 років. Майстер-клас «Великдень для найменших». Необхідно взяти із собою яйце для розпису.

Хмельницький (вул. Проскурівська, 2):

11 квітня, 18:00 — лекція Вероніки Стрельченко «Про проєкт «Літературний базар» і роль літератури в житті людини».

12 квітня, 18:00 — лекція-практикум Миколи Палиги «Сучасний детектив: від задуму до реалізації».

13 квітня, 18:00 — Чеський четвер. Показ фільму «Кожний молодий чоловік» (режисер Павел Юрачек, 1965, 83 хв). Спільно з Чеським центром у Києві.

Вхід на заходи вільний.

З детальними анонсами та змінами в графіку можна ознайомитися за адресою <http://book-ye.com.ua>

Інформаційний партнер

ТИЖДЕНЬ

2005-й. Бузький Гард до затоплення

2016-й. Бузький Гард після підняття рівня Олександрівського водосховища

ШАНСИ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ

Проте Гарду все ж поталанило. Коли в Україні почався «зелений» рух, він став для екологів одним із принципових питань у їхньому протистоянні з атомниками. Переказати детально всі перипетії цієї боротьби, яка фактично триває і нині, у межах цього матеріалу ми не можемо. Однак зазначимо, що, попри запеклі протести екологів упродовж 2006–2010 років, рівень води в Олександрівському піднімався кілька разів і зрештою зріс із 8 м до 16 м.

Але й на цьому енергетики точно не планували зупинятися. Не треба забувати, що рівень 20,7 м передбачено проектом «Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС». Останнім часом прощтовхування проекту з чергового підвищення рівня води в Олександрівському водосховищі активізувалися. Цього разу енергетики пояснюють свої наміри виключно філантропічними мотивами. За їхніми словами, Миколаївщина потерпає від зневоднення, і єдине, що зараз може врятувати цілі райони від посухи, — підвищення рівня води в Олександрівському. Звичайно, така жертва з боку людей, які взялися за непрофільну для них справу порядку районів Миколаївщини, які потерпають від браку води, мала б викликати захоплення, якби не

кілька «але». Так, енергетики заявляють, що 46 млн кубометрів води з водосховища після підвищення рівня води в ньому до 20,7 м можуть бути використані для господарських потреб Миколаївщини, при цьому не дуже вдаючись у деталі, про які саме потреби йдеться. Водночас із підготовлених ними матеріалів, які нещодавно були репрезентовані на круглому столі з громадськістю, можна зрозуміти, що й про себе вони не забули, передбачивши для Ташлицької ГАЕС 14,4 млн кубометрів води, для додаткового водоспоживання Южно-Української АЕС — 7 млн кубометрів. І все це планується зробити на річці, басейн якої є чи не найбільш зарегульованим і посідає, певно, перше місце в Україні за кількістю штучних водоймищ — тут налічується сотні водосховищ та тисячі ставків!

Як зазначають екологи, щоб серйозно говорити про ситуацію з водозабезпеченням у регіоні, треба провести серйозний «аудит» усього стоку річки; оцінити, чи не достатньо для вирішення питання наявного рівня зарегулювання; проаналізувати затрати води як вгору, так і знизу її течії; з'ясувати, хто відбирає воду і в яких обсягах; прорахувати не лише позитивні, а й негативні наслідки. А загалом, як зазначають у Національному екологічному центрі України (НЕЦУ), додаткове зарегулювання річок або додаткове накопичення води у водосховищах є абсолютно хибним шляхом у справі водозабезпечення. На думку екологів, водозабезпечення можна досягти збільшенням водності річок у результаті природоохоронних заходів, зокрема дотримуючи режиму прибережних захисних смуг, водоохоронних зон, запобігаючи вирубуванню лісів, належно контролюючи водокористування тощо.

Але поки що до думки екологів, здається, ніхто особливо не прислухається. Відповідно постає цілком прогнозоване питання: що буде з урочищем Гард, якщо все ж атомники втілять у життя свої плани з підвищення рівня Олександрівського водосховища до 20,7 м? Відповідь більш ніж очевидна: острів Гардовий (чи, як тепер його називають, острів Клепаній) має назавжди зникнути з наших карт, простіше кажучи, буде затоплений. Загалом під воду планується пустити десятки гектарів безцінних земель Гардового урочища.

Ця новина, здавалося б, мала повернути в стан шоку всю прогресивну громадськість, що цікавиться історією власного краю. Проте знайшлися й ті, хто стверджує, що нічого поганого не станеться, оскільки історичні землі лежать зовсім в іншому місці, ніж потенційна зона затоплення. У 2001 році експедиція Державної інспекції з охорони пам'яток культури в Миколаївській області під керівництвом Юрія Гребеннікова, виконуючи договір із Южно-Українською АЕС, провела архітектурно-археологічні дослідження та археологічну розвідку на Великому острові, що знаходиться на кілька кілометрів вище за течією від острова Клепаного (Гардового). Результати дослідження були опубліковані того самого року. З них випливало, що на Великому острові нібито було виявлено залишки фундаменту тієї самої Покровської церкви, яка, згідно з історичними джерелами, мала стояти саме на автентичному Гардовому острові. А це означало ще одну, здавалося б, радісну для всіх небайдужих громадян новину про те, що нібито Гардовий (яким нам запропоновано вважати острів Ве-

ФОТО: ВЛАДИСЛАВ АРТАМОНОВ

ФОТО: ВЛАДИСЛАВ АРТАМОНОВ

лийкий) не буде затоплено в разі підвищення рівня води в Олександрівському до 20,7 м, оскільки острів Великий не входить у район затоплення навіть у разі підняття рівня води до найвищої позначки.

Науковці, що десятки років займаються Гардом, критично поставилися до таких тверджень. «Це абсолютна маячня», — коментує результати згаданого дослідження старший науковий співробітник Інституту археології НАН України Микола Товкайло, археолог, який уже майже 40 років досліджує урочище Гард. За його словами, є безліч історичних джерел, де чітко прописано, який острів як називається і де міститься. Згідно з майже 200-річною історією дослідження Гарду знаними істориками й археологами (серед яких, зокрема, вже цитований тут Дмитро Яворницький), острів Гардовий містився біля скелі Пугач, а згідно до результатів єдиної експедиції вже у наш час, він, раптом, змінив свою прописку на острів Великий, який не попадає в зону затоплення Олександрівським водосховищем. «Є картографічні джерела, є декілька карт, де цей острів позначений. Гардовий острів — це і є Клепаний острів, той що знаходиться навпроти скелі Пугач. Скелю Пугач знають усі. І саме цей острів позначений на карті як Гардовий», — зазначає Микола Товкайло.

А що ж знайдений на острові Великому нібито фундамент Покровської церкви? Тут, як виявляється, ситуація ще цікавіша. За тими самими історичними джерелами, церква на Гардовому острові була похідною і, вочевидь, більше нагадувала намет, ніж муровану споруду. Плюс розміщення знайденого фундаменту не має нічого спільного з традиційним

ФОТО: ГОР СІРЕНКО

Гвоздика бузька. Рідкісна рослина, що є на Бузькому Гарді. Цей вид занесено до Європейського червоного списку

плануванням церков, у яких апсида (вітарний виступ) завжди повернута на схід. У цьому випадку всупереч тисячолітнім традиціям те, що було запропоновано вважати за апсиду, містилося із західного боку. І вже у вигляді вишеньки на тортік ще одне вбивче спростування: як стверджують місцеві мешканці, на острові Великому справді була споруда, проте вона не мала жодного стосунку до церкви, бо то була... панська псарня, збудована тут у XIX столітті.

Таким чином, ми знову приходимо до твердження, що Гардовим островом є нинішній острів Клепаний, саме той, над яким сьогодні нависла загроза повного затоплення. І, вочевидь, саме тому сьогодні від громадськості, активістів, місцевих мешканців вимагається докласти максимум зусиль, щоб не допустити його знищення. ■

U.TYZHDEN@UKR.NET
ЗВЕРНІТЬСЯ ЗАВІДОМ

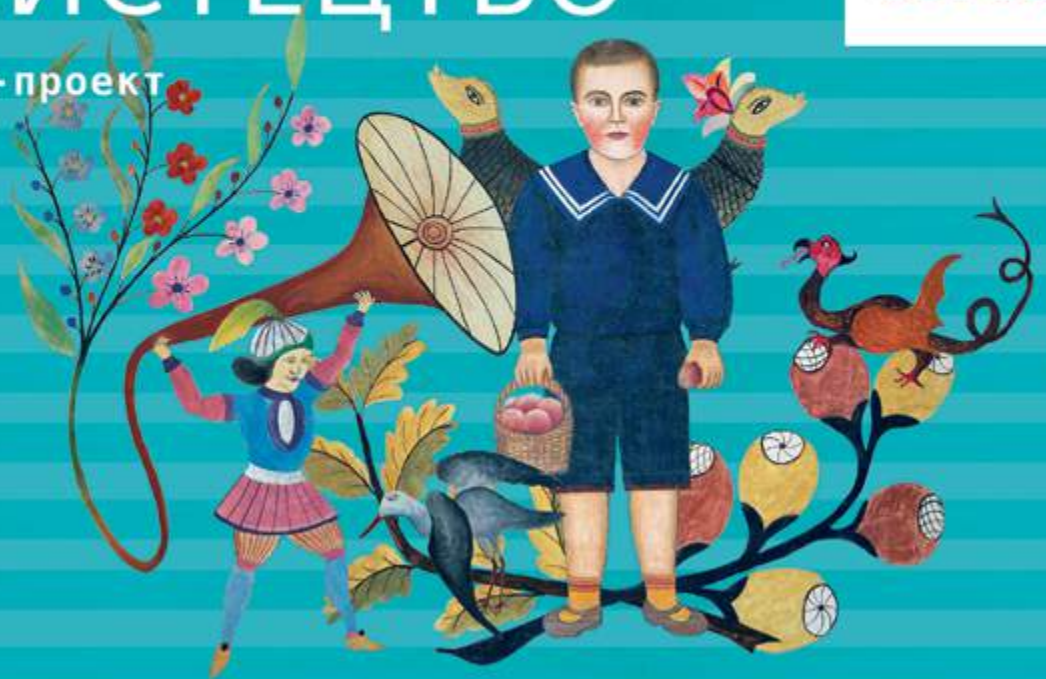
МИСТЕЦЬКИЙ
АРСЕНАЛ
МУСТЕТСЬКИЙ
ARSENAL

ЧИСТЕ МИСТЕЦТВО

арт - проект

13. 04

09. 05

artarsenal.in.ua

Під контролем?

Американська система стримувань і противаг, схоже, працює. Але розслабитися зарано

Поєдинок із демократією. За майже півстоліття чи не кожен із попередників Трампа доклався до розширення повноважень виконавчої гілки влади за рахунок Конгресу. Тепер на кону повага до верховенства права

Наступного дня після перемоги Дональда Трампа на виборах генеральний прокурор штату Нью-Йорк Ерік Шнайдерман скликав своїх спантеличених провідних правників на «воєнну» раду. У невибагливому офісі на 25-му поверсі будівлі на Нижньому Манхеттені Шнайдерман сказав їм, що недолугі передвиборчі обіцянки Трампа слід сприймати серйозно, а отже, час діяти.

Поки новообраний президент тішився перемогою в «Трампа-гауері», за 8 км від офісу Шнайдермана, останній доручав 650 підлеглим правникам його пильнувати. Вони взялися за аналіз електоральних заяв нового глави держави й підготовку юридичної бази, якою можна було б відбити обіцяні ним атаки на імміграцію, права споживачів та політику щодо протидії змінам клімату. Оскільки в Конгресі переважають республіканці, які, вочевидь, не готові контролювати Трампа, Шнайдерман боявся, що він, генпрокурор-демократ, перетвориться на «тонку блакитну лінію» опору авторитарному президентові.

Шнайдерман (низенький чоловік, який говорить швидко й по суті) вже знав, що Трамп готовий порушувати закони. А вже 2013 року він справу проти нього за звинуваченням в обмані слухачів «Університету Трампа» — фіктивного курсу підготовки майбутніх олігархів. У відповідь Трамп теж подав позов проти Шнайдермана на мільйони доларів, звинувачуючи того в судовому переслідуванні зі злими на-

мірами. 2014-го New York Observer, який належить Трамповому зятю й радникові Джареду Кушнеру, теж накинувся на Шнайдермана. «Я тоді ще не збагнув, — каже генпрокурор, — що на мені було відпрацьовано тактику «випаленої землі», яку він застосує до опонентів».

Відколи Трамп заступив на посаду, минуло 10 тижнів. І прогнози Шнайдермана справджуються. Серед іншого новий президент намагався дискредитувати виборчий процес закидами про незаконність голосування й поширював необґрунтовані заяви про те, що за ним шпигувала Британія. Із його вуст не пролунали ані переконлива відмова від бізнес-інтересів, ані вичерпна інформація про них. Трамп підписав жорстокі й непрофесійно розроблені правила стосовно імміграції. А коли їх почали критикувати правники, заявив, що його політика, пов'язана з кордонами, не в компетенції судів. Протягом перших 63 днів при владі, за даними фактчеку від Washington Post, Трамп зробив 317 «хибних або оманливих» заяв. «Від перших днів, — каже Шнайдерман, який приєднався до табору противників нової імміграційної політики, — стало зрозуміло, що цей президент нехтує верховенством права, прецедентним правом і традиціями більше, ніж будь-хто з його попередників».

Шнайдерман адекватно оцінює загрозу, яку становить Трамп, утім, про вразливість США відгукується надто песимістично. Тим часом 24 березня республіканцям не вдалося провести реформу системи охорони здоров'я через Палату представників, хоча саме задля цього документа Трамп поставив на карту свою репутацію головного законника Америки. І провал засвідчує, що не завжди він бере гору. Різкий спротив журналістів, громадських організацій, компаній, мільйонів протестувальників та низки штатів перегинам президента теж створює йому проблеми. Конституційна система стримувань і противаг у США виявилася дієвішою, ніж багато хто думав.

Треба визнати, що провал Акта про американську систему охорони здоров'я (АНСА) — це не зовсім блискучий приклад ідеалу Конституції в дії, за Джеймсом Медісоном (коли президентські амбіції стримує влада Конгресу). Більшість республіканців симпатизує законам Трампа, що має на меті скасувати Обамасаре, запроваджену Бараком Обамою. Під час президентства останнього Палата представників безуспішно голосувала за скасування Обамасаре понад 50 разів. Позбутися її було головною передвиборчою обіцянкою Трампа. Учасники так званої групи Freedom Caucus (понад 30 правих членів Палати представників), які виступили проти скасування Обамасаре і змусили спікера-республіканця Пола Раяна зняти відповідну пропозицію з розгляду, не мали нічого проти Трампа. Більшість із них захоплюється президентом. Їхня ціль — Раян, якого вони зневажають за прагматичність: на їхню думку, новий закон (глузливо назва-

ний «полегшеною версією Обамасаре») недостатньо зменшити державні субсидії, які допомагають бідним купувати медичні страховки.

Хай там як, але удару вони завдали Трампові. Той обіцяв використати свій хист домовлятися, аби покласти край дисфункції законодавчої гілки у Вашингтоні. У випадку АНСА його талант проявився так: президент погрожував офіційно виступити проти однопартійців на дальших виборах, якщо ті не проголосують за закон, на якому він, схоже, не дуже розуміється («Марку Мейдоузе, я тебе дістану», — сказав, можливо, й жартома, Трамп представникові Північної Кароліни й лідеру Freedom Caucus).

Трамп може ще частково урятувати репутацію, як це зробив Білл Клінтон після провалу його медичної реформи на початку президентства. Проте нинішньому очільнику США доведеться вдосконалити свої навички з ведення переговорів. Не завадить йому й підвищення рейтингів схвалення: за результатами опитування Gallup, тільки 35% американців вважають, що Трамп добре справляється з функцією президента. Тому Медоуз його погроз навряд чи злякається.

Невдачі президента спонукають його піддобрюватися до конгресменів-демократів (подейкують, він спробує прив'язати свої плани стосовно податкової реформи, що не подобаються демократам, до намірів у царині розвитку інфраструктури, які вони підтримують). Для цього йому доведеться поводитися поміркованіше. Деякі сенатори-республіканці, у яких триваліші каденції та більш змішаний електорат, ніж у їхніх колег із Палати представників, уже вимагають цього від Трампа. Провал АНСА, звісно, не означає, що Конгрес таки контролюватиме президента. Але побоювання Шнайдермана, ніби влада республіканців безапеляційно підтримуватиме його нерозсудливість, бачаться вже не такими загрозливими.

СУДИ, ГУМОР І СОЦМЕРЕЖІ

Більш безпосереднім стримувальним фактором для президента стали суди. Трампові правила стосовно міграції бачилися спробою виконати обіцянку, дану під час кампанії, — тримати мусульман подалі. Але подано це було як заходи боротьби з тероризмом, спрямовані проти країн, що становлять високий ризик. І робив він так, щоб обійти конституційну заборону дискримінації за релігійною ознакою. Проти обох указів виступили широкі коаліції штатів, громадських організацій та приватних компаній. Але врешті ініціативи призупинили судді, керуючись процедурними та конституційними міркуваннями. Президент піддав сумніву легітимність першої обструкції, вчиненої суддею Джеймсом Робартом, якого призначив іще Джордж Буш, а Трамп охарактеризував словами «так званий суддя». Це виявилось занадто навіть для Трампового номінанта до Верховного суду Ніла Горсача. «Мене тривожить, коли хтось критикує чесність, порядність чи мотиви федерального судді», — сказав той під час слухання в Сенаті про затвердження його на посаді 21 березня.

ЗМІ, язикаті бюрократи й мільйони людей, що вийшли на вулиці на знак протесту проти Трампа (виступи тепер стихають, хоч і залишаються поширеними), забезпечили таку лавину додаткового контролю над політиками, що нині чути розмови про формування нової системи їхньої підзвітності. «На наших очах поняття стримувань і противаг серйозно розширюється, і,

схоже, вони працюють», — стверджує експерт із права Алан Дершовіц.

У світі, який переймається сплеском фейкових новин, висвітлення діяльності Адміністрації Трампа є надивовижу ґрунтовним. New York Times і Washington Post щотижня публікують розгорнуті матеріали про особливу дружбу між високопосадовцями його апарату й росіянами. Скандали вже змусили Майкла Флінна залишити посаду радника з національної безпеки, а генпрокурора Джека Сепенса — заявити, що він збирається відійти від розслідування, яке проводить його відомство у справі змови команди Трампа з російськими хакерами на час передвиборної кампанії. З огляду на таку інформацію республіканцям-конгресменам стало складніше ігнорувати це питання. Хоча дехто, зокрема голова Комітету розвідки Палати представників Девін Нуньєс, волів би чинити саме так.

СУМІШ МСТИВОЇ ПАРТІЙНОЇ ЛОЯЛЬНОСТІ, АЛЬТЕРНАТИВНИХ РЕАЛЬНОСТЕЙ З ІНТЕРНЕТУ ТА СИСТЕМИ НОМІНАЦІЇ КАНДИДАТІВ ЧЕРЕЗ ПРАЙМЕРИЗ, ЩО ВИВОДИТЬ НА АРЕНУ ЯСТРУБІВ, ШТОВХАЄ АМЕРИКАНСЬКУ ПОЛІТИКУ ДО ЕКСТРЕМІЗМУ

Загартовані десятиліттями заангажованості політиків та недовіри до контролю з боку Конгресу, громадські організації (ліві й не тільки) реагують на Трампа не менш вражаче. Американська спілка захисту громадянських свобод, яка подала в суд на президентську Адміністрацію через обидва пакети міграційних законів, збрала впродовж минулих вихідних понад \$24 млн пожертв через інтернет. Цифра більш ніж ушестеро перевищує річні онлайн-збори спілки. Для деяких активістів це продовження давньої боротьби. Одна організація із захисту довкілля, коли розповідає журналістам про свої плани протистояння Трампу, згадує, як судилася з Бушем (переважно успішно).

Дершовіц звертає увагу й на менш організований контроль за владою, як-от критичні коментарі в соцмережах, осуд з боку іноземних союзників та безжальні комедійні вечірні шоу. Трамп надихнув американських коміків і оживив кар'єру Алека Болдвіна. «Це більш кон'юнктурна, але не передбачувана чи надійна, не очевидна чи прозора система, яка має і свої небезпеки», — каже Дершовіц. — Та, на мою думку, вона буде достатньо сильною, аби діяти як ефективний фактор стримування за президентства Трампа».

Дивитися, як сатиричне шоу Saturday Night Live перетворюється в американській державі на квазіконституційний інструмент, сумно. Система, яку батьки-засновники будували таким чином, щоб різні гілки влади стримували одна одну від перегибу, не має потребувати підтримки блогерів і бунтівних чиновників. Утім, ослаблення конституційного фундаменту, проявом якого до певної міри є й перемога Трампа, помітне вже давно.

40 років тому історик Артур Шлезінгер застерігав у книжці «Імперіалістичне президентство» («The Imperial Presidency») про післявоєнне загарбання влади виконавчою гілкою: «...таке масштабне й категоричне, що воно означатиме радикальну трансформацію традиційного здійснення політики». Книжка стала хітом, але не перервала впевненого перетікання

влади до Білого дому, що відтоді тривало за кожного президента. Виконавча влада відкривала для себе нові царини (визначення екологічних стандартів у промисловості, контроль над банківською системою, навіть оголошення участі США у війні, що є безсумнівною прерогативою Конгресу), а президентська бюрократія невпинно розросталася.

Паралельно вона ставала більш політизованою. За Джона Кеннеді Сенат мав затверджувати 196 призначень в Адміністрації президента. Нині 1212. Крім того, виконавча влада ставала більш централізованою. У 1930-х Конгрес великодушно дозволив Франклінові Рузвельту мати шість «помічників президента». А останні очільники держави командували армією більш ніж із 500 працівників Білого дому. Ті мають дбати, аби уряд виконував волю президента і щоб усі лаври за це діставалися йому. Це змінило характер правління— від подоби розважливого формування політики до відчайдушних спроб виконати обіцянки президентської кампанії.

ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ СИСТЕМИ США НЕ ДОСИТЬ МАРШІВ ПРОТЕСТУ Й НЕПОХИТНИХ СУДДІВ. ПОТРІБЕН ПЕВНИЙ РІВЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО КОНСЕНСУСУ СТОСОВНО ТОГО, КУДИ РУХАТИСЯ ДАЛІ

ПРОСТІР ДЛЯ АВТОРИТАРИЗМУ

За рахунок повноважень Конгресу останні кілька президентів також перебрали на себе додатковий контроль над зовнішньою політикою та громадянськими свободами. Таким чином вони ризикують потрапити під приціл суддів. Однак політики мінімізували можливість для них, зібравши в раді Білого дому заган тямущих юристів, що не поступаються правникам Верховного суду. В Обами таких було майже 50. У результаті виникала безліч правових прецедентів, які розширювали президентські повноваження. У руках безпринципного лідера така влада стає набором інструментів для тиранії. За прикладом Буша та Обами нинішній господар Білого дому може розпоряджатися щодо вчинення таємних убивств американських громадян за кордоном, утримувати під арештом іноземців скільки завгодно, не висуваючи звинувачень або допитуючи їх за фактами, яких не розголошує держава.

У відповідь на це якісь спазми занепокоєння були, але й ліберали, і консерватори радо підтримували таке посилення виконавчої влади. «Я хотів би зміцнення нинішнього президента-демократа, — заявив Ньют Гінґріч, затятий республіканський спікер Палати представників за Білла Клінтона, — бо він президент». Академіки різних течій часто наполягають, що ризики надмірного використання повноважень виправдані, бо президент повинен мати демократичну прерогативу для реалізації свого мандата. Тим часом безлад у Конгресі, представники якого замість законодавчих і наглядових функцій зосереджуються на внутрішніх колотнечах (причому найбільше доклав до цього руку Гінґріч), підтверджував цей висновок. Якщо Конгрес не здатен ухвалювати закони, як інакше управляти країною?

Усі ці вади конституційної системи підсилюють одна одну. Конгрес, який батьки-засновники вважали настільки небезпечним, що поділили його на дві палати, нині в такому деморалізованому стані насамперед через схильність до бездумної партійної лояльності. Це, своєю чергою, нівелює багато демократичних норм, від яких залежить система стримувань і противаг. 2013 року, коли республіканці в Сенаті вдалися до обструкції, щоб заблокувати кандидатів, яких до Адміністрації хотів призначити Обама, демократи у відчай скасували цю практику, зробивши виняток хіба що для призначень суддів Верховного суду. Нині демократи в меншості й погрожують заблокувати призначення Горсача, тож республіканці, швидше за все, прикриють цю останню лазівку для впливу партії меншості на федеральні призначення.

Водночас поєднання мстивої партійної лояльності, альтернативних реальностей, що вибудовуються в інтернеті, та системи номінації кандидатів через праймериз, що виводить на арену яструбів, підштовхує американську політику до екстремізму. Якщо до цього додати посилення виконавчої влади та ослаблення контролю конституційних механізмів над цим процесом, то стає очевидно: ризики, що в Білому домі щось може піти не так, досить великі. 2010 року ельський дослідник права Брюс Акерман прогнозував, що це лише питання часу, і США неодмінно виберуть «харизматичного президента, який політизує державну службу і зневажатиме верховенство права».

Якщо дивитись у такому ширшому контексті, то механізми стримування у випадку Трампа мають менш оптимістичний вигляд. Його перемога на виборах — прогнозований етап у процесі занепаду демократії, а далі безпринципне лідерство цей занепад тільки пришвидшить. Для протидії необхідні суттєві реформи, нова система стримування виконавчої влади, посилення ефективності Конгресу і звільнення політичних партій від ярма радикалів. Нині таке годі уявити. Тож важливо обміркувати потенційну шкоду, якої може завдати президент Трамп, навіть якщо його стримують сили, котрі дають надію Дершовіцу та ін.

У більшості негараздів, які останнім часом допикають Трампові, він винен сам. Це якоюсь мірою теж добрий знак. Нового президента часто порівнюють із Річардом Ніксоном (останній — любитель серйозно порушувати закони в Білому домі). Утім, Трамп справляє враження значно менш компетентного політика. Ніксон був вправним і працьовитим злочинцем, а Трамп — базікало, і мабуть досі не усвідомив усього масштабу й складності посади, що йому дісталася. Та, він і його радники невдовзі краще засвоять мистецтво використання набору інструментів, доступного президентові. Відтак у випадку загрози національній безпеці, наприклад, Трампова жага до влади й бажання утвердити правоту своєї ісламофобської риторики можуть призвести до дуже небезпечних результатів.

ТАБАКЕРКА ІЗ СЮРПРИЗОМ

Команда Трампа вже має плани, як приструнити президентський апарат. «Адміністративна держава сама себе не адмініструватиме», — каже високопоставлений чиновник Білого дому. Один із його намірів — відправити «штурмові групи експертів у літню бюрократії і спитати: як ви реалізуєте побажання та політичні ініціативи президента?». Отже, стережіться всі, хто зливає інформацію!

Успішність такої тактики залежить переважно від політичного капіталу Трампа, а він може виявитися значно більшим, ніж припускають його опоненти. Навіть якщо рейтинг його схвалення лишатиметься низьким, то поляризація американського електорату і сприятливий розподіл округів здатні забезпечити республіканцям збереження більшості в обох палатах Конгресу й після проміжних виборів наступного року. А ще Трамп зможе номінувати понад 100 федеральних суддів, зокрема й другого суддю Верховного суду. Усе це додатково зміцнить позиції президента. Якщо розслідування ФБР щодо зв'язків Трампа з Росією і виявить щось серйозне, республіканський Конгрес все одно не захоче оголошувати йому імпичмент.

Видається, що Трамп уже неабияк доклав руку до занепаду демократії. Щоразу, ганячи інституцію або роблячи брехливі заяви про свого попередника, опонента чи колегу, він б'є по американській демократії. Деякі пошкодження можуть виявитися невивправними. Колиш у політиці США важливою була демонстрація порядності. А потім 63 млн американців обрали президентом людину, яка хвалилася, що може нападати на жінок. Донедавна вважалося, що президент має оприлюднювати податкову декларацію і дистанціюватися від бізнес-інтересів. Трамп не зробив ані того, ані того, і його не турбують переваги, що випливають для нього зі статусу президента.

Як повідомляла Washington Post, нинішній президент провів майже третину робочого часу в маєтках «імперії Трампа», зокрема на курорті Мар-а-Лаго у Флориді. Члени клубу мали нагоду там спостерігати за очільником держави, який у терміновому

порядку за салатом обговорював запуск ядерних ракет Північною Кореєю. Ще одне президентське «гніздо», Міжнародний готель Трампа, розміщений на Пенсильванія-авеню неподалік Білого дому, зажило популярності серед іноземних почесних гостей. У зв'язку із цим проти Трампа подано позов за порушення неоднозначного конституційного положення, що забороняє держслужбовцям приймати гроші або подарунки від іноземної держави. Деякі правники в цьому контексті посилаються на прецедент, коли Бенджамін Франклін питав у Конгресу дозволу, перш ніж прийняти оздоблену діамантами табакерку, яку подарував йому король Франції, коли він повертався звідти до Сполучених Штатів. Давність і неоднозначність прецеденту показує, наскільки неспро апелювати до закону, коли йдеться про стримування президента. Адже прецедентів у цьому випадку мінімум.

Може бути, що обмеження все-таки спрацюють адекватно. Опір судової системи, штатів та громадських організацій Трамповим зловживанням дає надію на те, що американська демократія виявиться більш живучою, ніж багато хто боїться. Одного дня люди ще, може, посміються з того, що настільки несерйозна особа, як Трамп, видавалася такою небезпечною. Та навіть за сприятливого сценарію для відновлення демократичної системи США й побудови більш захищеної від «невмілого використання» держави знадобиться дещо більше. Мільйонними маршами протесту й непохитними суддями не обійтись. Потрібен певний рівень національного консенсусу стосовно того, куди рухатися далі. А саме цього Америці бракує найочевидніше. ■

ЗІК. СТАЄМО БЛИЖЧИМИ

ТЕТЯНА ДАНИЛЕНКО

FACE 2 FACE

щосередини та щоп'ятниці
19:30

Не своє — не шкода

Едвард Лукас

Чому Путін потрібен Трампу більше, ніж навпаки

ФОТО: REUTERS

Зручний момент. Раніше загравання європейських політиків із Владіміром Путіним обходилося їм дорого, бо викликало різкий осуд американців. Тепер ситуація інша

У своєму бестселері «Мистецтво укладати угоди» Дональд Трамп дає цінну пораду: «Під час переговорів ніколи не показуйте партнерові, що ви у відчаї».

Логіка Білого дому така: мовляв, Владімір Путін прагне вийти з міжнародної ізоляції. Тож заради попису руки він готовий багато на що. Єдина справжня проблема Адміністрації США — угамувати критиків, що будь-яку подібну угоду назвуть запродавством перед Москвою. Березневі протести в Росії тільки посилюють це враження. Путін зігнукнувся з найбільшою активізацією опозиції за останні понад п'ять років. Особливо важливий той факт, що в протестах узяло участь багато молоді й відбулися вони в містах по всій РФ, а не лише в Москві як осередку опозиційних рухів. Жорстке і неповоротке придушення протестів поліцією посилює обурення росіян, і без того невдоволених корумпованою та некомпетентною владою. Насправді Путін може у відповідь згодувати розлюченим «вовкам» невдачу прем'єр-міністра Дмитрія Медведєва. Екстравагантна імперія останнього (особистий схил для катання на лижах, вертолітні майданчики й навіть «будинок для качечки») стала головною темою розгромного документального фільму опозиційного лідера Алексея Навального. А прес-секретарка Медведєва пояснила це журналістам державного інформаційного агентства «РІА Новості» так: «Коментувати пропагандистські випадки опозиційного й засудженого персонажа, який заявив, що вже веде якусь передвборчу кампанію і бореться з владою, немає сенсу».

Це однозначно стало б хорошим моментом для початку розрядки у відносинах із Заходом. Путін сподівався б на скасування західних санкцій проти Росії, а ще бодай на фактичне визнання його права на Крим, який захоплено у 2014 році і який має для нього символічне значення. Тоді в очах росіян їхній президент став би лідером, який відстояв своє і перехитрував іноземних противників. Та насправді картинка інша. Відчайдушно прагне домовленості не Путін, а Трамп. Поки що плани його Адміністрації напготовхнулися на реалії Конституції США. І хоч би скільки в тебе було самовпевненості й чванства, законів треба дотримувати, інакше твої ініціативи блокуватиме суд. А нових законів не прийняти без згоди Конгресу.

Якщо говорити про Путіна, то для нього це не перешкоди. Він подає західний тиск і «русифікацію» як свідчення злих намірів та неприязні до своєї країни. І цим переконує народ, що Росія — така собі обложена фортеця, а власні невдалі рішення й переслідування опозиції пояснює як вимушені заходи заради виживання нації. На відміну від США в Росії чіткого поділу між політичною і правовою системами на окремі гілки влади немає. Вони слугують механізмами трансляції впливу Кремля. Протести Путін може вгамувати залякуваннями і символічними поступками. І тоді як Трамп скоро знову захвилюється із приводу того, чи втримають республіканці після проміжних виборів більшість у Сенаті, Путіну переобрання на наступний шестирічний термін у кріслі президента практично гарантоване. Для Путіна стагнація — це звичний стан справ. Він уже й не намагається вдавати, що пробує реформувати Росію. Головна мета — зберегти владу, тоді як його друзі не перестають примножувати статки.

Трампові невдала нещодавня спроба провести альтернативу Обамасаге віщує подальші проблеми. Затягування й параліч у внутрішньополітичних процесах стануть знаковими для першого року його президентства, а може, й наступних трьох. Якщо винести за дужки нинішню правлячу команду, навіть проводити кандидатів на посади в Адміністрації через Сенат буде складно (не останньою чергою через те, що у Трамповому Білому домі досі чубляться і сперечаються із приводу добору претендентів).

У таких обставинах єдиний шанс Трампа продемонструвати динамічність своєї команди — спішна зовнішня політика. Можливостей для цього обмаль. Адже якщо й були якісь «стиглі плоди», до яких можна було легко дотягнутися, то їх уже зірвали попередні адміністрації. Отож домовленість із Путіним, котру можна було б подати американцям як зовнішньополітичний прорив, що виправляє помилки попередньої влади, не лише спокуслива перспектива, а й нагальна потреба. І кремлівський лідер це знає.

Простір для маневрів тут обмежений наслідками Трампової кампанії. Опоненти президента США

вважають, що він і його поплічники по-зрадницьки злигалися з російськими спецслужбами у спільних атаках на Гілларі Клінтон та Демократичну партію. Тож «грандіозна домовленість», за якою Трамп відверто проміняв би безпеку європейських союзників на допомогу росіян у Сирії, тепер видається малоімовірною. Але можуть бути й інші варіанти. Навіть у розпал холодної війни Сполучені Штати уклали з Радянським Союзом угоди про контроль над озброєннями. Цього, безперечно, можна домогтись і в сучасних реаліях. В інших питаннях сторонам бракує довіри і взаєморозуміння. Відповідні переговори могли б охопити скорочення ядерних арсеналів, поліпшення військової співпраці та заходи для запобігання випадковим зіткненням.

Найліпша тактика в переговорах із Кремлем — без поспіху та надмірного тиску. Наприклад, наполягати на тривалому перемир'ї в Східній Україні, перш ніж почнуться якісь обговорення санкцій, безпеки. Однак продумані й спокійні переговори аж ніяк не коник Трампа. Він прагне швидко й помпезно вирішувати всі питання, навіть якщо розмова виходить беззмістовною.

Але навіть це було б небезпечно. Нова Адміністрація США вже змінила геополітичні настрої в Європі. Колись загравання з Кремлем дорого обходилося політикам, бо викликало різкий осуд американців. Тепер усе інакше. Проросійські політики у Франції, Німеччині, Угорщині й Італії нині можуть заявити, що лише повторюють лінію президента Сполучених Штатів у тому, що НАТО втрачає актуальність, ізоля-

ція Росії — помилка, а Захід не може претендувати на роль носія моральної переваги.

Зустріч Трампа з Путіним і подальша потенційна угода, хоч би якою слабкою вона була, почнуть змінювати геополітичний ландшафт і клімат. Таким політикам, як канцлер Німеччини Ангела Меркель, буде набагато складніше гнути в Європейському Союзі свою лінію в питаннях на кшталт санкцій. А країни, що підтримують євроатлантичний вектор і перебувають нині в складному становищі, як-от Україна чи Грузія, це ще більше деморалізує.

ШАНС ТРАМПА ПРОДЕМОНСТРУВАТИ ДИНАМІЧНІСТЬ СВОЄЇ КОМАНДИ — ЦЕ УСПІШНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА. ОТОЖ ДОМОВЛЕНІСТЬ ІЗ ПУТІНИМ, ЯКУ МОЖНА БУЛО Б ПОДАТИ ЯК ПРОРИВ, — СПОКУСЛИВА ПЕРСПЕКТИВА

Найгірше ж те, що таким чином Путін збагне: Захід розколотий і неефективний. Відтак іще одна кремлівська зовнішньополітична авантюра стане ще імовірнішою. Наступною мішенню російської військової інтервенції після України та Сирії цілком може виявитися Білорусь — непрозора авторитарна держава, що не становить для Заходу особливого інтересу.

Коротше кажучи, ціну можливої угоди Трампа з Путіним сплатять не американці, а сусіди Росії. А кому до них діло? ■

громадське радіо

слухайте. думайте.

hromadskeradio.org

Підтримай розвиток незалежного радіо на BIGGGGIDEA.COM

Або відправляйте в СМС-повідомленні суму вашого внеску, наприклад 10, на короткий номер 2608*

*для абонентів Київстар

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКНІ

«Заморожені конфлікти — це інструмент впливу Росії»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Тижень розмовляв із французьким політологом та істориком Анн де Тангі про радянські практики, які дублює і відтворює сучасна Росія, примарну міць СРСР та специфіку України як геополітичної сили сучасності.

Ви пишете про Україну як про нову геополітичну силу. У чому конкретно специфіка цієї потуги? Адже говорити в нинішніх важких умовах про нашу державу принаймні як про регіонального лідера не надто випадає...

— Я провадила широкі дослідження СРСР, а потім Росії і зрозуміла, що для останньої Україна дуже важлива. Розвиток РФ, грубо кажучи, залежатиме від того, з Україною вона буде чи без неї. Як приклад я беру створення СНД в 1990-х роках. Розвиток цієї організації був би зовсім іншим, якби Україна цілком підтримала російський проект. Ще одна ілюстрація з 1990-х: Київ, на відміну від Москви, позитивно сприйняв прихід НАТО до східноєвропейських країн. Кремль був повністю проти цього й бажав відверто іншого сценарію розвитку для регіону. Саме тому, що Україна була проти, Росія не змогла втілити цей свій проект. Події 2013–2014 років, той факт, що РФ зустріла в багнети бажання західного сусіда підписати Угоду про асоціацію з ЄС і продовжувати рух у бік Євросоюзу, а відтак анексія Криму й збройний конфлікт на Донбасі— все це ще раз показує, що Росія сприймала Україну не як абсолютно незалежну державу, швидше як частково суверенну. Для Кремля ваша країна важлива в тому сенсі, що він її, грубо кажучи, не відпустив. Як сказав у 1980-х Збігнев Бже-

зінський, «без України закінчиться російська імперія». Це показує нам, що РФ не може прийняти абсолютну незалежність вашої країни. У Кремлі й помислити про таке не здатні. Анексія Криму, інтервенція на Донбасі— усе це призвело до перегляду парадигм відносин між західними країнами й Росією. Водночас ті процеси наблизили Україну до Заходу. З огляду на це можна говорити про Україну як гравця на геополітичній та міжнародній арені.

Наскільки передбачувані за такою логікою були анексія Криму та початок збройного конфлікту на Донбасі три роки тому? Чи мова про цілковиту несподіванку для політологів та аналітиків?

— Я не назвала б ці події прогнозованим продовженням процесів, які відбувались останні 25 років і раніше. Доти мені не подумалося б, що реакція Росії буде настільки жорстокою, що вона піде у своїй агресії аж так далеко: порушить кордони й суверенітет іншої держави. Москва знехтувала не тільки міжнародним законодавством, а й зобов'язаннями, взятими на себе під час підписання Будапештського меморандуму, що стосувався питання ядерного роззброєння.

Від моменту розпаду СРСР та утворення незалежних держав на пострадянському терені Росія формує пояс сірих зон і заморожених конфліктів. Наскільки існування цих глянцевих точок, на підтримку яких Москва витрачає свій внутрішній ресурс, залежить від того, хто керує в Кремлі?

— Росія сприймає країни пострадянського простору лише як зону свого впливу. Але є один, так би мовити,

бемоль. Вона куди більше визнає Китай при тому, що противиться на цих теренах впливу ЄС і США. Фактично для Москви ці терени не є зоною впливу, хоч вона досі й прагне бачити їх такими. Бо ж, скажімо, у Середній Азії є великий вплив КНР, а водночас і європейських країн. Відносини між Китаєм та Росією ніжніші й делікатніші, ніж їх хоче представити Кремль. Те, що між ними сьогодні, — це партнерство. Росія мала звернутися до Китаю, бо не хотіла стати молодшим партнером США. Але фактично стосовно Пекіна Москва перебуває саме в такому становищі. Коли ми говоримо про заморожені конфлікти (насправді вони не такі вже й заморожені: згадаймо хоча б ситуацію в Карабасі минулого літа), то це інструмент впливу Росії на ті країни, у яких є відповідні зони. У будь-який момент протистояння, що там тліє, може бути розморожене, і це легко дестаблізує ситуацію. Що ж стосується участі самого Владіміра Путіна в процесах, зокрема, довкола України, то, за моєю інформацією, його вплив на ухвалення рішень величезний. МЗС Росії не відіграє серйозної ролі, реальні рішення приймають Путін та його Адміністрація. Проблеми заморожених конфліктів російської етіології починались у 1990-х. Політика РФ стосовно інших країн пострадянського простору була такою і спочатку, щоб легко простежити. Небажання РФ приймати Україну як суверенну державу й факт її зближення з Європою родом звідти само, і це теж можна простежити від 1990-х.

У контексті вивчення Росії після 1991 року ви приділяєте багато уваги міграції. Чому цей феномен відіграє там сьогодні таку серйозну роль?

— На мій погляд, і в Росії, і у світі міграція — важливий процес, який не залежить лише від держави та влади. Міжнародні відносини також залежать від простих осіб. Тут важливішими є рішення людей, окремих індивідів. Ті рішення, які ми, зокрема, чітко двічі побачили в Україні, коли громадяни вийшли на вулиці під час Помаранчевої революції та Революції гідності. Мова про їхню чітко усвідомлену волю. Міграція дуже добре відображає ситуацію в країні, бо спади та підйоми внутрішнього розвитку спричиняються, зокрема, і до міграційних процесів. Не тільки міграція не залежить стовідсотково від уряду та влади, а й державна еволюція теж не залежить виключно від них. І тут ми повертаємося на рівень суспільства. В Україні суспільство — дуже важливий гравець, але й у Росії воно впливає на те, що відбувається. Ось тільки вплив цей у двох країнах і за формою, і за змістом різний (на те, що має відбутись і як саме). Що ж до ситуації всередині самої Росії і тих суб'єктів, які утворюють її як федеративну державу, то це питання потребує докладнішого аналізу. Підкреслю одну деталь: вона всляко показує на зовнішній арені, що володіє силою, і при цьому не приділяє достатньої уваги власному внутрішньому розвитку, щоб мати основу та підстави для самопозиціонування як дуже важливого міжнародного гравця. Російська економіка залежить від енергетичних ресурсів (нафти й газу), але для зміни цієї ситуації, для своєї дальшої модернізації вона майже нічого не робить. Замість осучаснювати власну країну зсередини в Росії цікавляться насамперед зміцненням міжнародної позиції. Це те саме, що свого часу намагався зробити СРСР і що призвело до відомого всім кінця тієї держави.

Анн де Тангі — французький історик та політолог, фахівець із міжнародних відносин. Спеціалізується на міжнародній політиці Росії та України. Працює в Паризькому інституті політичних студій (Sciences Po), Національному інституті східних мов та цивілізацій (INALCO), де викладає історію Радянського Союзу й Росії.

Чи справді він був тоді наддержавою? Схоже, надмогутність мала свій гандж?

— Коли я порушувала питання про те, наскільки велич Радянського Союзу була реальною, йшлося, поза сумнівом, про дуже вагомий мілітарну силу, яка загрожувала всьому світові. Однак СРСР ніколи не міг конкурувати зі США, бо там існувала не тільки мілітарна сила, а ще й економічна, технологічна. Це їх відрізняло. Те, що радянська влада до розпаду держави працювала на підтримку своєї могутності за її межами й не приділяла достатньої уваги внутрішньому розвитку, призвело до колапсу СРСР у 1991 році. Можемо поставити знак рівності між цією практикою та сучасною російською. Мій колега Жорж Соколофф висловився про СРСР так: то була бідна й неповна могутність, яка нині перетікає в розвиток процесів сучасної Росії.

ЗАМІСТЬ ОСУЧАСНЮВАТИ ВЛАСНУ КРАЇНУ ЗСЕРЕДИНИ В РОСІЇ ЦІКАВЛЯТЬСЯ НАСАМПЕРЕД ЗМІЦНЕННЯМ МІЖНАРОДНОЇ ПОЗИЦІЇ. ЦЕ ТЕ САМЕ, ЩО СВОГО ЧАСУ НАМАГАВСЯ ЗРОБИТИ СРСР І ЩО ПРИЗВЕЛО ДО ВІДОМОГО ВСІМ КІНЦЯ ТІєї ДЕРЖАВИ

Чи присутнє сьогодні українське питання в порядку денному досліджень французьких політологів? Наскільки вони незалежні від призми русистики?

— Традиційний інтерес французів до Росії прикував їхню увагу до неї і в 1990-ті. Те саме завдило їм краще пізнати Україну, яку довго не знали. Нині ситуація дуже змінилася. Українську державу у Франції чітко ідентифікують і не вважають частиною Росії. Нове сприйняття формувалося поступово, але все те, що сталося після Помаранчевої революції, Революції гідності, анексії Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі, привело до зміни знань та інтересу, трактування вашої країни французами. Україна не є серед найпріоритетніших інтересів основної маси моїх співвітчизників, але вони так чи так відстежують процеси, які відбуваються в Україні сьогодні, хочуть про них знати. Окрім того, є дуже велика різниця між звичайними громадянами й дослідниками, які займаються питаннями політології, економіки тощо професійніше й глибше. Середньостатистичний француз мало уявляє собі, що ж таке насправді Україна, але водночас і що таке Росія в реальності. Може бути якийсь збірний уявлення, але воно не стосується реалій життя українців та росіян. На відміну від 1990-х років нині наукова спільнота Франції цікавиться Україною в широкому розумінні. Сьогодні вашу країну та її проблеми вивчають у наших університетах. Є у Франції також хороші фахівці-україністи, які розуміють і знають специфіку процесів, що відбуваються саме у вашій державі. ■

Спраглі нового

Імовірність радикалізації вища серед навернених в іслам, ніж серед тих, хто виріс мусульманином

За кілька десяти років до того, як убити чотирьох людей під стінами британського парламенту, Халід Масуд був школярем із заможного містечка Танбридж-Велс і звався Адріан Рассел Аджао. Слідство може ніколи так і не дізнатися про справжні мотиви вчиненого ним теракту. Але ось один із небагатьох достеменно відомих фактів. Справа Масуда вписується в широку, але мало пояснену тенденцію: на Заході новонавернені мусульмани швидше займатимуться тероризмом або пойдуть за кордон воювати за джихадистські організації на кшталт «Ісламської держави» (ІД), ніж їхні одновірці від народження.

У Британії навернених серед мусульман 4%, але доморощених джихадистів серед них 12%. Близько п'ятої частини американських мусульман росли в іншій вірі. Але дві п'ятих арештованих за підозрами в причетності до «ІД» у 2015 році — навернені (див. «Ловці людей»). У Франції, Німеччині та Нідерландах навернені майже вчетверо частіше за мусульман від народження їздять воювати до Сирії та Іраку.

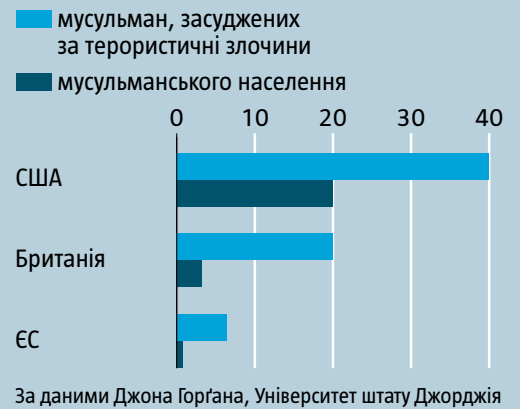
Експерти з тероризму мають щодо цього явища чимало теорій, але жодна з них не пояснює його цілком. Проведені професором Університету штату Джорджія Джоном Горганом опитування свідчать, що навернені радикалізуються охочіше, ніж ті, хто виріс у мусульманській вірі. Дехто стверджує, що це через їхню «подвійну маргіналізацію»: з боку друзів-немусульман, спантелених таким вибором, і з боку скептично налаштованих мусульман від народження. Тому неофіти легко піддаються на спроби радикалів завербувати їх. За словами перебіжчиків з «ІД», вербувальники особливо цінують навернених, тому що їх важче відстежувати розвідувальним службам.

Інші зазначають, що багато випадків переходу в іслам на Заході трапляється у в'язницях. За провокаційним твердженням професора Королівського коледжу в Лондоні Пітера Ньюмана, джихад «перетворився на феномен контркультури, найкрутіший вияв протесту проти суспільства».

Саме розмаїття прикладів заважає зрозуміти причини радикалізації неофітів. Вестмінстерський терорист Масуд сидів у в'язниці, але на момент скоєння теракту йому було 52 роки, тобто мав нетиповий, як для такого злочину, вік. Ніколас Янг, агент транспортної поліції з Вашингтона, заарештований торік

Ловці людей

Приблизний відсоток навернених серед 1999–2014

за підтримку «ІД», був ще й симпатиком нацистів. Інші заарештовані в США за зв'язки з «Ісламською державою» — це різні люди від 15-річного хлопчика до 47-річного колишнього солдата. Американський неофіт Даглас Маккейн, убитий у бою в провінції Алеппо, колись хотів стати репером.

Політика запобігання тероризму здебільшого звертає мало уваги на навернених, натомість зосереджується переважно на запо-

ПОЛІТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ ЗДЕБІЛЬШОГО ЗВЕРТАЄ МАЛО УВАГИ НА НАВЕРНЕНИХ, НАТОМІСТЬ ЗОСЕРЕДЖУЄТЬСЯ ПЕРЕВАЖНО НА ЗАПОБІГАННІ ЕКСТРЕМІЗМУ СЕРЕД ІМІГРАНТІВ АБО В МУСУЛЬМАНСЬКИХ ГРОМАДАХ

біганні екстремізму серед іммігрантів (один із прикладів — запропонована Дональдом Трампом заборона на в'їзд громадянам певних країн) або всередині усталених мусульманських громад (такий вигляд мають деякі пункти британської стратегії запобігання тероризму).

На думку Ньюмана, це прояв короткозорості, який може навіть бути контрпродуктивним. Адже зв'язки з мейнстримними ісламськими інститутами можуть відохотити новонавернених від радикалізації та відвернути її смертельні наслідки. ■

Зачарований шестикутник

Президентські перегони у Франції як конфлікт світоглядів: націоналізму Марін Ле Пен і глобалізму Емманюеля Макрона

Що сподівалася здобути лідерка французького «Національного фронту» Марін Ле Пен, поїхавши 24 березня до Москви? Її базовому електорату подобається бачити свого кумира поруч із Владіміром Путіним: сильну лідерку поруч із сильним лідером. Відїжджала Ле Пен із меседжем про те, що світ нині належить націоналістам-популістам на кшталт Путіна, Дональда Трампа, індійського лідера Нарендри Моді та, як слід було розуміти, її самої. Що цікаво, цей візит, схоже, не мав звичної мети, за якою претенденти на вищі посади їздять за кордон: запевнити електорат, що їм можна безпечно довірити зовнішню політику.

У французьких кампаніях поїздки за межі шестикутника (так називають континентальну Францію через її форму на карті) для зміцнення авторитету кандидата особливо популярні серед тих, у кого мало досвіду в урядуванні. Цього року Ле Пен уже побувала у США (де посмакувала каву в нью-йоркському «Трамп-тауері»), Німеччині, Лівані та Чаді. Емманюель Макрон, молодий центрист, що змагається з нею за першість в опитуваннях, відвідав Алжир, Британію, Німеччину, Йорданію та Ліван. Частково для того, щоб зустрітися з виборцями-експатами й донорами.

Поїздка Ле Пен до Кремля була ризикованою. Їй необхідно розширити базу підтримки, що зараз охоплює чверть електорату. Для цього доводиться апелювати до поміркованіших виборців. Вона сподівається вкрасти якісь голоси у Франсуа Фійона — правоцентристського кандидата від «Республіканців», за яким тягнеться хвіст звинувачень у корупції (Фійон теж заграє з Росією, але більшість симпатиків підтримує його не за це). Схвалення Ле Пен вторгнення Росії у Крим, бажання вивести Францію зі структури спільного командування НАТО й той факт, що у 2014 році її партія взяла позику близько \$10 млн у московському банку, не допоможуть їй привабити поміркованих, як і, зрештою, будь-кого, хто звертав увагу на прикрий послужний список Путіна.

Більшість французьких виборців не в захваті від Росії. Опитування Pew Research Center 2015 року показало, що 70% із них сприймали РФ негативно, а 85% не довіряли Путіну. Тож Макрон, називаючи захоплення своєї опонентки російським лідером «токсичним», поціліє в яблучко. Однак Ле Пен ставить на те, що, вихваляючи Brexit і панібратствуючи з російським автократом, зможе позиціонувати себе як частину славного всесвітнього наступу націоналістів, чие покликання — подолати боязких глобалістів на кшталт Макрона. У Парижі минулого тижня вона сказала представникам промислового бізнесу, що оскільки Франція — «велика країна», то процвітання інших їй не потрібне. Ле Пен хоче обмежити міжнародну торгівлю та міграцію, оживити зв'язки з колишніми африканськими колоніями Франції та

Непримиренні розбіжності. Лідери французьких перегонів змагатимуться за 40% виборців, які ще не вирішили остаточно, кого з кандидатів підтримають

вийти з ЄС. Вона характеризує Макрона (колишнього працівника банку Rothschild) як привілейоване дитя фінансового світу, який потрапив у рабство до «імперії» ЄС, що розвільнюється.

Експерт із міжнародної політики Франсуа Ейсбур, що консультував Макрона, переживає, що така її стратегія може виявитися ефективною, особливо у другому турі виборів. Громадська думка «не дуже сприймає глобалізацію», як зазначає він. Меттью Гудвін з Університету Кента трактує контакти Ле Пен з іншими лідерами-популістами як спробу асоціюватися з «альтернативним світовим ладом».

Якщо й так, то лад цей лякає. Один зі стратегів команди Ле Пен нещодавно їздив до Лондона: там він розповідав інвесторам, що її плани стосовно виходу з єврозони та референдуму щодо членства у ЄС матимуть аж ніяк не більш руйнівні наслідки, ніж Brexit. Це твердження, якби й було правдивим (а воно таким не є), уже саме собою змушує хвилюватися.

Як стверджує Ле Пен, важливо не лівий ти чи правий, а націоналіст чи глобаліст. Макрон із таким підходом погоджується. Минулого тижня він сказав представникам бізнесу в Парижі, що Brexit виявиться дорогою помилкою, через яку ще доведеться дуже пошкодувати. А ще злітав за 9,4 тис. км на острів Реюньон — французьку територію в Індійському океані. «Глобалізація — це факт, — сказав він. — Простір для реагування на неї обмежений і полягає в «розумній регуляції». Багато французьких політиків мають таку саму думку. Колишній прем'єр від соціалістів Манюель Валльс минулого тижня офіційно підтримував Макрона. Так само зробили кілька сенаторів-правоцентристів.

Утім, остаточно не визначилися ще приблизно 40% виборців. Якщо, як підказують опитування, у другому турі таки зійдуться Макрон і Ле Пен, скаржитися на відсутність чіткої ідентифікації кандидатів не випадатиме. ■

© 2017 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Свідоме зусилля

Антін Мухарський

Я стовідсотково російськомовний киянин, що в Києві й народився. Уперше українську мову в природному середовищі міста почув, коли мені було років 13. У селі рідних не мав, і якщо до мене долинала українська, то це був суржик базарів або недолугих учителів цієї мови, з яких усі знущалися. Тому в мене як у міської дитини був період, коли я абсолютно чітко відстежував: якщо ти розмовляєш українською, то ти селюк у місті.

Перше зіткнення й осяяння, що мова — то дуже потужний фактор ідентифікації, прийшло після армії, 1989 року. Під час служби я був поштарем, мав доступ до перебувочної літератури, читав «Новый мир», «Знання», «Огонек» тощо, де виходили прекрасні романи, відкривались континенти Васілія Гроссмана, Александра Солженіцина, заборони

УКРАЇНСЬКОГО ПОВНО! ЯКІСНОГО, КРУТОГО, РІЗНОМАНІТНОГО. АЛЕ НИМ ТРЕБА ОПІКУВАТИСЯ, ВБОЛІВАТИ, ВИШУКУВАТИ. А ЦЕ, ЗНОВУ Ж ТАКИ, ОЗНАЧАЄ РОБИТИ НАД СОБОЮ ЗУСИЛЛЯ, ВИХОДИТИ ПОЗА ЗВИЧНУ ЗОНУ КОМФОРТУ

нени твори. Так я став свідомим «антисовєтчиком», зрозумів, що живу в злочинній державі. Після армії українську з вуст моїх сучасників почув на концерті гурту ВВ у Політехнічному інституті. Там зібралася модерна українська молодь, що говорила українською, мала гарні зачіски, підтримувала круті інтелектуальні бесіди. Багато там було антирадянщиків, дехто навіть жовто-блакитні прапорці носив. Це було так круто — ідентифікувати себе як модерного українця, а не шароварно-аграрного, в естетиці УРСР, що саме тоді я вперше перейшов на українську мову. Оскільки навчався в Театральному інституті, де мова плекалася, то вперше в житті зробив свідомий вибір і почав навіть у побуті спілкуватися нею, щоб не бути совком. Це збіглося з народженням нової української модерної музики. Були «Червона рута», «Бу-Ба-Бу» та ін. Українське мистецьке життя й середовище, у якому я жив, були дуже цікавими.

Безумовно, у 1991-му існували всі шанси зробити те, що ми намагаємося зробити зараз на якіснішому рівні. Бажання швидших і радикальніших змін 25 років тому було більшим, ніж сьогодні. Тоді також гостро стояло

питання українізації згори. Спочатку комуністи в парламенті, а далі Табачник, що керував гуманітарною політикою, згорнули різні українські прояви, зокрема і в медіа. Відтак прийшли російські гроші, які почали витолочувати українську на побутовому рівні з ефірів. Тож повернення до стану 1991 року нині не є дивом. Треба виключно законами, згори, зобов'язати всіх, хто отримує державну зарплату, говорити українською — від чиновника до двірника. Так само зобов'язати всі медіа подавати інформацію виключно державною мовою. Реальний кордон України проходить там, де проходить кордон реального існування і вживання української мови. Фактор мови є визначальним для окреслення ареалів існування тієї чи іншої нації. Мова — єдиний маркер, що може нас ідентифікувати як українців, іншого нема. Нас ідентифікують як європейців, але варто нам заговорити російською — нас ототожнять із Росією.

Щодо квот на україномовний продукт на радіо, то хто ж репетував, що все погано? Ті, хто ще в 1990-х усівся на радіостанціях, викидаючи звідтіля все українське. Спеціально здійснювали в ефірі бучу, що українського немає. Українського повно! Якісного, крутого, різноманітного. Але ним треба опікуватися, вболівати, вишукувати. А це знову ж таки означає робити над собою зусилля, виходити поза звичну зону комфорту.

Спостерігаю, що багато хто з російськомовних корінних киян після Майдану перейшов на українську свідомо. Нехай поміж собою вони спілкуються російською, але коли виходять у публічний простір, то говорять українською, маркуючи себе як українців. Бо саме в публічному просторі хочуть виявитися ними. У них є бажання, щоб їхній район, скажімо Поділ, був місцем, де розмовляють українською. Російська нині із цього погляду — це мова тих, хто «понаїхав» до столиці, бо тутешні корінні містяни обирають українську. Московський егрегор дуже потужний, і багато хто досі трактує Київ як майданчик, із якого можна стартувати до Москви. Але нині я бачу також, що україномовний сегмент нашої культури та нашого розвитку є цікавим і потужним. Сподіваюся, що саме зараз ми виробимо ту критичну масу українського якісного мистецького і творчого контенту, на якій можна буде вибудовувати свою ідентичність молодому поколінню, що йде за нами. Молодь включилася в процес і активно підтримує форми українського буття. Спостерігаю за Подолом: молоді мами, діти розмовляють українською. Такого раніше ніколи не було. Це мене тішить і дає сподівання, що все в нас буде добре. ■

Інтелігенти є, інтелігенції нема

Максим Нестелєєв

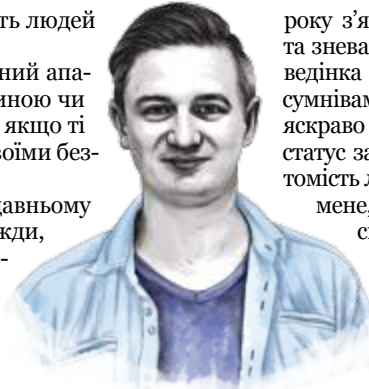
Два питання з давніх-давен непокоять людей розумової праці:

1) навіщо взагалі нам той державний апарат, коли можна якось так: козаччиною чи махновщиною? **2)** навіщо нам інтелігенція, якщо ті ж таки інтелектуали давно всім набридли своїми беззмистовними балачками?

Коли Лесь Подерв'янський у нещодавньому інтерв'ю *Тижню* (див. № 11/2017), як завжди, сказав наче зав'язав: «У нас інтелігенції немає і не треба. Бо тут Україна», то він несповідомо повторив стародавню інтелігентську мантру, певне самоколісування «нашого культурника» (за Миколою Хвильовим), у різні часи й у різних контекстах проговорене. Так, Марко Кравченко, персонаж «ідеологічної повісті» Бориса Грінченка «Сонячний промінь» (1890), безнадійно намагаючись просвітою і самовідданою працею подолати прірву між інтелігенцією та українським народом, урешті доходить невтішного висновку: «Української інтелігенції немає, існують тільки українські інтелігенти». Головна причина такої прикροї, але, вочевидь, вічної ситуації: кожен із них дійшов до своїх поглядів самостійно, а тому вони мають різні світогляди, а точніше мету бачать с'як-так однаково, а засоби постійно пропонують різні.

Тобто головна проблема інтелігенції в самій специфіці її виокремлення як прошарку, що займається розумовою працею. Ця праця передбачає передусім індивідуальні зусилля, а тому такі люди асистемні, тож корисніше й ефективніше діють поодиночці, а не в колективі. Звідси й головні позитиви та недоліки цієї верстви як явища, про які 1915 року заявляв Гнат Хоткевич, приписавши українській інтелігенції заделше не всі смертні гріхи: сварливість, дріб'язковість, грошоробство, брак патріотизму та «найбільшу схильність «псуватися» за наявності влади над іншими» (хоча це, на його думку, притаманне всім представникам нашого народу).

Загалом будь-яке виокремлення певної соціальної групи є суперечливим з огляду хоча б на те, що у світі рідше вживають слово «інтелігент», бо вистачає «інтелектуала». Так, на Заході поширена думка, що поняття «інтелігенція» вперше з'явилося у Польщі в XIX столітті у працях чи то філософа Броніслава Трендовського, чи то письменника і громадського діяча Кароля Лібельта. А в Росії самопроголошеним автором цього поняття вважають літератора Петра Боборикіна, який, щоправда, чесно визнавав, що 1866 року запозичив його у німців. Та й загалом проблемою існування інтелігенції більше переймаються у слов'янському світі, тоді як у Європі й Америці найчастіше переконані, що це виключно російський феномен. Цікаво, що навіть лексикографічні тлумачні джерела фіксують цю неоднозначність і розмитість поняття. Так, у словнику Даля (ще навіть у третьому виданні 1905 року) інтелігенти — це «освічена, розумово розвинена частина мешканців», а в словнику Ушакова 1940

року з'являється вже й інше, доволі симптоматичне та зневажливе визначення: це «людина, соціальна поведінка якої характеризується безвіллям, ваганнями, сумнівами». Зрозуміло, що останнє формулювання яскраво засвідчує те, до якого стану довели й у який статус записали інтелігенцію в СРСР, уславлюючи натомість людину фізичної праці. Символом цього, як на мене, було розпачливе самозаперечення етнологіста й сина поетів Льва Гумільова: «Я не інтелігент, у мене професія є!». Це задавнене переконання й дотепер нікуди не поділося, бо навряд чи хтось нині при повному розумі та історичній пам'яті запрягне назватися інтелігентом. Саму суть цього вдало означив сучасний російський письменник Дмитрій Биков, безперечно, враховуючи сумну радянську традицію: «Інтелектуал — це інтелігент без совісті. А інтелігент — інтелектуал без роботи».

Попри це одночасне існування практично рівнозначних назв, завжди вигулькує низка неподоланих суперечностей: чи така вже й потрібна та інтелігенція, хто нею стає і чи можна якось без неї? І якщо ділити соціум на еліту й масу, то чи обов'язково десь виникне той прошарок розумників? Умберто Еко, наприклад, переконував, що в суспільстві є певна «функція інтелігенції», яку може виконувати будь-хто, здатний «критично виявляти те, що є посилюючим наближенням до уявлення про істину», та «вишнати двозначності і їх висвітлювати».

ТАКА ВОНА, ПЕВНО, РОЛЬ І ФУНКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕЛІГЕНТА: ПЕРЕКОНУВАТИ СЕБЕ, ЩО ІНТЕЛІГЕНЦІЇ НЕМАЄ, НЕ НАДТО ПИШАТИСЯ ВЛАСНИМ САМОВИЗНАЧЕННЯМ, УКОТРЕ ПОПЕРЕДЖАЮЧИ ПРО РЕАЛЬНІ ЗАГРОЗИ, У ЯКІ НІХТО НЕ ЙМЕ ВІРИ

У тому самому інтерв'ю Подерв'янський наголошував на такій відмінності між розумними й інтелектуалами за браком, власне, інтелігенції: «Інтелектуали — це ті, хто багато прочитав, у них хороша пам'ять і вони можуть багато п.дїти про прочитане. Інтелектуал не може бути розумним, бо він не живе своїм розумом. А розумний думає сам». Насамкінець мушу таки як інтелектуал зазначити, що всі ці інтелігентні розумування й мантри — лише нова версія не надто веселої історії про клоуна в одному з творів данського філософа К'єркегора, який задля розваги щовечора під час виступу вибігав і галасував: «Пожежа!». Але коли пожежа насправді сталася і він вискочив зі своїм традиційним вигуком, то йому вже ніхто не повірив. Така вона, певно, роль і функція українського інтелігента: переконувати себе, що інтелігенції немає, не надто пишати власним самовизначенням, укотре попереджаючи про реальні загрози, у які ніхто не йме віри, хоча всі й здогадуються, що цирк уже давно згорів, а клоуни, як ведеться, лишилися. ■

Неміфічна Кіммерія

Костянтин Рахно

Ким були перші іраномовні кочовики в степах Північного Причорномор'я

На українській землі виникали й змінювалися археологічні культури, про які не лишилося жодного писемного свідчення. Першим народом на території нашої країни, назва якого стала відомою завдяки писемним джерелам, були кіммерійці. Вони започатковують історію іраномовних кочовиків у степах Північного Причорномор'я.

Найдавніші згадки про них є в славетного поета Гомера (друга половина VIII століття до н. е.). Припускають, що саме їх в «Іліаді» охарактеризовано такими епітетами, як «дивні доярі кобил», «молокоїди», «бідні» й «найсправедливіші». В «Одіссей» ці кочовики вже названі кіммерійцями. Вони постають як міфічний народ, що мешкає на краю світу — на вході до підземного царства Аїда, вкритого вічним мороком:

*Вреши дістались ми течій глибоких ріки Океану.
Там розташовані місто й країна людей кіммерійських,
Хмарами й млою вповиті. Ніколи промінням ласкавим
Не осяває їх сонце в блакиті ясній світлодаїне,
Чи від землі воно йде у зоряні неба глибини,
Чи повертається знов до землі з неосяжного неба, —
Ніч лиховісна там вічно нещасних людей окриває.*

НАРОД ГІМІРРІ

Судячи з імен правителів, населення Кіммерії було іраномовним. Грецький історик Геродот із Галікарнаса вважав його автохтонним населенням Північного Причорномор'я або принаймні таким, що передувало тут скіфам. Навала скіфів змусила їх полишити батьківщину. Переслідувані ворогами кіммерійці опинилися аж у Передній Азії, де воювали з країною Лідією та грабували іонійські міста узбережжя. Пам'ять про них у Північному Причорномор'ї збереглася хіба що в назвах. «Ще й тепер у Скіфії існують кіммерійські фортеці, кіммерійські переправи, є також і країна, що називається Кіммерією, є і так званий Кіммерійський Боспор», — писав Геродот.

Хоча історик жив у V столітті до н. е., тобто значно пізніше за описувані ним події, його версія викликає довіру, оскільки перегукується з давнішою. Мається на увазі «Арімаспея» — поема Арістея із Проконнеса (друга половина VII століття до н. е.), уривок із якої переказав Геродот. Той Арістей, мудрець і служитель культу Аполлона, описав свою подорож до

країни ісседонів, що межувала з войовничими народами. Він, зокрема, повідомляє, що ісседонів вигнали з їхньої країни арімаспи (одноокі), ті, своєю чергою, потіснили скіфів, а вони вже кіммерійців. Можливо, це частина скіфського епосу, бо сама назва кіммерійців була споріднена з осетинським словом «гумир» — велетень, а гумири в епічних переказах осетинів передували богатырям-нартам.

Український археолог Леонід Залізник додає, що згадка про Боспор Кіммерійський та якийсь кіммерійське місто є також в Гекатея з Мілета (рубіж VI–V століть до н. е.), одного з попередників Геродота. А знаменитий трагік Есхіл, старший сучасник Геродота, у «Прикутому Прометей» згадує Кіммерійський перешийок. Та й пізніші автори однозначно пов'язують кіммерійців із Північним Причорномор'ям.

І все ж греки пізнали зухвалість цього народу,

щоправда, не тут, а в Малій Азії. Найдавніший із відомих елегічних поетів Камін (перша половина VII століття до н. е.) родом з Ефеса, де містилося одне з див стародавнього світу — знаменитий храм Артеміди, був сучасником кіммерійського вторгнення у Малу Азію. Кіммерійці захопили місто Сарди (столицю Лідії), а потім зруйнували грецьке місто Магнесію й загрожували іншим. Поет виступив із закликом боронити бастіон від зухвальців. Войовничих кіммерійців у цьому регіоні згадує також тогочасний поет Архілох. Такі самі відомості містяться й у пізніших авторів. Зокрема, за словами очільника олександрійських поетів ученого Каллімаха, що завідував знаменитою бібліотекою, ці вояки загрожували Ефесу, куди свавільний Лігдаміс привів величезне військо кіммерійців — доярів кобил, котрим не судилося повернутися до Скіфії. За елліністичною

традицією за це Лігдаміс був покараний Артемідою: він помер від тяжкої хвороби.

Визначний грецький географ та історик, блискучий знавець ан-

тичної літератури Страбон згадував про давнє, ще до Гомера чи за часів його життя, вторгнення киммерійців у Малу Азію. Відлуння тих далеких подій знайшло відображення й у пізніших авторів.

Уточнити час перебування киммерійців у Передній Азії та їхню участь у подіях тогочасної історії дали можливість клинописні джерела. Тексти, у яких згадувався народ гіміррі, виявив у 1849 році англійський офіцер Остін Генрі Лейярд під час розкопок Ніневії — останньої столиці Ассирії. Більшість із них походить саме із цього міста, де було відкрито, крім того, розкішні палац та бібліотеку царя Ашшурбаніпала, яка зберігається тепер у Британському музеї. Учені незабаром ототожили цих гіміррі з киммерійцями античних джерел.

Перша згадка про грізних киммерійців сягає часів правління Саргона II, тобто останньої чверті VIII століття до н. е. Тоді вони завдали нищівної поразки цареві Урарту Русі I, що покінчив життя самогубством. Ця подія набула розголосу через тривале суперництво двох країн. Саргон II, скориставшись тією поразкою, завдав ще одного удару Урарту. Проте невдовзі, у 705 році до н. е., літній ассирійський цар сам загинув у битві з киммерійцями. Після цього настає затишшя, і за правління сина Саргона II Сінаххеріба жодних згадок про цих степовиків немає.

Свідчення про киммерійців знову з'являються за царювання Саргонового онука Асархаддона. Гіміррі вигулькують на східних околицях Ассирійської імперії — у Манні та Мідії, де вступають у боротьбу проти Ассирії в союзі з мідійцями. Одне з таких зіткнень завершилося поразкою киммерійського царя Теушпа. Уперше згадуються тут і скіфи на чолі з Ішпакаєм. Водночас інше угруповання киммерійців діяло в Анатолії (Малій Азії), де першою постраждала від них Фрігія. Вони сплюндрували місто Гордіон — столицю легендарного Мідаса, який теж наклав на себе руки у відчай.

За згаданого вище Ашшурбаніпала, тобто з 660-х років до н. е., киммерійці діють лише в Малій Азії, де на якийсь час стали провідною силою. В одному з документів ватажка киммерійців названо «царем Всесвіту». Цар Лідії Гіг (саме за його правління почали карбувати перші у світі монети) доклав чимало зусиль, аби здолати їх, однак у 644-му киммерійці таки захопили Сарди, а сам Гіг загинув. Керував ними вождь Дугдаммі (той самий Лігдаміс із античних джерел), якого ассирійці називали породженням лихого богині Тіамат. Однак після смерті Дугдаммі від болючої недуги 640 року його син Сандакшатру погодився на мир із Ассирією. Так киммерійці втратили колишню міць і зійшли з історичної арени. Неабияку роль у цьому відіграли також скіфи, які в 605 році до н. е. знищили останнє киммерійське князівство Гаміра на південному березі Чорного моря.

Проте грізні племена степової Киммерії закарбувалися в пам'яті тамтешніх народів, згадуються вони й у Біблії як народ гомер. За спостереженням американського сходознавця японського походження Едвіна М. Ямаучі, вірмени досі кажуть на місцевість Каппадокію, що на сході Туреччини, де

Античні «фото». Зовнішній вигляд киммерійців допомагають відновити розписи на давньогрецькій кераміці

колись оселилися нащадки киммерійців, Гамірк. Звідти ж походить назва міста Гюмрі у Вірменії, а також сучасна назва Крим (Таврійський півострів).

НОМАДИ В ПОВСТЯНИХ КОВПАКАХ

Малюнок на саркофазі з міста Клазомени (VI століття до н. е.) показує киммерійців вершниками. На знаменитій вазі Франсуа киммерійські лучники стріляють із коліна. На основі образотворчого мистецтва сусідніх народів відновлено й одяг киммерійців: вони носили шкіряні куртки, штани, чоботи й гостроверхі шапки. Більшість обелісків киммерійських воїнів — це кам'яний стовп із вибитим на ньому широким поясом із різноманітною зброєю. Той пояс разуче нагадує гуцульські череси та шкіряні пояси запорозьких козаків. Прикметні киммерійці ще й тим, що для виготовлення зброї вони на зламі бронзової та залізної доби починають використовувати крицю.

Значно менше ми знаємо про вірування киммерійців. Гомер називав їх «найсправедливішими», тож, мабуть, їхня релігія перегукувалася з пізнішим зороастризмом, де велике значення надавалося правді й справедливості. Скіфи, їхні наступники, виводили свою правлячу династію від змієнової богині, доньки ріки Борисфена (Дніпра). Можливо, саме тому Ашшурбаніпал звав свого ворога Дугдаммі «нащадком» міфологічної водяної зміїхи Тіамат.

Геродот також розповідає поетичну легенду про загибель киммерійських царів. Скіфська навала розколола киммерійське суспільство. Заклик його вождів воювати з нападниками до кінця не дістав підтримки в простолюдю. Тоді вожді розділилися на дві партії й почали битися між собою. Всі вони загинули в цьому бою і були поховані у високій могилі на березі Дністра. Так само свідомо полягли витязі-нарти в епосі осетинів, зробивши вибір між жалюгідним життям і славетною смертю.

СПАДОК КИММЕРІЇ

Пам'ять про киммерійські часи й киммерійське коріння етносів Причорномор'я та Кавказу не зникла безслідно. Українська земля час від часу нагадувала про своє минуле. Свідчення цього — вражаючі вірші, написані в 1920-х роках Максиміліаном Кириєнком-Волошиним. Цикл «Киммерійські сутінки» — найвище досягнення поета. Він наполегливо відтворює знану з творів античних авторів прикордонну з царством мертвих «Киммерии темную страну», котру ототожнює з дорогим його серцю Східним Кримом. На протигагу російським митцям «срібної доби», котрі милувалися витонченими греками чи жорстокою й кривавою експансією скіфів, Кириєнко-Волошин сягав думкою у вкриті «киммерійської глухої мглою» доскіфські часи Причорномор'я, впевнений, що

*...И горький дым костра, и горький дух полыни,
И горечь волн — останутся во мне.*

Для англомовної літератури кіммерійців відкрив молодий американський письменник Роберт Ірвін Говард. На початку 1932 року, коли митець здійснював одну зі своїх частих подорожей рідним Техасом, у містечку під назвою Фредеріксбург, спостерігаючи в дощ за похмурими горбами, оповитими туманом, він почав уявляти країну під назвою Кіммерія — надзвичайно суворий північний край, батьківщину грізних варварів.

«Усе життя я провів на південному заході Америки, — згадував Говард, — і водночас не переставав мріяти про північні неосяжні крижані пустелі під низько навислим важким сірим небом. Я й у снах її часто бачив — дику країну, котра продувається наскрізь лютими вітрами, що йдуть із моря, країну, населену сутулими дикунами, погляд яких горів неприборканою люттю... Ніколи в тих снах я не поставав сам собі цивілізованою людиною. Навпаки, завжди почувався варваром — засмаглим до чорноти, зарослим, яснооким дикуном, озброєним забійного вигляду сокирою або мечем. Я бився з такими самими варварами чи дикими звірами або ж очолював незліченні орди воїнів, які йшли воювати цивілізовані країни й залишали після себе руїни замків та міст і витоптані поля та сади. Чомусь я завжди інстинктивно відчував себе на боці Варвара, що кидає виклик цивілізації порядку і поміркованості...»

Незабаром Говард написав вірш з однойменною назвою. Приблизно в цей час придумав і свого героя — відважного кіммерійця Конана. Мабуть, він поділяв думку про спорідненість кіммерійців із кімрами, тобто валлійцями, бо дав варварові кельтське ім'я й віру в Крома — одного з ірландських богів.

Після повернення додому письменник розвинув ідею, породивши новий світ — Гайборійську добу, наповнивши його найрізноманітнішими країнами, народами, чудовиськами та магією. Говардові подобалася історія, і він любив писати історичні оповідання. Проте серйозні дослідження з предмета потребували занадто багато часу, бо Говард не бажав допускати брехні та неточності. Гайборія, чий розмаїті декорації були подібні до справжніх місць та історичних епох, при цьому не будучи ними, дала змогу авторові писати псевдоісторичні твори, позбувшись серйозного питання автентичності. Через деякий час він написав есей під назвою «Гайборійська доба», у якому вигаданий ним світ був деталізований, намалював два ескізи мап і накидав невеликий текст під назвою «Нотатки про різні народи Гайборійської доби». Конан із Кіммерії з'явився у періодиці в грудні 1932 року й став дуже популярним.

Цікаво, що Конан встиг побувати, зокрема, і «гетьманом козаків». Останніх Говард характеризує як «нову расу», що виникла з воїнів і втікачів над Вілаєтським морем, у степах між Гайборією і Тураном. Їхній військовий табір розташований у пониззі річки Запорожки, у диких заростях очерету й болотистих джунглях. Козаки роблять набіги на туранські кордони й захоплюють кораблі на морі. Конан згодом конфліктує з попереднім ватажком козаків Ольгердом Владиславом, а в іншому оповіданні збирається вирушити до козаків

разом із вендійською принцесою Деві Жасміною. Річ у тім, що на письменника справив враження цикл історико-пригодницьких повістей Гарольда Лемба про запорозького козака Кліта (див. **Тижень № 10/2017**). Говард також добре знав історію України: у його історичному оповіданні «Тінь стерв'ятника», де змальовується оборона Відня від військ Сулеймана Пишного, діє відважна козачка Руда Соня з Рогатина — сестра султанші Роксолани. Є в нього й окреме оповідання «Віровідступники» про українських козаків.

ГОМЕР НАЗИВАВ ВИРУВАННЯ КІММЕРІЙЦІВ «НАЙСПРАВЕДЛИВИШИМИ», ТОЖ, МАБУТЬ, ЇХНЯ РЕЛІГІЯ ПЕРЕГУКУВАЛАСЯ З ПІЗНІШИМ ЗОРОАСТРИЗМОМ, ДЕ ВЕЛИКЕ ЗНАЧЕННЯ НАДАВАЛОСЯ ПРАВДІ Й СПРАВЕДЛИВОСТІ

За життя письменника, у 1932–1936 роках, на сторінках журналу «Химерні історії» було опубліковано сімнадцять повістей (можна назвати їх короткими романами) про варвара Конана в жанрі фантази, ще чотири вийшли посмертно. У 1950-ті всі вони були перевидані у вигляді п'ятитомника.

Згодом зусиллями таких енергійних послідовників Говарда, як письменники та критики Спрег де Кемп і Лін Картер, вдалося розшукати в рукописній спадщині їхнього кумира низку незакінчених творів, які були відновлені, а в багатьох випадках і дописані редакторами. Саме зусиллями останніх уже в 1960-х була зроблена спроба видати

повну, уточнену сагу про Конана з Кіммерії, що відтоді стала канонічною. Тепер вона займала аж дванадцять томів. Крім того, де Кемп не обмежився своєрідним «відновленням» літературної спадщини Говарда, а ще й уклав три збірки статей та інших матеріалів про улюбленого автора: «Читаючи Конана», «Книга мечів Конана» і «Грімуар Конана»; останні два разом із Джорджем Скізерсом. Крім того, перу де Кемпа належить життєпис Говарда «Варвар без касти», а ще одну біографію під назвою «Доля Темної Долини: життя Роберта Говарда» написала дружина невідомого дослідника Катрін Крук де Кемп (у співавторстві з Джейн Вітінгтон Гріффін). Але й це не кінець історії про видавничу долю Говардового кіммерійця. Бо вже в 1980-х роках інтерес до письменника знову зріс. З'явилися численні послідовники й наслідувачі включно з визнаним класиком фантастики Полом Андерсоном, було знято фільми, телевізійні й анімаційні серіали.

Роль варвара з легендарної стародавньої країни Кіммерії уславила Арнольда Шварцнегера. Воїн-здоровань, який цурається сентиментів, не боїться чаклунів, демонів, таємничих амулетів і змов, керується здоровими інстинктами свого народу, а єдиним законом вважає власний меч, припав до душі читачам і глядачам. Історія сходження на престол північного варвара, що сам собі є господарем і моральним суддею, захоплює й заворожує. Можливо, тому, що в кожному з нас дремає свій Конан-кіммерієць. ■

Передовсім воїни. На вазі Франсуа, чорнофігурному кратеру роботи грецьких майстрів VI ст. до н. е., кіммерійські воїни зображені лучниками, що стріляють із коліна

Передплатіть «Український тиждень» у КВІТНІ на 6 або 12 місяців та отримайте 1 місяць електронної передплати в ПОДАРУНОК

Оберіть зручний для вас спосіб передплати

«Український тиждень» можна передплатити у друкованій та електронній версіях.

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

СПЛАТИТИ БАНКІВСЬКОЮ КАРТКОЮ:

або на сайті tyzhden.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 60 грн
- на 3 міс. – 171 грн
- на 6 міс. – 330 грн
- на 12 міс. – 660 грн

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»

за індексом 99319

Телефон редакції: 044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	Назва установи банку		
		300023	
	ПАТ «Укрсоцбанк»	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	Вид платежу: за передплату на журнал	*	
	Період:		
Касир			
	Платник (підпис)	сума, грн	

* У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

4 градуси, 9 метрів

Ганна Трегуб

«Екологічне — це політичне» — таким був лейтмотив XIV Міжнародного фестивалю про права людини Docudays UA

Який образ майбутнього оберемо? Кадр із фільму Жао Ліанґа «Демон скорботи»

Брак питної води, родючих хоч трохи ґрунтів, кліматичні біженці, потреба в рекультивації територій після воєнних конфліктів — усе це вже не марення. Питання, яке, здається, впливає з теми цьогорічного кінофестивалю Docudays UA, можна сформулювати так: де в дикому зв'язку економіки, політики та екології думки й місце для практик реального покращення якості життя простих людей? У багатьох випадках цілісність суверенітету держави та її екологічний стан тісно взаємопов'язані. Документалістика як така має мало спільного зі світом чистої води розваг. Її завдання — передати досвід життя реальних, а не вигаданих людей із їхніми реальними проблемами в реальному часі та реальному світі.

Власне, Docudays ніколи не зводився лишень до конкурсної програми, виходячи за її межі й сенсово перевершуючи. Тому що сам фестиваль — це також низка актуальних дискусій. Шкода тільки, що в українських телепрограмах немає стрічок, які демонструють на цьому кінофестивалі. «Чого варті блага цивілізації, якщо вони обертаються катастрофою?» — запитує своїм фільмом «Демон скорботи» режисер Жао Ліанґ. Його стрічка про обличчя вугільної промисловості на півночі

Китаю, у Внутрішній Монголії, ковилові стеги якої перетворюються на вкриті пилом мертві терикони. Символічним фільмом-осердям цього року є стрічка «ТулеТувалу» Маттіаса фон Гунтена — історія про те, як поселення в Гренландії та острівну державу в Тихому океані об'єднає та сама проблема: за короткий час їхня земля може схватитися під товщею океану, рівень якого внаслідок потепління на планеті може піднятися на 9 м. Окрема і, на жаль, гостра тема, про яку і далі говорить Docudays, — російсько-українська війна, яка триває, і в'язні Кремля. Мова про українські прем'єри стрічок «Війна химер» Анастасії та Марії Старожицьких, яка розповідає про війну очима учасників боїв за Іловайськ, а також «Процес: російська держава проти Олега Сенцова» — чергове нагадування всім і кожному про українського режисера, у якого в брутальний спосіб забрано свободу, тому що він українець, і ще цілу низку в'язнів Кремля.

Цього року на Docudays стрічки змагалися за нагороди в чотирьох основних конкурсах: DOCU/ЖИТТЯ, DOCU/ПРАВО, DOCU/КОРОТКО і DOCU/УКРАЇНА, а також за спеціальний приз від студентського журі. Традиційно свого фаворита організатори фестивалю відзначили премією імені Андрія Матросова. Свого переможця обирали

«Демон скорботи»

й глядачі фестивалю. У конкурсі DOCU/ЖИТТЯ головну нагороду здобув фільм-дебют «Усі ці нерви» американської режисерки Дженні Гейдж. Це історія Джинджер, Ліни та їхніх подружок — покоління підлітків із Брукліна 2000-х років. Для них та їхніх однолітків важливі приготування до нового шкільного року, коли Instagram аж тріщить від фото та дискусій, хто що вдягне і хто який вигляд матиме того дня. Але це лишень видимий бік ретельних і в чомусь справді панічних приготувань до школи. Паніка та нервозність старшокласників, а разом їхніх батьків, бо ж мова про переломний час у багатьох вимірах, — зі скількох ракурсів можна побачити цю ситуацію? Візія дорослих зрозуміла, а як щодо думок і переживань самих підлітків? Це й показано в стрічці без особливих прикрас. Найцінніше у фільмі — голос його живих, реальних героїнь, їхній досвід. На них люблять задивлятися, але вони насправді потребують не цього, а щоб їх вислухали.

Головний приз у конкурсі DOCU/ПРАВА здобув фільм Якоба Пройсса «Пол приходять з-за моря: щоденник зустрічі». Автор знакової для України документальної стрічки 2010 року «Інший Челсі: історія з Донецька», у якій показано історію зв'язку між політикою, бізнесом та спортом на прикладі футбольної команди «Шахтар», нині взявся за не менш тривіальну й складну тему дружби у важких політичних умовах. У лісі на марокканському узбережжі Середземного моря режисер зустрівся з Полом — камерунцем, який торує свій шлях із рідної країни до Європи. Згодом Полу щастить на гумовому човні дістатися іспанських берегів. Він вижив, але половина його супутників загинула під час тривалої 50-годинної одиссеї. Протягом двох місяців по тому його протримали в депортаційному центрі, а після звільнення камерунець знову зустрічається з режисером Якобом Пройссом у притулку для мігрантів на півдні Іспанії. Коли Пол вирішує продовжити свій шлях далі до Німеччини, перед Якобом постає вибір: стати активним учасником у пошуках камерунцем кращого життя чи лишитися відстороненим режисером-документалістом. Пройсс розповідає, що Пол не є в повному сенсі економічним біженцем, адже він утікає не від голоду у своїй країні, а на статус політичного йому розраховувати не випадає, хоча й був учасником опозиційного щодо камерунських політичних кланів студентського руху. Також це своєрідна відповідь на запитання: а де ж у цьому світі пролягають кордони і в яких формах вони себе виявляють?

Спеціальну відзнаку конкурсу Docudays здобула стрічка «Нове життя Гогіти». На думку журі, режисер Леван Когуашвілі прийняв рішення підійти до Гогіти та його дружини достатньо близько, щоб зрозуміти їхні переживання, при цьому виявляючи повагу до їхньої тихої близькості. Це, а також прекрасні кадри і послідовний ритм монтажу пронизують фільм, роблячи його неймовірно захопливим.

Фільм Захаві Санжаві «Повернення» отримав спеціальну відзнаку в конкурсі DOCU/ПРАВА. Це історія про одну з життєвих драм велетенського, на 20 тис. осіб, табору біженців-езидів в Іракському Курдистані, багато з яких втекли від ІДІЛ. Шилан —

«Укриття»

молода медсестра-курдка, що добровільно бере на себе завдання вислухати історії тих, хто населяють білі ООНівські намети. Одного дня вона дізнається, що в таборі є жінка, яка взагалі відмовляється їсти й у будь-який спосіб комунікувати із зовнішнім світом. Медсестра починає діяти, аби запобігти ще одній біді.

Головну нагороду програми DOCU/УКРАЇНА здобув фільм «Укриття» Анастасії Максимчук. Це історія про зоозахисника і догхантера, що сходяться нібито в непомітній війні за те, чим є поняття людяності в країні, де багато громадян з огляду на історичні причини змушені діяти замість уряду. Ця стрічка піднімає на поверхню думку, що можна спалити або зруйнувати притулки для різних бездомних, від собак до людей, але чи вирішить такий акт жорстокості саму проблему? І чи буде таке вирішення справді гуманним?

Як розумний та амбітний за формою коментар до ідеологічних змін у суспільстві фільм «Ленінопад» Світлани Шимко отримав спеціальну відзнаку в конкурсі DOCU/УКРАЇНА. У цій стрічці своєрідну обгортку недоторканності зірвано з теми «ікон» і «правильних» ідей, які в кожного часу свої.

«ЧОГО ВАРТІ БЛАГА ЦИВІЛІЗАЦІЇ, ЯКЩО ВОНИ ОБЕРТАЮТЬСЯ КАТАСТРОФОЮ?» — ЗАПИТУЄ СВОЇМ ФІЛЬМОМ «ДЕМОН СКОРБОТИ» РЕЖИСЕР ЖАО ЛІАНГ. ЙОГО СТРІЧКА ПРО ОБЛИЧЧЯ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ПІВНОЧІ КИТАЮ

За якихось 26 хв режисерки стрічки «Я не тугешня» Майте Альберді та Г'єдре Жикіте створюють багатогранний та емоційно насичений світ, який майстерно та артистично заломлюється в їхній оптиці. Наприкінці свого життя Хосебе, 88-річна баскійка, та її співмешканці в чилійському будинку для літніх людей насолоджуються життям із гумором, сумом та повагою, незважаючи на плин часу, що наближає їх до смерті. Саме цей фільм отримав головний приз у конкурсі DOCU/КОРОТКО.

Спеціальну відзнаку за чарівний погляд на буртальне суспільство в цьому самому конкурсі здобула стрічка «Ракіяда» Ніколи Іліча. Це історія про містечко Праньяні в самому серці Сербії. Місцеві мешканці живуть завдяки власним фермам або їдуть на заробітки за кордон. Багато з тутешніх людей вважають себе четниками, сербськими партизанами часів Другої світової війни. З дня в день триває їхнє розмірене життя, допоки в травні не починається Ракіяда — народне гуляння, змагання тих, хто більше вип'є, краще балансуватиме на дерев'яних колодах і приготує найкращу сливову горілку — ракію. Це погляд на нове сербське суспільство крізь призму всіх попередніх його перипетій, одна зі сторінок життя цього балканського народу не крізь об'єктив Кустуриці, але не менш весела та смішна.

За надзвичайну делікатність та сміливість у дослідженні одвічної дилеми людства — пошук рівноваги між особистою свободою та відповідальністю перед дітьми — приз команди Docudays імені продюсера фестивалю Андрія Матросова здобула стрічка «Амазона» Клер Вайскопф. ■

«Ленінопад»

«Процес»

Плями на Сонці

Вікторія Малишева

У мене є кілька знайомих, які були всім серцем за відокремлення та подальшу інтеграцію з Росією. Я стежу за їхнім життям, сподіваючись зрозуміти, чи отримали вони те, за що віддавали голоси в травні 2014 року.

Моя колега була тільки за Росію. Без варіантів. Вона тривалий час жила й працювала там, мала друзів. Потім повернулася до Луганська, де в неї було власне житло, але ніколи не приховувала своєї неповаги до незрозумілої їй української мови. Та це стосувалося лише мови. Не вчила, не розуміла, вважала непотрібною. Навесні 2014-го почала ходити під будівлю СБУ, допомагати «повстанцям». Збирала гроші, агітувала здавати кров, виступала з трибуни на підтримку всіх змін. Вона була природженим лідером, тому їй вдавалося вмовляти дівчат у нашому колективі скидатися грішми та бігати на станцію переливання крові.

Думаю, вона розуміла, якою бачиться в наших очах: у відділі не всі підтримували її енергійність і дивний «патріотизм». Постійно повторювала нам, що їде рятувати дітей та батьків. Із цим не посперечатися. Вона поїхала автівкою туди, де її готові були прийняти як постраждалу з Луганська. Оселилася в Криму, у пляжній зоні. Знайшла ентузіастів, які були готові годувати всю її родину. Їм виділили житло, щодня привозили харчі, їм співчували, бо всім було відомо, з якої халепи вони втекли. Ми знали це, і то було цілком про мою знайому. У її характері. Вона вміла знімати вершки з усього. Вона і далі казала, що всією душею за відокремлення та за Росію на Донбасі, але все пішло не так і не за тим сценарієм. Тому рятувала родину в Криму, доки не закінчився теплий сезон. Засмагла, вона поїхала до Москви. Звичайно ж, до Москви, де, на її думку, було: а) безпечно; б) легко влаштуватися. Як відомо, Блокам'яна — це велика лотерея. Моя колега почала шукати роботу, житло, майбутнє... Зараз я можу сказати, що вона змогла пробитися. Статус біженки давав їй певні пільги. Вона не приховувала, що є постраждалою, що в Луганську лишилися житло, робота, друзі, налагоджений побут, що вимушена була втікати від небезпеки, рятувати дітей. А всі навколо стежили за подіями в Луганську. Тому, навіть не перебільшуючи стану речей, навколо було багато тих, хто хотів їй допомогати й бачив у цьому своє призначення та вищу місію. Багато людей хотіли бути причетними до змін хоча б так, допомагаючи тим, хто був із Донбасу. Зараз моя знайома планує приїзд до Луганська. Ні, про повернення не йдеться: у Москві є робота, комфортна орендо-

вана квартира, нові друзі й нова родина. Все влаштувалося. Вона їде по паспорт «ЛНР». За її словами, паспорт допоможе дещо вирішити. Багато хто зараз отримує місцеві документи. Кажуть, втратили український паспорт. Потім живуть із двома.

Ще один приятель до всього цього був цілком нормальною людиною. Не з тих, хто хапає зірки з неба, звичайна людина. Робота, дім, родина. Розлучився, але хіба він один такий? У травні 2014-го я почала отримувати від нього меседжі з гаслами мало не революційного характеру. Він агітував іти віддавати свій голос справі майбутнього. Умовляв. Іноді мені здавалося, що йому не потрібна взагалі моя думка. Він писав про покращення життя, про єдиний варіант розвитку подій. Наполягав. Але відповідати було не потрібно. Він не питав. Після літа 2014 року, як і в усіх бюджетників, у нього не було зарплати, не було їжі, не було можливості спілчатися за проїзд. Він і далі ходив на роботу, бо там годували й давали хліб із собою. Ходив туди по їжу та по новини. Потім життя трохи покращилося, почали платити, йому підняли зарплату. Він був щасливим. Вірив у світлі зміни, і вони настали. У нього не було сумнівів, що далі буде ще краще. Нарешті побачив те, про що мріяв усе своє життя: чесну «владу», повернення СРСР, нові можливості для міста. Бачив те, чого не бачила я. Іноді вітав мене з днями народження народних «героїв». Читала його повідомлення радше як історію хвороби. Посміхалася, щось перепитувала. Вчора він зателефонував — його звільнили з роботи, де працював останні 15 років. Не пройшов медкомісії. Знайшли проблеми із серцем. Я спитала, чи не можна було домовитися якось. Гроші, пакунок, пляшка... Його посада не передбачає хорошої фізичної форми, медкомісія — цілковита формальність. Мій знайомий приголомшив відповіддю: «Тут не Україна! Тут усе по-чесному. Жодних шансів домовитися». І пішов шукати нову роботу. Аж ось виявилось, що те світле майбутнє, у яке так вірив, має відтінки. Як плями на Сонці. Його досвід роботи не відповідає вищій освіті. Вища освіта є, але без довідку. Є досвід роботи в правоохоронних структурах, але підводить здоров'я. А до цього ще безробіття в «республіці». Знайти місце охоронця майже неможливо. За фахом роботи теж немає, хоча на ставку 4600 руб., здавалося б, охочих працювати не повинно бути... І мені цікаво, коли мій приятель-оптиміст нарешті зрозуміє, що «республіканська чесність» — явище доволі дивне. І синоніми йому — безгрошів'я, безробіття, відсутність не лише майбутнього, а й сьогодення. ■

Зарплати окупованого Донецька

Станіслав Васін

На сьогодні ситуація з робочими місцями на окупованій території дещо змінилася. Навіть коли порівнювати з останніми шістьма місяцями, то центр зайнятості «ДНР» пропонує претендентам зарплати, більші на 15–20%, за аналогічними позиціями. Однак та сама обставина свідчить і про брак як кваліфікованих кадрів, котрі все ще вважають свою працю тут низькооплачуваною, так і фахівців робітничих спеціальностей.

Поглянувши на основні, найбільш поширені позиції, пропоновані в Донецьку «офіційно», можна побачити таке. Медицина — одна з найпроблемніших галузей у «республіці»: відплив тут стабільний. Мова передусім про районні поліклініки, де медсестри й терапевти дедалі частіше звільняються через збільшення «паперової» роботи й невеликий оклад. Центр зайнятості пропонує лікарю середній зарібок близько 4500 руб. (2200 грн). Це стосується посад онколога, нарколога, спеціаліста з функціональної діагностики. Найбільша зарплата тут у лікаря невідкладної допомоги — 9200 руб. (4300 грн). Прикметно, що за вакансією «двірник» у Донецьку відкрито аж 36 позицій із зарплатою 3500 руб. (близько 1600 грн), що лише на 1 тис. руб. менше за середню зарплату лікаря в «ДНР».

Учителі та викладачі можуть знайти себе на донецькому ринку праці за 4500 руб. (2100 грн). Щоправда, попит на них значно зменшився в самому Донецьку і зріс у містечках на кшталт Харцизька, де географію часто мусять викладати математики. Однак є попит і на більш високооплачувану роботу. Наприклад, водій трамвая в Донецьку отримує 10 тис. руб. (трохи менше ніж 5 тис. грн), а тролейбуса — 8900 руб. (близько 4200 грн). У великих торговельних мережах на кшталт місцевого «Амстору» та інших супермаркетів оклади вже на порядок вищі. Так, у колишньому «Варусі», що зветься тепер «Парус», кваліфікованому бухгалтерові пропонують 13 тис. руб. (понад 6 тис. грн). У касира торгової зали зарплата буде 7 тис. руб. (близько 3400 грн). А ось у касира «центрального республіканського банку» (таких вакансій тільки в Донецьку відкрито 10) ставка буде 10 тис. руб. (близько 5 тис. грн).

Зовсім сумна картина зберігається в шахтній галузі, котра є визитною карткою регіону. На сайті того ж таки центру зайнятості «ДНР» практично неможливо знайти жодної гірничої вакансії. Це і зрозуміло: рудники, що опинилися після блокади під «зовнішнім управлінням», у кращому разі заморожують видобуток, не припиняючи відкачувати воду й

відправляючи людей у відпустки. У гіршому (що відбувається частіше) гірників скорочують, а шахту просто затоплюють. У поодиноких місцях, де за кілька тижнів устигли перезапустити виробництво, обнуляється український трудовий стаж, а зарплата стає істотно меншою, як і сам персонал. Тому наші шахтарів на трудовому ринку в ОРДІЛО немає.

Днями поспілкувався з гірником макіївської шахти «Щегловська-Глибока», який детально описав ситуацію: «Тут неподалік є (чи вже була) шахта «Бутовська». Певний час вона просто стояла, там навіть вояки господарювали. Коли шахтарі повернулися, бракувало багато чого. Тиждень тому слюсар-сусід спускався туди: води під стовбуром уже по пояс, утоплено все обладнання, не дали нічого вивезти. Шахту «Чайкине» теж гасять, але звідти видають усе обладнання й кріплення. Звідти вода теж потече до нашої: нас сполучає виробка завдовжки понад 5 км. Більшість із нас чекає, коли блокада закінчиться: одиниці розуміють, що торгувати з ворогом — абсурд, але коли нічим годувати дітей, політика відходить далеко на другий план. Зарплату нам не видали ще за січень, хоча отримуємо її в гривнях через Укргазбанк. Нещодавно дружини гірників прийжджали до директора шахти й вимагали грошей. Їм сказали, що коштів немає, і на цьому все закінчилося».

З'явилися в Донецьку й оголошення, які часто можна було бачити до війни. Це абстрактні «проблемні активні та комунікабельні працівники» або ж «офісна робота» без трудового досвіду. Затеелефонуйте на вказаний там номер — вас запросять прийти на співбесіду для роботи в торгівлі. Деталі обіцяють уточнити вже на місці. По суті, мова про торговельних представників та мережевий маркетинг, який у «ДНР» тільки-но починає відроджуватися. Є і більш нестандартні оголошення, коли підприємець реєструє ремонтну компанію, набирає персонал через той-таки центр зайнятості (зазвичай вантажників та слюсарів) і пропонує свої послуги населенню у вигляді оголошення «чоловік на годину». Ідеться про сантехнічні роботи, ремонт квартир або перевезення вантажів.

Останнім часом можна знайти себе і в культурній царині. У донецьких театрах та філармонії є попит як на гардеробників з окладом 6 тис. руб. (близько 3 тис. грн), так і на костюмерів та навіть промоутерів, зарплати яких варіюються від 8 до 10 тис. руб.

Не забуваймо і про те, що однією з найпоширеніших «професій» залишається робота найманця, коли рядовому бойовику, який підписав контракт, платитимуть 15 тис. руб. (трохи більше ніж 7 тис. грн). ■

Трансформація

ОНУХ

«Кіплінг» — це остання станція торонтського метро на заході міста. Автобус, що їде на південь по Кіплінг-авеню, за 15 хв доведе вас до озера Онтаріо, власне, до зупинки «Гамбер-коледж», звідки до узбережжя не більш ніж 5 хв ходу.

Цього року Гамбер-коледж, власне Гамберський інститут технології і передових досліджень, святкує своє 50-річчя. 1991-го він підписав із провінцією Онтаріо договір. Навчальному закладу дозволено тепер використовувати 99 років будівлі й території, які в 1889–1979-му займала психіатрична лікарня, що мала спершу назву Mimico Asylum for Insane (божевільня в Міміко).

З огляду на дух часу й суспільну вразливість назву медичної установи кілька разів змінювали, і тільки в 60-х роках минулого століття вона дістала своє остаточне найменування: психіатрична лікарня «Озерний берег». До половини 1960-х Міміко було незалежною адміністративною одиницею, яка межувала з містом Торонто, а нині це вже південно-західне передмістя Великого Торонто. На півдні воно впирається в озеро Онтаріо, а на заході — у річку Ітобікоук-Крик.

У 1889–1979 РОКАХ НА ТЕРИТОРІЇ ГАМБЕРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ТЕХНОЛОГІЇ І ПЕРЕДОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БУЛА ПСИХІАТРИЧНА ЛІКАРНЯ. НИНІ СЕРЕД 10 ТИС. ЙОГО СТУДЕНТІВ Є 4100 ІНОЗЕМЦІВ ІЗ СОТНІ КРАЇН СВІТУ

1884 року на території чималенької ферми, яка розкинулася над озером і належала провінції Онтаріо, з'явилася в товаристві опікунів група чоловіків — пацієнтів провінційного притулку для божевільних. Вони мали завдання звести перші будівлі майбутнього притулку для душевно хворих. 1888-го спорудження закінчилось і притулок у Міміко почав свою мало не сторічну історію. Будинки, які спроектував головний архітектор провінції Онтаріо, мали всі ознаки Вікторіанської доби з характерною для неї любов'ю до історичного. Кількаповерхові котеджі з червоної цегли були вдалою компіляцією в неороманському стилі. Нині, після багаторічного ремонту (останнє приміщення здали в експлуатацію 2016 року), ці стіни мають дуже привабливий вигляд та ще й певну нотку таємничості, що лишилася від історії незвичайної лікарні.

На південь від головного корпусу садки й парк сягали берега озера Онтаріо. У момент найбільшого розвитку лікарні, на початку 1950-х років, у ній перебував 1391 пацієнт. Часи змінились, і наше ставлення до божевільних, яких колись називали «безумцями», а

нині вважають особами із психічними розладами, теж зазнало радикальної трансформації. Під час ліквідації лікарні 1979 року 270 останніх пацієнтів направили до спеціалізованих амбулаторних установ. У стаціонарній уже не було потреби.

Оселившись на початку 1990-х неподалік тих місць, я мало не щодня ходив із собакою серед покинутих і занедбаних будівель, які зберігали сліди давньої вікторіанської пишноти. Кружляв серед зарослого чагарями і травами столітнього парку, доходив до озера, де від кінця 1970-х утілювали в життя новий великомасштабний проект. Протягом 25 років на краю історичного лікарняного парку в озеро звозили цеглу та бетон із розібраних будинків, асфальт із ремонтів шляхів, землю з траншей під нові фундаменти. Це робили довго й терпляче, створюючи штучний півострів у формі півмісяця завдовжки майже 2 км і площею 78,8 га. 1996 року там відкрили парк Полковника Семюела Сміта, і він одразу почав приваблювати навколишніх любителів природи. У парку, де багато буйних трав, розлогих кущів і високих дерев, знайшли собі притулок тваринки, є принаймні по одній родині бобрів та лисиць, трохи зайців, чимало білочок, а в ставках риба, черепахи, качки, лебеді й гагари. Узимку можна побачити койота, що заблукав туди, шукаючи поживи. Під час сезонних перельотів над озером у парку затримуються сотні птахів. Щоранку можна здобати «міських мисливців» із біноклями та фотоапаратами з великими об'єктивами: вони годинами чекають миті, коли можна «вполювати» зображення птаха.

Серед 10 тис. студентів Гамбер-коледжу є 4,1 тис. іноземців із сотні країн світу. Це добрий приклад мудрого застосування канадської м'якої сили. Саме ці молоді люди, повертаючись до себе на батьківщину, везуть знання та вміння, здобуті в коледжі, а також історію вдалої трансформації того незвичайного осередку з притулку для душевно хворих у муніципальний коледж світового рівня.

Запитаєте: звідки знаю цю всю інформацію? Щодня, ходячи на прогулянку до парку Полковника Семюела Сміта, я проминаю гарне відновлене містечко Гамбер-коледжу, а там на привабливо розвішаних плакатах можна прочитати сконцентровану, наче в таблетці, інформацію про виш, про його досягнення й сьогодення, а також про історію цієї місцини, яка починається 1888 року, коли на південно-західній околиці Міміко створили притулок для божевільних. Що за трансформація!

Сьогодні я дійшов аж до краєчка видовженого, як півмісяця, парку, позаду лишилися неороманські будівлі коледжу з його незвичайною історією, а переді мною над водами озера розкривалася велична картина осяяних яскравим сонцем контурів будівель у центрі Торонто.

Кажуть, що в парку можна почути спів 268 видів птахів. Я замислююся, чи мають вони якийсь зв'язок з останніми 270 пацієнтами притулку в Міміко.

Яка гарна трансформація! ■

Революція 100-річної давнини: шокуюча схожість сьогодення з реформами часів Центральної Ради

Їх ще називали "мартовськими" українцями. Мартовськими, бо події українсько-визвольних змагань почались у березні 1917 року. І чимало з тих, хто у Києві, Одесі, Харкові, Катеринославі, говорили російською мовою і позиціонували себе підданими Російської імперії...

Продовження на:

www.5.ua

**З нами ви знатимете більше,
а головне – першими!**

Continental
The Future in Motion

Новий рівень комфорту

ВТІЛЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Нова PremiumContact™ 6

- › Максимально короткий шлях гальмування на мокрій дорозі з одночасно довшим терміном експлуатації завдяки гумовій суміші Safety Silica
- › Покращений комфорт водіння завдяки оптимізованій продуктивності
- › Спортивне водіння для кожного автомобіля завдяки спеціально опрацьованому рисунку протектора

**GERMAN
TECHNOLOGY**

www.continental.ua

